

УДК 27-428(075.8)

ББК 86.37-4я7

С22

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(Лист № 1/11-5881 від 22.07.2009 р.)

Художнє оформлення

Марини Шутурми

Сохань Г.

С22 Основи християнської етики: Підручник для учнів 5 класів загальноосвітніх навчальних закладів. — Львів: Світ, 2009. — 168 с.

ISBN 978-966-603-610-3

УДК 27-428(075.8)

ББК 86.37-4я7

ISBN 978-966-603-610-3

© Сохань Г., 2009

© Шутурма М., художнє
оформлення, 2009

© Видавництво "Світ", 2009

УДК 27-428(075.8)
ББК 86.37-4я7
С22

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(Лист № 1/11-5881 від 22.07.2009 р.)*

Художнє оформлення
Марини Шутурми

Сохань Г.

С22 Основи християнської етики: Підручник для учнів 5 класів загальноосвітніх навчальних закладів. — Львів: Світ, 2009. — 168 с.

ISBN 978-966-603-610-3

УДК 27-428(075.8)
ББК 86.37-4я7

ISBN 978-966-603-610-3

© Сохань Г., 2009
© Шутурма М., художнє
оформлення, 2009
© Видавництво "Світ", 2009

Любі друзі!

Радю вітаю Вас у новому навчальному році! Нехай він буде успішним у вивченні християнських цінностей та в умінні практикувати їх у житті.

Перегортаючи сторінки підручника "Основи християнської етики", Ви відкриєте для себе Божу мудрість у цікавих та повчальних біблійних розповідях, дізнаєтеся про християнські традиції українського народу, знайдете добрі життєві поради, які спонукатимуть Вас робити добро на радість батькам, на користь Вітчизні та на славу Божу.

Маю надію, що Боже Слово допоможе Вам зростати мудрішими та милосерднішими.

Успіхів Вам, дорогі друзі, у вивченні християнської етики!

Автор

Дорогі друзі!

Розгляньте умовні позначки, які зустрічатимуться Вам на сторінках підручника. Вони позначають різні завдання, які Ви будете виконувати. Умовні позначки допоможуть краще орієнтуватись у матеріалі, який Ви вивчатимете.

“ПОМІРКУЙ” — У цій рубриці пропонуємо питання для дискусії, відповідні ілюстрації, на яких зображені певні життєві ситуації. Над ними доведеться подумати і поділитися власними міркуваннями з однокласниками щодо морально-етичного вирішення складних ситуацій.

“МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ СЛОВНИЧОК” — У ньому знайдете пояснення найважливіших понять і термінів з основ християнської етики.

“БУДЬТЕ УВАЖНІ! БОЖЕ СЛОВО” — У цій рубриці пропонуємо прочитати цікаві розповіді з Біблії, тобто з Книги, через яку Бог звертається до людей.

“ОБГОВОРЕННЯ ПРОЧИТАНОГО” — Такою піктограмою позначений перелік питань, на які треба відповісти після прочитання біблійної розповіді. Поділіться один з одним і запитайте вчителя, чи правильно Ви зрозуміли прочитане. Це допоможе Вам запам'ятати зміст розповіді і дотримуватись у житті Божих настанов.

“ЗАПАМ'ЯТАЙ!” — Ця рубрика підкаже, як правильно зрозуміти пояснення біблійної розповіді. Також у ній прочитаєте добрі поради, яких варто дотримуватись у житті для власного блага, добробуту ближнього та Вітчизни.

“УКРАЇНСЬКА ТРАДИЦІЯ”, “ЗІ СКАРБНИЧКИ НАРОДНОЇ МУДРОСТІ” — У цих рубриках більше довідаєтеся про християнські традиції українського народу. Також прочитаєте цікаві прислів'я, які відкривають перед Вами життєву скарбницю християнських цінностей.

“ВАРТО ПРОЧИТАТИ” — Таку піктограму знайдете біля віршів, оповідань, що допоможуть поглибити знання з основ християнської етики.

“ВИКОНАЙ ВПРАВУ” — Пропонуємо Вам завдання на морально-етичні теми, які треба виконати самостійно.

“ПОРАДИ НА ЩОДЕНЬ” — Поради, які прочитаєте в цій рубриці, допоможуть Вам стати кращими: мудрішими, добрішими та милосерднішими.

Успіхів Вам, друзі, у новому навчальному році!

Вступ

1. Особливості, специфіка та завдання курсу «Основи християнської етики»

*Пізнавши все добре, пам'ятай,
А чого не знаєш — тому навчайся.*
(Володимир Мономах)

Завдання 1.

Друже, у школі ти вивчаєш багато предметів. Один із них — християнська етика. Тобі, очевидно, цікаво дізнатися, що це за предмет.

Етика (від лат. *ethica* — мораль) — це наука про добро і зло, а також про те, як робити добро та уникати зла. Якщо говорять про добрі або погані вчинки людини, то кажуть, що людина або морально добра, або морально зла. Через те кажемо, що мораль людини показує, яких правил та звичаїв вона дотримується у своєму житті.

Християнська етика вчить, що правду про добро і зло людям виявляє Бог через Біблію та християнське Передання. Це вчення про те, як людина може бути доброю та щасливою, якщо дотримується Божих заповідей у житті.

На уроках християнської етики ти, друже:

✓ навчишся плекати в собі любов, милосердя, радість, співчуття, патріотизм та ін.;

✓ довідаєшся про те, як у давнину жили люди і як вони намагалися будувати життя своєї родини, громади, народу згідно з Божою волею і чи завжди це їм вдавалося;

✓ вивчиш Божі заповіді і дізнаєшся, як ними керуватися у житті;

✓ зрозумієш, що правильно — це чинити добро скрізь і завжди.

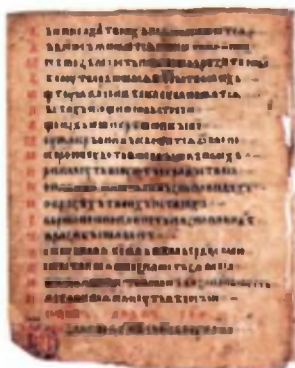
✓ довідаєшся більше про християнські традиції українського народу.

Цікаво знати, що в інших країнах світу школярі також опановують предмети з етики та моралі. На уроках релігії вони вивчають Закон Божий, як було споконвіку і в нашому народі. Це свідчить про те, що християнська мораль була й залишається для багатьох людей основою радісного, доброго та щасливого життя.

Забудання 2.

Довідайся, як у давнину українці пізнавали основи християнської моралі.

Псалтир.
Перша половина-
середина XIV ст.
Пергамен

Колись у школах не було такого предмета, як християнська етика. Однак це не означало, що наші предки не знали християнських правил життя або не читали Біблію. Навпаки, українці добре знали Святе Письмо. У житті намагалися дотримуватися Божих заповідей.

Доволі цікавим було навчання у школі. Досить часто вчителем був або священник, або його помічник — дяк. У букварі, за яким учні вивчали букви та вчилися читати, було чимало біблійних оповідань. У багатьох школах читанкою був Псалтир — одна з книг Біблії. До речі, Тарас Шевченко — геніальний український письменник і художник — навчався грамоти, читаючи Псалтир. Також він написав вірші на біблійні теми (наприклад, поему “Марія”).

Учні старших класів вивчали Закон Божий та церковну нотну грамоту (тобто церковний спів). Учень, який закінчував школу (найчастіше парафіяльну), добре знав Святе Письмо та умів гарно співати церковні пісні.

До того ж, вітчизняні школи давали глибокі знання. Тому не дивно, що дуже часто українці продовжували навчання у найкращих університетах Європи.

Наприклад, Юрій Дрогобич — доктор медицини, астроном XV ст. — не лише навчався у Болонському університеті — одному із найпрестижніших університетів Європи, а й був його ректором.

- Яким чином у давнину українці вивчали християнську мораль?
- Якими знаннями володів учень після закінчення школи?
- Про що свідчить факт навчання Юрія Дрогобича за кордоном?
- Зверни увагу на епіграф — слова Володимира Мономаха. До чого закликає великий князь Київської Русі?

Завдання 3.

Прочитай біблійні вислови і порівняй їх значення зі змістом українських прислів'їв.

Біблія

Люби Господа Бога свого всім серцем своїм, і всією душею своєю, і всією своєю думкою.
(Мт. 22, 37)

Шануй свого батька та матір свою, щоб довгі були твої дні на землі, яку Господь, Бог твій, дає тобі! (Вих. 20, 12)

А ви, браття, не втомлюйтеся, коли чините добре. (2 Сол. 3, 13)

Тож усе, чого тільки бажаєте, щоб чинили вам люди, те саме чиніть їм і ви. (Мт. 7, 12)

Народна мудрість

Шануй батька і Бога — і буде тобі всюди дорога.

Роби добро і не питай, для кого воно.

Чого собі не зичиш, і другому не бажай.

- Яким чином біблійне вчення вплинуло на мораль українського народу? Про що це свідчить?
- Запиши в зошиті вищезгадані вислови. Вивчи один із них напам'ять.

Завдання 4.

Розглянь малюнок. Розкажи, що на ньому зображено.

- Друже, ти, мабуть, уже читав дещо з Біблії. Що тобі запам'яталося з цієї Книги?
- Від кого ти вперше почув про Бога?
- Що найбільше тобі запам'яталося з розповідей (чи бабусі, чи дідуся, чи батьків, чи, можливо, когось іншого) про Бога?

Завдання 5.

Прочитай оповідання Всеволода Нестайка. Дай відповіді на питання.

РУДЕНЬКИЙ

На дитячому майданчику гралися двоє хлопчиків і дівчинка. Бабуся дала кожному по цукерці.

Чорнявий хлопчик похапливо тицьнув цукерку до рота.

Тим часом дівчинка і руденький хлопчик свої ще тільки розгортали. Враз чорнявий хлопчик вихопив у дівчинки цукерку і дремнув у під'їзд. Дівчинка зойкнула, скривилась і заплакала.

Руденький подивився на дівчинку, тоді на свою цукерку, тоді знову на дівчинку, тицьнув їй цукерку і швидко пішов геть. Наче боявся, що вона поверне її.

Коли він проходив повз дідуся, який сидів на лавочці і все бачив, дідусь усміхнувся до нього і сказав:

— Ти зробив правильно. Ти хороший хлопчик.

Руденький спинився, почервонів. Потім зітхнув:

— Ні, дідусю, я не зовсім хороший... Мені не хотілося віддавати... Правда!.. І чого поганим бути легко, а хорошим — важко? Мені інколи хочеться бути поганим. Але... але соромно.

Дідусь пильно глянув на нього.

— Ну, тоді я помилився. Пробач, ти не просто хороший хлопчик. Ти справжній молодець! Бо в тебе є совість. А совість, голубе мій, — це в людині головне.

- Дай оцінку вчинкам двох хлопчиків.
- Чи погоджуєшся з думкою руденького: "І чого поганим бути легко, а хорошим — важко?"
- Чому дідусь похвалив хлопчика?
- Прочитай останнє речення оповідання. Яка його основна думка?

Совість (сумління) — це голос Божий у душі людини, що допомагає їй розрізняти добро і зло, робити правильний вибір.

- Поясни крилаті народні вислови: *Втратив совість, совість мучить, немає совісті*. У яких ситуаціях ми використовуємо ці вислови?

Завдання 6.

Запам'ятай, чим християнська етика відрізняється від етикету.

Друже, ти вже знаєш, що таке етика, чого навчає християнська етика. Є ще одне споріднене з цими словами поняття — це етикет.

Етикет — це прийняті в родині, громаді, народі правила ввічливості та гарної поведінки між людьми. Здебільшого при цьому

зважають лише на зовнішнє дотримання цих правил. Наприклад, як поводити себе за столом, як правильно розмовляти зі старшими, як приймати гостей тощо.

Натомість, християнська етика вчить нас бути ввічливими та добрими найперше з любові та бажання добра всім іншим людям незалежно від того, чи вони наші знайомі, чи ми їх зустрічаємо вперше у житті. Важливим є і те, що думає людина, і те, що вона робить.

Тобто лише та людина, яка має гарні думки та бажання і чинить добро для ближніх, є по-справжньому прекрасною.

Завдання 7.

Порівняй дві уявні ситуації. Поясни їх, беручи до уваги правила етикету та вчення християнської етики.

МАМИНА ВТІХА

Олег прийшов додому зі школи. Міркував собі: от поїм зараз і гайда на вулицю до Сергійка. Ото покатаємося сьогодні на новенькому велосипеді!

Мама чекала сина на кухні. Вона саме поставила на стіл тарілку з борщем, ще й додала свіжоспечені пампушки. Олежик апетитно подивився на стіл, швиденько помив руки і сів їсти. Подумки він мріяв якнайшвидше вибігти на подвір'я.

— Олежику, у нас захворіла бабуся, — сумно промовила мама. — Треба занести їй ліки та її улюблені пампушки.

На мить Олегу стало сумно. Там, на вулиці, чекає на нього Сергійко. А як же новенький велосипед?..

— Давай швиденько, мамо, — радісно вигукнув Олег.

Вхопив сумку — і на вулицю...

Мама виглянула у вікно. Сергійко віз на велосипеді Олежика до бабусиного дому.

— Дякувати Богу, що в мене така добра дитина, — подумала мати і швиденько пішла до маленької донечки, яка лежала в колісці.

(Г. Сохань)

НЕСПОДІВАНИЙ ПОДАРУНОК

Володя поспішав додому. Сьогодні в нього день народження. Прийде бабуся з дідусем, привітають його, принесуть подарунок.

— Ото похвалюся завтра в школі, — міркував собі. — Нехай позаздрить мені Сашко. У нього ж немає кому приносити дарунки.

Володя переступив поріг дому. Дійсно, в кімнаті на нього вже чекала бабуся. Хлопчик радісно усміхнувся. Бабуся пригорнула до себе внука. Здивувалася, що так швидко виріс.

— Не ображайся, внуку, дідусь не прийшов, бо захворів, — сказала бабуся. — Він передавав тобі велике вітання.

Бабуся витягнула зі сумки велику книжку з яскравими малюнками.

— Бери, Володю, ця книжка допоможе тобі зростати доброю людиною.

— Дуже дякую, бабуся, — промовив хлопчик.

Володя обняв бабуся, поцілував і поніс книжку до своєї кімнати.

— Чим завтра я похвалюся в школі? Невже не можна було мені купити футбольного м'яча або модної футболки? — міркував Володя.

З кімнати почувся мамин голос. Володя поклав книжку на полицю. Тільки-но він переступив поріг своєї кімнати, книжка з гуркотом впала на підлогу. Хлопчик озирнувся. Його погляд впав на яскраві малюнки розгорнутої книжки.

— Що ж воно таке? — подумав Володя.

Він узяв книжку в руки і зацікавлено почав гортати сторінки. Книжка розповідала Володі про те, що треба бути добрим, чемним та слухняним...

Раптом хлопчик почув нетерплячий голос мами, яка кликала його до світлиці. Володя усміхнувся. Він, як ніколи, відчув невимовну радість від отриманого подарунка і вже забув про омріяний футбольний м'яч і модну футболку.

У світлиці за святковим столом Володя радісно розмовляв з гостями і щиро дякував бабусі за чудовий подарунок.

Наступного дня Володя запросив додому Сашка. Вони разом читали цікаву книжку і ласували маминими запашними пампушками.

(Г. Сохань)

- Прочитай заголовки оповідань. Чому вони так називаються?
- Яких правил етикету дотримався Володя? Чи його слова збігалися з його міркуваннями?
- Що ти можеш сказати про Олега?
- Якщо б тобі довелося вибирати друга, кого б ти вибрав? Чому?
- Хто з хлопців є справжньою вітихою для батьків?
- Які висновки ти зробиш для себе, прочитавши оповідання?

Завдання 8.

Намалюй малюнок до одного із оповідань, які ти прочитав на уроці.

Розділ I

БІБЛІЯ.
Її вчення
про тїєдину,
добро і зло

2. Біблія — Слово Боже до людини

*Хто втра тив Бога в душі своїй, той знову
зустріне Його в цій Книзі,
а хто ніколи Бога не знав, того Біблія осяє
божественним світлом.*

(Генріх Гейне)

Завдання 1.

Поміркуй, дай відповіді на питання.

- Друже, пригадай, від кого ти вперше почув слово *Біблія*?
- Довідайся та розкажи, як Біблія потрапила до твоєї домівки.
- Як ти вважаєш, чим зумовлений такий великий інтерес до змісту Святого Письма?

Завдання 2.

Дізнайся більше про Біблію як важливу книгу.

Біблія — настільна книга багатьох християн. (Інша її назва — Святе Письмо). Вона складається з двох великих частин: Старого Завіту і Нового Завіту. У Старому Завіті розповідь починається від створення світу аж до пророкувань про народження Ісуса Христа. У Новому — від народження Ісуса Христа аж до історії перших християнських громад. Окрім того, книги Біблії можна поділити на історичні, поетичні, пророчі та інші.

Слово *біблія* має цікаве походження. Воно походить від старовинного фінікійського міста Бібліос. Саме в цьому місті вперше у світі навчилися зі стебел папірусу виготовляти матеріал для писання, який і назвали *бібліос*, а от зшиті докупи аркуші папірусу — *біблійон* (книга). Тож слово *біблія* — це множина від слова *біблійон* й означає *книги*. Біблія розповідає про участь Бога в житті людей, про те, як людина може бути щасливою з Богом.

Завдання 3.

Поєднай назви окремих біблійних книг Старого Завіту з їх скороченими позначеннями.

Книга Буття	Вих.
Книга Вихід	Пс.
Книга Псалмів	Бут.

Завдання 4.

Запам'ятай.

Друже, коли ти читаєш Біблію, то сам Бог промовляє до тебе її словами. Тому, читаючи Святе Письмо, треба бути дуже уважним: обмірковувати прочитане, запам'ятовувати Божі настанови, щоденно дотримуватися їх у житті.

У Біблії ти знайдеш для себе багато цікавих історій і пророцтв: як жили люди в давнину, яким буде майбутнє. Успіхів тобі у вивченні Божого Слова!

Завдання 5.

З'ясуй обставини появи Біблії українською мовою.

Уявляєш, друже, у IX столітті, коли тільки окремі народи читали Біблію рідною мовою, наші предки вже давно мали в перекладі цю книгу. Появі слов'янської Біблії у 863 році ми завдячуємо двом святым — Кирилові і Мефодієві. Вони не лише принесли Біблію на наші землі, а й розробили слов'янське письмо та поширили його нашими теренами.

Біблія українською мовою з'явилась завдяки князю Василю-Костянтину Острозькому. Саме він подбав про те, щоб українці мали змогу читати Біблію доступною для них мовою. Для такої важливої справи в 1575 році він запросив до Острога першого українського друкаря Івана Федорова. Князь доручив йому надрукувати Біблію. За один рік Іван Федоров

Св. Кирило і Мефодій

Острозька Біблія 1581 р. виконав своє завдання. Острозька Біблія стала першим повним виданням Святого Письма українською мовою. Адже до цього часу видавалися тільки окремі книги Біблії (наприклад, Псалтир, Апостол).

Острозька Біблія нараховує аж 1256 сторінок. Ця книга — найвидатніша пам'ятка давнього українського друкарства.

Сьогодні Україна може пишатися Біблією рідною мовою. Переклад Святого Письма — це важка, кропітка праця упродовж багатьох років. Над перекладами Біблії працювали письменники — Пантелеймон Куліш, Іван Нечуй-Левицький, фізик-поліглот Іван Пулюй, філолог Іван Огієнко. До сьогодні найдосвідченіші перекладачі працюють над текстами Святого Письма. А от Шевченківську премію за новий переклад Біблії отримав богослов-бібліст Рафаїл Турконяк.

- За що українці повинні дякувати князю Василю-Костянтину Острозькому?
- Як ти вважаєш, про що свідчить факт, що так багато українців працювали, зрештою, і працюють над перекладами Святого Письма?

Завдання 6.

Прочитай розповідь про традиції дарування Біблії серед видатних людей.

Тарас Шевченко — видатний український письменник і художник — захоплювався читанням Біблії. Цю книгу подарувала йому Варвара Рєпніна. Коли Тарас Шевченко перебував на засланні, то єдиною втіхою для нього й було читання Біблії. Про це він написав у своєму “Щоденнику”.

Тарас Шевченко подарував Біблію українській письменниці Марко Вовчок. Він зачитувався оповіданнями письменниці, з батьківською любов’ю називав її своєю донею. Тому й Біблію підписав такими словами: “Мойй єдиній доні Марусі Маркович”.

- Чи доводилося тобі дарувати комусь Біблію? Чи, може, навпаки — спершу тобі подарували Біблію?
- Які висновки ти можеш зробити, прочитавши розповідь про Тараса Шевченка?

Завдання 7.

Продовжи речення, висловлюючи власну думку.

Читати Біблію потрібно для того, щоб...

Біблія — настільна книга для християн,
тому що...

У Біблії можна прочитати про...

Завдання 8.

Якщо в тебе вдома є Біблія, відкрий її, розглянь уважно та прочитай уривок з тексту, який тебе зацікавив.

3. БІБЛІЯ ПРО СТВОРЕННЯ СВІТУ

*І побачив Бог усе, що вчинив
І ото, дуже добре воно!
(Бут. 1, 31)*

Завдання 1.

Прочитай вірш Зеновія Филипчука. Дай відповіді на питання.

Все почалося, дитино, від Бога —
Пісня волошки і сяйво ріки.
Стежка до церкви, за море дорога,
Долі розсипані, наче зірки.
Місячна в небі на щастя підкова,
Лебеді білі на синій воді...
Вся мальовнича краса надовкола —
Божий дарунок усім і тобі.

- Як ти розумієш слова поета: *“Все почалося, дитино, від Бога”*?
- Які висновки ти можеш зробити, прочитавши, що навколишня природа — *“Божий дарунок усім і тобі”*?

Завдання 2.

Уважно прочитай біблійну розповідь і дай відповіді на питання.

БІБЛІЙНА РОЗПОВІДЬ ПРО СТВОРЕННЯ СВІТУ

1 На початку Бог створив небо та землю. **2** А земля була пуста та порожня, і темрява була над безоднею, і Дух Божий ширяв над поверхнею води. **3** І сказав Бог: *“Хай станеться світло!”* І сталося світло. **4** І побачив Бог світло, що добре воно, — і Бог відділив світло від темряви. **5** І Бог назвав світло: *“День”*, а темряву назвав: *“Ніч”*. І був вечір, і був ранок, — день перший. **6** І сказав Бог: *“Нехай станеться твердь посеред води, і нехай відділяє вона між водою й водою”*. **7** І Бог твердь учинив, і відділив воду, що під твердю вона, і воду, що над твердю

Гюстав Доре.
І сказав Бог:
“Хай станеться світло!”

вона. І сталося так. **8** І назвав Бог твердь “Небо”. І був вечір, і був ранок — день другий.

9 І сказав Бог: “Нехай збереться вода з попід неба до місця одного, і нехай суходіл стане видний”. І сталося так. **10** І назвав Бог суходіл: “Земля”, а місце зібрання води назвав: “Море”. І Бог побачив, що добре воно.

11 І сказав Бог: “Нехай земля вродить траву, ярину, що насіння вона розсіває, дерево овочеве, що за родом своїм плід приносить, що в ньому насіння його на землі”. І сталося так. **12** І земля траву видала, ярину, що насіння розсіває за родом її, і дерево, що приносить плід, що насіння його в нім за родом його. І Бог побачив, що добре воно. **13** І був вечір, і був ранок, — день третій.

14 І сказав Бог: “Нехай будуть світила на тверді небесній для відділення дня від ночі, і нехай вони стануть знаками, і часа-

ми умовленими, і днями, і роками. **15** І нехай вони стануть на тверді небесній світила-ми, щоб світити над землею". І сталося так. **16** І вчинив Бог обидва світила великі — світило велике, щоб воно керувало днем, і світило мале, щоб керувало ніччю, також зорі. **17** І Бог умістив їх на тверді небесній, щоб світили вони над землею, **18** і щоб керували днем та ніччю, і щоб відділювали світло від темряви. І Бог побачив, що це добре. **19** І був вечір, і був ранок, — день четвертий.

20 І сказав Бог: "Нехай вода виройть дрібні істоти, душу живу, і птаство, що літає над землею під небесною твердю". **21** І створив Бог риби великі, і всяку душу живу плазуючу, що її вода виройла за їх родом, і всяку пташину крилату за родом її. І Бог побачив, що добре воно. **22** І поблагословив їх Бог, кажучи: "Плодіться й розмножуйтеся, і наповнюйте воду в морях, а птаство нехай розмножується на землі!" **23** І був вечір, і був ранок, — день п'ятий.

24 І сказав Бог: "Нехай видасть земля живу душу за родом її, худобу й плазуюче, і земну звірину за родом її". І сталося так. **25** І вчинив Бог земну звірину за родом її, і худобу за родом її, і все земне плазуюче за родом його. І бачив Бог, що добре воно. **26** І сказав Бог: "Створімо людину за образом Нашим, за подобою Нашою, і хай панують над морською рибою, і над птаством небесним, і над худобою, і над усею землею, і над усім плазуючим, що плазує по землі". **27** І Бог на Свій образ людину створив, на образ Божий її Він створив, як чоловіка та жінку створив їх. **28** І поблагословив їх Бог, і сказав Бог до них: "Плодіться й розмножуйтеся, і наповнюйте землю, оволодійте нею, і пануйте над морськими рибами, і над птаством небесним, і над кожним плазуючим живим на землі!"

29 І сказав Бог: "Оце дав Я вам усю яри-ну, що розсіває насіння, що на всій землі, і кожне дерево, що на ньому плід деревний, що

воно розсіває насіння, — нехай буде на їжу це вам! **30** І земній усій звірині і всьому птаству небесному, і кожному, що плазує по землі, що душа в ньому жива — уся зелень яринна на їжу для них". — І сталося так. **31** І побачив Бог усе, що вчинив. І ото, — вельми добре воно! **І був вечір, і був ранок, — день шостий.** (Бут. 1, 1–31)¹

- Що Бог створив у кожен з шести днів?
- Яке завдання Бог дав людині?
- За яке з Божих творінь, які є в тебе вдома (наприклад, улюблена рослина, домашня тваринка), ти вдячний Богові? Чому?
- Прочитай епіграф до уроку. Поясни його.

Завдання 3.

Запам'ятай.

Бог є творцем прекрасного світу. У створеній Богом природі все красиво доповнює одне одного. Скажімо, зоряні сузір'я прикрашають нічне небо, а вдень сонце і хмарки на небесах веселять зір людини. Чи можна уявити моря без риб, а ліси — без звірів? Відсутність хоча б одного з них порушила б порядок, який є у природі. Вершиною Божого творіння є людина. Вона покликана господарювати на землі та опікуватися природою.

Бог завжди піклується про створений Ним світ і допомагає людині бути добрим господарем у ньому. Він хоче, щоб люди з любов'ю та пошаною ставились до природи та прикрашали її своєю творчою працею. Таким чином Бог закликає людину до співпраці у творенні доброго й прекрасного.

Недаремно Тарас Шевченко написав:

*Жить би, жить та славить Бога
І добро творити.
Та Божою красою
Людей веселити.*

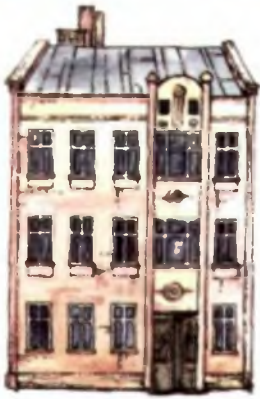
Створення світу.
Мозаїка, XII ст.

¹ У підручнику використані біблійні тексти і вірші зі Святого Письма у перекладі Івана Огієнка.

Завдання 4.

Уважно розглянь малюнки. Поміркуй, що було створене Богом, а що — людиною.

Зауваж: Помилково думати, що Бог створив світ і залишив його напризволяще. Бог постійно опікується світом. Натомість людина у співпраці з Богом створює добрі та корисні речі. Бог надихає людину на нові відкриття.

- Яку користь приносять річі, створені людиною (зазначені на малюнках)?
- Чи все, що створює людина, є добрим і корисним (наприклад, сміттєзвалища)? Чому?
- Поглянь навколо себе: як багато людей здорових і хворих, радісних і сумних. А природа навколо тебе яка чудова і водночас дуже забруднена. Винахідником чого ти хотів би стати? Відповідь обґрунтуй.

Завдання 5.

Прочитай легенду про будівничих Шартрського собору у Франції (поблизу Парижа). Дай відповіді на питання.

Одного спекотного дня юнак проходив повз величезну будову. Його увагу привернула галаслива розмова робітників, у яких, очевидно, закінчувалася обідня перерва. Один за одним вони помалу бралися за роботу: хто цеглу возити, а хто класти її ряд за рядом, зводячи високий мур ще невідомої будівлі.

Подорожнього зацікавило будівництво прекрасної на вигляд споруди. Юнак зачудовано дивився на високі колони, які, здавалося, ще трохи і будуть підтримувати небо. Він спостерігав за будівничими, які працювали над створенням нової краси. У цей момент повз юнака проходив робітник, який на візку тягнув з добрий десяток цегли. “Що ти тут робиш?” — запитав юнак спітнілого від праці робітника. На дивне запитання робітник роздратовано відповів: “Хіба не бачиш? Мучуся, цеглу вожу”. І з тими словами, шарпнувши візок, пішов геть. Тут же наблизився інший робітник, який наздоганяв свого попередника. “А ти що тут робиш?” — запитав юнак. Робітник, навіть не підводячи голови, пробурмотів: “Заробляю на шматок хліба, щоб прогодувати себе і свою сім’ю”. Натомість третій будівничий на запитання юнака гордо відповів: “Я будую храм”. Юнак щиро усміхнувся. Перед собою він бачив людину великої душі.

- Що здивувало тебе в розповіді про будівничих?
- Кожен з робітників на запитання юнака сказав правду. Однак чому, почувши відповідь третього робітника, юнак усміхнувся?
- Чому третього робітника можна назвати людиною великої душі?
- Який повчальний зміст цієї легенди?

Завдання 6.

Дізнайся, що таке невидимий світ. Прочитай вірш Людмили Старицької-Черняхівської.

Християнське вчення стверджує, що окрім видимого світу (небо, земля, рослини, людина) Бог створив невидимий світ. Скажімо, ангелів — вісників, посланців Божих. Він створив ангелів добрими. Кожна людина має свого ангела-хоронителя. Ми можемо завжди звертатись до нього за допомогою бути стійкими у добрі, а також з проханням охоронити нас від нещастя.

МОЛИТВА

Втомлена, іду я спати,
Сон стулив вже оченята;
Добрий янголе, святий,
Тихий сон мені навій.
Коли я що зле зробила,
Наді мною білі крила
Ти, як завше, розпусти —
Все пробач і захисти.

- З яким проханням до ангела звертається авторка вірша?
- Про що тобі доводиться просити в свого ангела-хоронителя?
- Який висновок ти можеш зробити для себе, прочитавши вірш?

Забавляння 7.

Прочитай розповідь про пошану наших предків до природи.

Друже, як ти вже дізнався з біблійної розповіді, Бог доручив людині господарювати у світі, опікуватися природою, не приносити їй шкоди.

Ще здавна українці плекали добрі традиції щодо шанобливого ставлення до природи як до Божого дару. Наприклад, у давнину мандрівники називали нашу землю “країною меду”. Виявляється, бджолярство було улюбленою справою наших предків. Українські пасічники добували багато меду. Його вистачало як для себе, так і для всіх, хто подорожував Україною. Пригостити когось медом — означало заприятелювати з ним.

А от добувати мед — це кропітка праця. Вуликів не було. Отож бджоли гніздилися високо — у дуплах дерев. І дістатися до них було нелегко. Законодавство ще Київської Русі суворо забороняло пошкоджувати такі дерева, а, не дай, Боже, зрубувати їх. Бджолині гнізда, як і дерева, треба було оберігати, доглядати за ними. А якщо хтось і наважився зрубати дерево, аби полегшити добування меду, то таку людину суворо карали: штрафували “двома копами¹ грошей”.

¹ Копя — це шістдесят грошових одиниць Київської Русі.

Вимоги до тієї людини, яка хотіла займатися бджолярством, були великі. Пасічником могла бути лише добра і милосердна людина, яка шанобливо опікувалася як деревами, так і бджолами. Окрім того, пасічник повинен бути гостинною людиною: пригощати медом і земляків, і чужинців, які подорожували Україною.

- У чому виявлялася шана українців до природи, наприклад, “бджолиних” дерев?
- Чому законодавство ще Київської Русі забороняло зрубувати дерева, у дуплах яких були бджоли?
- Про що свідчать великі моральні вимоги до пасічника?
- Як природа віддячувала нашим предкам за шанобливе ставлення до неї?
- Яка етична вартість цієї розповіді?

Завдання 8.

Прочитай прислів'я. Поясни їх зміст.

“Святий Боже” у праці допоможе.
Добре роби — добре буде.
До природи не неси шкоди.

Завдання 9.

Подякуй Богові за все добре, що Він створив для тебе. Намалюй будь-яке Боже створіння, яке ти найбільше любиш.

4. Людина — образ і подоба Божа

*Прагнення до святості та
досконалості є вродженим у людині.
(Костянтин Ушинський)*

Завдання 1. _____

Прочитай вислови, поясни їх зміст. Дай відповіді на питання.

- ✓ Ти знаєш, що ти — людина?
Ти знаєш про це чи ні?
Усмішка твоя — єдина,
Мука твоя — єдина,
Очі твої — одні. (Василь Симоненко)
- ✓ Чемна людина не ступить на слід людини. (Народна мудрість)
- ✓ Якщо збагнув: життєва мить — єдина,
І ти від неї геть усе береш.
Тоді я певен: ти esi людина,
І землю цю своєю назовеш. (Р.Кіплінг)
- ✓ Людина починається з любові: коли хочу, щоб мене любили, я сам перший люблю. (Григорій Сковорода)

- Яка основна думка кожного з висловів?
- У чому ти вбачаєш винятковість кожної людини?

Завдання 2. _____

Уважно прочитай біблійну розповідь і дай відповіді на питання.

БІБЛІЙНА РОЗПОВІДЬ ПРО СТВОРЕННЯ ЛЮДИНИ

7 І створив Господь Бог людину з пороку земного. І дихання життя вдихнув у ніздрі її, і стала людина живою душею. **8** І насадив Господь Бог рай ув Едемі на сході, і там осадив людину, що її Він створив. ...

Гюстав Доре.
Створення Єви

15 І взяв Господь Бог людину, і в Едемському раю вмістив був її, щоб порала його та його доглядала. ... **18** І сказав Господь Бог: "Не добре, щоб бути чоловіку самотнім. Створю йому поміч, подібну до нього". ...

21 І вчинив Господь Бог, що на Адама спав міцний сон, — і заснув він. І Він узяв одне з ребер його, і тілом закрити його місце.

22 І перетворив Господь Бог те ребро, що взяв із Адама, на жінку, і привів її до Адама.

23 І промовив Адам: "Оце тепер вона кість від костей моїх, і тіло від тіла мого. Вона чоловіковою буде зватися, бо взята вона з чоловіка. (Бут. 2, 7–8, 15, 18, 21–23)

- Як називалися наші прародичі, яких створив Бог?
- Яке завдання дав Бог людині?
- Як ти вважаєш, чи добре жилося першим людям у раю?

Завдання 3.

Запам'ятай.

Бог створив людей з любові. Вони є носіями образу і подоби Божої.

Образ Божий у людині виявляється через те, що людина має розум та свободну волю. Тобто людина може розуміти, що є в житті добре та правильне, і свободно приймати власне рішення творити добро та справедливість.

Подоба Божа здійснюється у людині тоді, коли вона прагне бути досконалою та святою, тобто уподібнюватись до досконалого та прекрасного Бога. Бог всіх людей створив для того, щоб вони були святими, тобто подібними до Нього, і жили в радості та взаємній гармонії.

Духовною поразкою для людини, за словами українського письменника Олеся Гончара, є втрата нею Божої подоби.

Завдання 4.

Прочитай вірш Любові Забашти та дай відповіді на питання, обґрунтовуючи свою думку конкретними прикладами.

ЛЮДИНА ПОЧИНАЄТЬСЯ З ДОБРА

Людина починається з добра,
Із ласки і великої любові,
Із батьківської хати і двора,
З поваги, що звучить у кожному слові.

Людина починається з добра,
З уміння співчувати, захистити.
Це зрозуміти всім давно пора,
Бо ми прийшли у світ добро творити.

Людина починається з добра,
Із світла, що серця переповняє.
Ця істина, як світ, така стара,
А й досі на добро нас надихає.

- Як ти розумієш слова: “*Людина починається з добра*”? Чи погоджуєшся з такою думкою? Чому?
- Який висновок ти можеш зробити, прочитавши вірш?

Завдання 5.

УЯВНА СИТУАЦІЯ. Придумай розв'язок: допоможи персонажам з оповідання Василя Сухомлинського знайти правильний вихід із ситуації, що склалась.

Оля і Ліда надумали сходити до лісу. Ішли та йшли, в дорозі стомилися та й сіли на траві перепочити.

Витягли з сумки хліб, масло, яйця та й підобідають. Коли це на дерево сів соловейко і заспівав. Зачаровані його чудовим співом Оля й Ліда сиділи й боялися поворухнутися.

Аж тут він замовк. Оля зібрала недоїдки й шматки газети, кинула під кущ. Ліда зібрала недоїдки, загорнула в газету й поклала в сумку.

— Навіщо ти зібрала сміття? — запитала Оля. — Це ж у лісі... Ніхто не бачить...

- Друже, як ти вважаєш, що відповіла Ліда своїй подрузі?
- Як виявили свою свободну волю Ліда та Оля? Дай власну оцінку вчинкам дівчат.
- Опікуватися створеною Богом природою — це святий обов'язок людини чи просто бажання, на яке можна і не зважати? Чому?

Завдання 6.

Прочитай прислів'я. Поясни їх зміст.

Кого Бог створив, того не погубить.
Людина планує, а Бог керує.
І до Бога взивай, і рук прикладай.

Завдання 7.

Поміркуй, які риси повинна мати людина-християнин. Запиши свою відповідь у зошиті.

Завдання 8.

Вивчи одне з прислів'їв напам'ять (дивись завдання 6).

5. Добро і Зло

Зробиш добро — не кайся;
вдієш лихо — начувайся!
(Народна мудрість)

Завдання 1.

Друже, тобі щоразу доводиться робити вибір між добром і злом. За поданим зразком запиши в ліву колонку таблички добрі вчинки, а в праву — ті, які ти вважаєш поганими, злими.

Добрі вчинки	Погані вчинки
Допомогти мамі поприбирати	Образити однокласницю
***	***

- Які вчинки потребують більше зусиль — добрі чи злі? Чому?
- Хто тобі найчастіше робить добро? Поміркуй, якими словами ти можеш подякувати людині за проявлене милосердя до тебе?

Завдання 2.

Уважно прочитай біблійну розповідь і дай відповіді на питання.

БІБЛІЙНА РОЗПОВІДЬ ПРО ГРІХОПАДІННЯ НАШИХ ПРАРОДИЧІВ

1 Змій був хитріший над усю польову звірину, яку Господь Бог учинив. І сказав він до жінки: “Чи Бог наказав: Не їжте з усякого дерева раю?” **2** І відповіла жінка змієві: “З плодів дерева раю ми можемо їсти, **3** але з плодів дерева, що в середині раю, — Бог сказав: “Не їжте із нього, і не доторкайтесь до нього, щоб вам не померти”. **4** І сказав змій до жінки: “Умерти — не вмерете! **5** Бо відає Бог, що дня того, коли будете з нього ви їсти, ваші очі розкриються, і станете ви, немов Боги, знаючи добро й зло”. **6** І побачила жінка, що дерево добре на їжу, і принадне для очей, і пожадане дерево, щоб набутися знання. І взяла з його плоду, та й з’їла, і разом дала

Гюстав Доре.
Вигнання Адама і Єви
з раю

теж чоловікові своєму, — і він з'їв. **7** І розкрилися очі в обох них, і пізнали, що нагі вони. І зшили вони фігові листя, і зробили опаски собі.

8 І почули вони голос Господа Бога, що по раю ходив, як повіяв денний холодок. І сховався Адам і його жінка від Господа Бога серед дерев раю. **9** І закликав Господь Бог до Адама, і до нього сказав: "Де ти?" **10** А той відповів: "Почув я Твій голос у раю — і злякався, бо нагий я, — і сховався". **11** І промовив Господь: "Хто сказав тобі, що ти нагий? Чи ти не їв з того дерева, що Я звелів був тобі, щоб ти з нього не їв?" **12** А Адам відказав: "Жінка, що дав Ти їй, щоб зо мною була, вона подала мені з того дерева, — і я їв". **13** Тоді Господь Бог промовив до жінки: "Що це ти наробила?" А жінка сказала: "Змій спокусив мене, — і я їла".

(Бут. 3, 1–13)

- Яким чином перші люди вчинили непослух Богові?
- Як перед Богом поводити себе Адам і Єва?
- Яким чином покарали самі себе перші люди?
- Зверни увагу на епіграф до уроку. Поясни його зміст.
- Прочитай, що таке гріх. Не чини його.

Гріх — це поганий вчинок людини, який суперечить Божій волі, людській справедливості та викликає докори сумління в самій людині.

Завдання 3.

Запам'ятай.

Бог так сильно любить та шанує людину, що дає їй цілковиту можливість самостійно вибирати між добром і злом. Схиляючись до зла, людина стає нещасною, бо одне зло завжди породжує інше. Як от у біблійній розповіді: змії (злий) спокусив Єву скуштувати заборонений плід, а Єва поділилася ним з Адамом. І, як наслідок, вони один одного звинуватили у непослузі Богові, тим самим згрішили проти Бога та взаємно звинуватили себе.

Люди не повинні чинити один одному зло. Навпаки — зло треба перемагати добрими намірами та вчинками. Недаремно кажуть: “Якщо можеш робити добро — роби не думаючи. Якщо можеш робити зло — подумай і не зроби”. Дотримуйся цього правила у житті.

Завдання 4.

Прочитай про доброчинність сім'ї Софії Русової — видатного українського педагога кінця XIX—початку XX ст. Дай відповіді на питання, подані нижче.

Мешканці села Олешня, що на Чернігівщині, ще дотепер згадують добрим словом сім'ю Софії Русової.

У 1850 році на постійне місце проживання в Олешню приїхала сім'я Софії Русової. Найперше, що їх здивувало, — це відсутність у селі церкви. Селяни зраненька виходили з дому, аби потрапити на недільне Богослужіння у

церкві, що знаходилася за 7 кілометрів від села. До того ж іти доводилося болотяною дорогою, яка пролягла через ліс. Мешканці Олешні не були заможними, тому не могли збудувати церкву за власний кошт. На їхнє щастя, це зробив Федір — батько Софії Русової. Маленька церква була окрасою села. Уже жителі сусідніх сіл приходили в Олешню, щоб поглянути на новеньку церковцю.

Уміння робити добрі справи людям передалося й Софії. Коли вона переїхала жити до Києва, то відкрила там дитячий садочок. У ньому вихователями працювали Софія та її сестра Марія.

Не лише діти радо приходили в садочок. У вечірній час, коли не було вихованців, у садочку збиралися письменники, композитори і залюбки слухали виступи Софії Русової. Вона ділилася міркуваннями: що треба робити для того, щоб українська школа була прикладом для наслідування.

Софія Русова

- Як увіковічила себе в народній пам'яті сім'я Софії Русової?
- Прикладом чого для нас є сім'я Софії Русової?
- Чи серед твоїх знайомих є доброчинці, які дають власні кошти на відкриття шкіл, лікарень, допомагають важкохворим? Наведи приклади.
- Очевидно, ти ще не заробляєш власних грошей, щоб допомагати школам чи лікарням. Однак це не означає, що ти не можеш робити добро. Поміркуй, що ти можеш зробити для того, аби світ навколо тебе став добрішим?

Завдання 5.

Прочитай оповідання Василя Сухомлинського. Дай відповіді на питання.

ПОКИНУТЕ КОШЕНЯ

Хтось виніс із хати маленьке сіре кошенятко й пустив його на дорогу. Сидить кошеня та нявчить, бо хоче додому, до матусі. Проходять люди, дивляться на кошеня. Хто сумно хитає головою, хто байдуже обминає. Хто жаліє: бідне кошенятко, та й іде собі далі.

Настав вечір. Зайшло сонце. Страшно стало кошеняткові. Притулилося воно до куща та й сидить-тремтить. Поверталася зі школи маленька Наталочка. Чує — нявчить кошеня. Вона не сказала ні слова, а взяла кошеня й понесла додому. Пригорнулося кошенятко до дівчинки. Замуркотіло. Раде-радісіньке.

- Як люди реагували на появу кошенятка на дорозі? Як ти вважаєш, чому вони не допомогли йому?
- Поміркуй, що могло статися з кошенятком, якби його не підібрала Наталочка?
- Чи доводилося тобі бути у схожій ситуації? Що б ти зробив на місці дівчинки?

Завдання 6.

Прочитай вірш Лесі Любарської. Поміркуй над питаннями.

ЧИНІМО ДОБРО

І мовив Бог з любові до людини:
— Як чиниш ти, так і воздам тобі.
Чинить добро повсюди і щоднини,
Щоб не згасало серце у журбі.

Він любить нас щомиті і щоднини,
Не спопеляймо душу у гріхах.
І нас до Бога приведе стежина,
Чинім добро — воздасться по ділах.

Ісуса вчення дороге і нині,
За нього вбитий Богосин воскрес.
Творім добро звірятку і людині.
Через добро — стежина до Небес.

- До чого закликає нас поетеса? Чи погоджуєшся ти з її думкою?
- Кому, за словами Лесі Любарської, потрібно робити добро? Чому? Прочитай останній рядок.
- Як заклики поетеси перегукуються з біблійним вченням робити добро?

Завдання 7.

Прочитай і довідайся про цікавинки з життя українського народу.

Наші предки вважали, що не можна розпочинати сівбу на власному полі, доки не допоможеш сироті та вдові, які живуть поруч з тобою. Селяни збиралися у громаду, йшли до бідних родин і гуртом обробляли їхні ниви. Тільки після цього починали працювати на власному полі.

- Про що свідчить факт з життя наших предків?
- У яких життєвих ситуаціях ти можеш наслідувати приклад наших предків?
- Чого вчать нас схожі приклади?

Завдання 8.

Прочитай прислів'я. Поясни їх зміст.

З добрим поживеш — добро переймеш, а з лихим зійдешся — того й наберешся.

У кого є злість, той своє серце їсть.

І плач не допоможе, якщо зло робиш, небоже.

Завдання 9.

Збагати сьогоднішній день добрим вчинком: подякуй Богові за всі дари, які Він дає тобі.

6. Біблія про праведність і вірність. Праведники Старого Завіту

*Моліться Богові одному,
Моліться правді на землі.
А більше на землі нікому
Не поклоніться.*
(Тарас Шевченко)

Завдання 1.

Прочитай, що таке праведність і вірність. Поміркуй над питаннями.

Праведність — це дотримання людиною Божих заповідей.

Вірність — це здатність християнина бути стійким у своїх переконаннях, вірі, у виконанні своїх обов'язків.

Друже, пригадай розповіді про Запорізьку Січ.

Пам'ятаєш, козаки відзначалися надзвичайною мужністю та любов'ю до Батьківщини. Окрім того, вони були ще й дуже побожними. Виявляється, козаки присягали на вірність не лише Батьківщині, а й Господу Богу. Навіть мали свій монастир у Січі, куди приходили молитися або доживати віку.

- Про що свідчить цей історичний факт з життя козаків?
- Хто серед твоїх знайомих є для тебе прикладом праведності та вірності?

Завдання 2.

Уважно прочитай біблійну розповідь і дай відповіді на питання.

БІБЛІЙНА РОЗПОВІДЬ ПРО ПРАВЕДНОГО НОЯ

9 Це ось оповість про Ноя. Ной був чоловік праведний і невинний у своїх поколіннях. Ной з Богом ходив. **10** І Ной породив трьох синів: Сима, Хама й Яфета. **11** І зіпсулась земля перед Божим лицем, і наповнилась

Гюстав Доре.
Ной випускає з ковчега
голуба на землю.
Фрагмент

земля насильством. **12** І бачив Бог землю, — і ось зіпсулась вона, кожне бо тіло зіпсуло дорогу свою на землі.

13 І промовив Господь до Ноя: “Прийшов кінець кожному тілу перед лицем Моїм, бо наповнилась земля насильством від них. І ось Я винищу їх із землі. **14** Зроби собі ковчега¹ з дерева гофер. З перегородками зробиш ковчега, і смолою осмолиш його ізсередини та ізнадвору. ...

22 І зробив Ной усе, як звелів йому Бог, так зробив він. (Бут. 6, 9–14, 22)

1 І сказав Господь Ноеві: “Увійди ти й увесь дім твій до ковчега, бо Я бачив тебе праведним перед лицем Своїм в оцім роді.

2 Із усякої чистої худоби візьмеш собі по семеро, самця та самицю її, а з худоби нечистої — двоє: самця та самицю її. **3** Також із птаства небесного по семеро, самця та самицю, щоб насіння сховати живим на поверхні всієї землі. **4** Ось бо по семи днях Я литиму на землю дощ сорок день і сорок ночей, — і всяку істоту, яку Я вчинив, зітру з-над поверхні землі!” **5** І зробив Ной усе, як звелів був Господь. **6** А Ной був віку шестисот літ, і стався потоп, — вода на землі. ...

¹ Ковчег — це великий корабель, на якому під час потопу врятувалися сім'я Ноя з восьми осіб, а також вибрані Богом види тварин.

18 І прибула вода, і сильно збільшилась вона на землі, — і плавав ковчег на поверхні води. **19** І дуже-дуже вода на землі прибула, і покрились усі гори високі, що під небом усім. ...

24 І прибувала вода на землі сто і п'ятдесят день. (Бут. 7, 1–6, 18–19, 24)

1 І згадав Бог про Ноя, і про кожну звірину та про всяку худобу, що були з ним у ковчезі. І Бог навів вітра на землю, — і вода заспокоїлась. **2** І закрились джерела безодні та небесні розтвори, — і дощ з неба спинився. ...

6 І сталося по сорока днях, Ной відчинив вікно ковчеза, що його він зробив. **7** І вислав він крука. І літав той туди та назад, аж поки не висохла вода з-над землі. **8** І послав він від себе голубку, щоб побачити, чи не спала вода з-над землі.

9 Та не знайшла та голубка місця спочинку для стопи своєї ноги, і вернулась до нього до ковчеза, бо стояла вода на поверхні всієї землі. І вистропив руку, і взяв він її, та й до себе в ковчег упустив її. **10** І він зачекав іще других сім день, і знову з ковчеза голубку послав. **11** І голубка вернулась до нього вечірнього часу, — і ось у неї в дзьобку лист оливковий зірваний. І довідався Ной, що спала вода з-над землі. **12** І він зачекав іще других сім день, і голубку послав. І вже більше до нього вона не вернулась.

13 І сталося, року шістсотого й першого, місяця першого, першого дня місяця — висохла вода з-над землі. І Ной зняв даха ковчеза й побачив: аж ось висохла поверхня землі! (Бут. 8, 1–2, 6–13)

- У чому проявилася праведність Ноя?
- Як Бог нагородив Ноя за його послух?

Забудання 3.

Запам'ятай.

Прикладом праведності і вірності Богові для кожного з нас є Ной. Він не зважав на глузування грішних людей, не дорікав собі в тому, що не дозволяв собі жити, як вони. Ной виявив послух Богові: збудував ковчег на суходолі. У ньому врятувалися не лише Ной, а й уся його родина, навіть багато тварин.

Друже, своїми щоденними добрими вчинками виявляй вірність своїм християнським переконанням.

На наступних уроках ти довідаєшся про ще одного праведника Старого Завіту — Авраама. Дізнаєшся, у чому проявилися Авраамова вірність Богові та його праведність.

Завдання 4.

Прочитай розповідь про вірність Богові і Вітчизні Івана Виговського — українського гетьмана XVII ст. Поміркуй і дай відповіді на питання, подані нижче.

Іван Виговський — людина, якою пишається вся Україна. Запорізький гетьман віддано боровся за незалежність Батьківщини. Він був глибоко побожною людиною, дбав про те, щоб зміцнювалася християнська віра. Також він збудував чимало храмів.

У момент страти Іван Виговський тримав у руках ікону Божої Матері. Його племіннику Йосипу вдалося зберегти цю ікону. Згодом був зроблений вітвар, у центрі якого і досі знаходиться ікона.

До речі, у заповіті Іван Виговський просив поховати його в церкві Воздвиження Чесного Хреста, що у Манявському скиті Івано-Франківської області.

Іван Виговський.
Олія. XVII ст.

- Чому прикладом вірності Україні можна вважати Івана Виговського?
- Що свідчить про глибоку побожність запорізького гетьмана?
- Чого навчає нас життя Івана Виговського?

Завдання 5.

Поміркуй і за поданим зразком напиши, в чому проявляється твоя вірність Богові та Україні.

МОЯ ВІРНІСТЬ

БОГОВІ проявляється у тому, що	УКРАЇНІ проявляється у тому, що
• я щодня намагаюся спілкуватися з Ним;	• люблю українську мову, розмовляю нею;

• Прочитай епіграф до уроку. Поясни його.

Завдання 6.

Прочитай прислів'я. Поясни їх зміст.

Праведного чоловіка і Бог виправдає.
Праведна душа — правдиві уста.
Без Бога не мила життєва дорога.

Завдання 7.

Пам'ятай про обов'язок бути вірним Богові та Україні. Дотримуйся тих зобов'язань, які ти висловив письмово у завданні 5.

7. Закону Божі і закони людські

*Благословен єси, Господи!
Світе святим.
Нас научи заповіданням Вічним Твоїм.
(Павло Тичина)*

Завдання 1.

Прочитай про дивний закон, який діяв в епоху Середньовіччя. Дай відповіді на питання.

У багатьох державах в епоху Середньовіччя діяв невинуватий і жорстокий для простих людей закон. Влада задля власного збагачення зобов'язувала людей платити податок за повітря, яким вони дихали. На жаль, тривало так не одне десятиліття. Люди віддавали останнє, що в них було, аби уникнути покарання.

- У чому проявилася несправедливість наведеного закону епохи Середньовіччя?
- На твою думку, чому людські закони з часом змінюються: вдосконалюються або цілком зникають?
- Чи варті довіри ті люди, які порушують Божі і людські закони? Чому?

Закон — це певні правила, прийняті в суспільстві для гармонійного і безпечного життя всіх його членів. Для християн закон завжди має моральне значення.

Є закони написані людьми, а є закони Божі. Закони, створені людьми, можуть з часом змінюватися, бо змінюються самі умови життя людей, проте Божі закони залишаються завжди незмінними. Дотримання Божих законів забезпечує людям щасливе життя.

Завдання 2.

Прочитай Божі заповіді. Дай відповіді на питання.

*Я — Господь Бог твій.
Нехай не буде в тебе інших богів.
Не взивай на марне імені Господа Бога твого.
Пам'ятай святий день святкувати.*

Гюстав Доре.
Мойсей на горі Синай

*Шануй батька і матір, щоб тобі добре
було, щоб ти довго прожив на землі.*

Не убий.

Не чужолож.

Не кради.

Не свідчи неправдиво на ближнього твого.

*Не пожадай жінки ближнього твого. Не
пожадай нічого, що є у ближнього твого.*

(Вих. 20, 2–17)

- Друже, що допомагає тобі дотримуватися Божих заповідей у житті?
- Яка заповідь говорить про пошану Божого імені?

З пошаною вимовляй слова *Боже, Господи*.

- Чи бувало таке, що ти не завжди з пошаною ставився до батьків? Скажімо, мама попросила помити посуд, а ти зігнував її прохання...

Подумай, постарайся виправити свою помилку.

**Будь слухняний до своїх батьків і не роби їм
боляче, і, найголовніше, шануй Божу заповідь.**

- Яка заповідь не дозволяє осуджувати людей, говорити про них погано, перекладати вину з сильнішого на слабшого? Які наслідки можуть бути від порушення цієї заповіді?

Слово може врятувати людину, слово може її і вбити. Не лихослов, не осуджуй інших. Пам'ятай, що з власних слів людина буде або виправдана, або осуджена.

Забудання 3.

Запам'ятай.

Божі закони незмінні. Вони були актуальними для людей, які жили тисячі років тому, так само важливими є і тепер для кожного з нас. Божі закони є дороговказом у житті людини. Вони стоять на сторожі добра та справедливості.

Натомість людські закони з часом змінюються. Їх укладачі зважають на різні обставини, що виникають у житті суспільства. Для власного і державного блага християнин повинен дотримуватися як Божих законів, так і людських.

Забудання 4.

Прочитай прислів'я. Як прислів'я українського народу перегукуються зі змістом Божих заповідей.

Люби батька і няньку — буде тобі добренько.
Мудра голова не каже пусті слова.
Вкраденим ситий не будеш.

Забудання 5.

Прочитай народне оповідання і поміркуй над питаннями, поданими нижче.

ПАСТУХ І ВОВЧЕННЯ

Одного разу пастух знайшов у лісі вовчеля і взяв його до себе додому. Виростив пастух вовчеля і навчив його красти ягнят з чужої отари.

Згодом вовчеля виросло і стало великим вовком. Однієї ночі вовк передувив половину отари у свого пастуха. І таким чином “подякувавши вчителю за науку”, назавжди втік до лісу.

- Для чого пастух учив вовка красти ягнят?
- Які заповіді порушив пастух?
- Чому пастух сам не крав, а навчив це робити маленького вовка? Чи не хотів він таким чином уникнути гріха?
- Чи пішла на користь пастухові його “наука”?
- У якій ситуації сучасна людина може нагадувати своїми вчинками пастуха?
- Як ти вважаєш, чому не можна красти? Пригадай народну мудрість, яка пояснює, чому не можна красти.

Завдання 6.

Прочитай розповідь про збірник законів Ярослава Мудрого, який діяв у Київській Русі.

“Руська правда” Ярослава Мудрого — це збірник законів, яких дотримувались у Київській Русі. “Руська правда” відрізнялася від інших законів “лагідністю покарань”. У ній не було смертної кари, що є у багатьох державах світу й досі. Якщо траплялися ненавмисні вбивства, то за такий злочин карали великим штрафом. При тому одну частину від штрафу віддавали в казну держави, а іншу — родині вбитого. Не було кровної помсти. Адже вважалося неморальним на вбивство відповідати вбивством. Це не означало, що люди могли зневажати життя ближнього, відкупитися від покарання грошима, навпаки — життя цінувалося як найбільший Божий дар.

- Яку заповідь Бог поставив на сторожі людського життя?
- У чому виявлялася “лагідність покарань” збірника законів “Руської правди”?

Завдання 7.

Перечитай ще раз Божі заповіді і заверши речення.

За пошану батьків Бог обіцяє людині...
Не заздрити ближньому вчить заповідь...

Завдання 8.

- ✓ Щоденно дотримуйся Божих заповідей.
- ✓ Прочитай, за яких обставин Бог дав людям десять заповідей (дивися Книгу Вихід 20, 1–20).

8. Узагальнення

Від гріха заплющ повіки —
З Богом житимеш повіки.
(Василь-Богдан Мендрунь)

Завдання 1.

Прочитай та прокоментуй вислови відомих людей.

✓ Помолюся Господеві
Серцем самотнім
І на злих моїх погляну
Незлим моїм оком. (Тарас Шевченко —
український письменник і художник)

✓ Творець дав роду людському дві книги.
В одній показав Свою велич, в іншій — Свою
волю. Перша — цей видимий світ, Ним ство-
рений, щоб людина визнала Божественну все-
могутність. Друга книга — Святе Письмо.
(Михайло Ломоносов — російський учений)

Завдання 2.

Склади невеличку розповідь на тему: "Моя улюблена розповідь з розділу "Біблія. Її вчення про людину, добро і зло".

Завдання 3.

Прочитай оповідання Василя Сухомлинського. Дай відповіді на питання, подані нижче.

ЛЮДИНА ПРИНЕСЛА ЖИТТЯ

У зеленому степу — сірий похмурий острі-
вець. Це — Мертве поле. З незапам'ятних ча-
сів на ньому нічого не росло, бо ґрунт був пере-
сичений сіллю. Над розпеченою землею стоя-
ло гаряче повітря. Ні билинки, ні коника, ні
квіточки — нічого живого не було на Мертво-
му полі. Ніколи не співав над Мертвим полем
жайворонок, облітав його стороною крук, і
небо над ним було не голубе, а сіре.

Та ось прийшла на Мертве поле людина. Принесла корзину цілющого чорнозему, висипала. Принесла другу, третю, десяту. Йшли дні, місяці, йшли роки, а людина зранку до ночі все носила і носила на Мертве поле чорнозем. Вона засипала Мертве поле й посіяла на ньому пшеницю.

І сталося диво. Мертве поле зазеленіло. Зашуміла, заколосилася пшениця. Засюрчав коник, сіре небо стало голубим, над досягаючими колосками заспівав жайворонок. Жайворонки всього світу прислухались до його пісні.

- Чому поле назване Мертвим?
- Яку красу створила людина на Мертвому полі? Чи легко це їй давалося?
- Яка основна думка оповідання?

Завдання 4.

Пригадай біблійну розповідь про створення світу. Напроти кожного дня напиши, що створив Господь цього дня.

Прочитай притчу Івана Франка про піст. Дай відповіді на питання, подані нижче.

ПРИТЧА ПРО ПІСТ

Раз цар один на ловах заблудився
Посеред гір і не було нікого
При нім, щоб з ним хоч словом обмінився.

І зголоднів. І мав з собою много
Їди, та страва в рот йому не йшла,
Бо він обідать звик серед шумного

Кружка жінок і слуг. Та ось з села
Далекого пастух іде до стада,
І стежка повз царя його вела.

І цар зрадів: “А ось мені розрада!”
І крикнув пастуху: “Здоров був, брате!
Будь тут мені як вся дворян громада!

Ходи, сідай зо мною враз снідати,
Бо не привик я їсти сам один”. —
“Здоров був, царю! — став пастух казати. —

Не може твій покірний селянин
Снідять з тобою. Се йому не слід”. —
“Не може? — скрикнув цар. — З яких причин?” —

“Бо запросив мене на свій обід
Ще старший цар від тебе, цар безодні,
Цар неба і землі, цар на весь світ.

Я, царю любий, піст держу сьогодні”. —
“Га, добре діло! — мовив цар. — Та знай:
Я цар, оба ми втомлені, голодні...

Для мене, братику, свій піст зламай!
Снідай зо мною, завтра пость всю днину!” —
“Я радо, царю, се зроблю, лиш дай

Мені поруку певну, незрушиму,
Що доживу до завтрашнього дня,
І проживу всю днину ту, і встигну

Сповнити те, що Богу винен я”.
Зворушили царя слова ті пастухові.
Він мовив: “Справді, не мені рівня

Той цар, і з ним я не стою у змові,
Тобі поруки я не можу дати!
Іди й йому ти вірно встійся в слові!”

Пастух пішов, а цар сів сам снідять.

- Чому цар запросив пастуха пообідати?
- Чому пастух відмовився обідати з самим царем?
- Чому цар не покарав пастуха за його непослух?
- Чи сам цар міг дати поруку, що пастух доживе до завтрашнього дня?
- За яких умов людина може опинитися у схожій ситуації? Як би ти вчинив, друже?

Завдання 6.

Розглянь уважно картину відомого художника. Розкажи, що на ній зображено.

Ян Брейгель молодший.
“Бог створює Сонце,
Місяць і зірки”

Завдання 7.

Заздалегідь підготуй для вчителя питання з основ християнської етики. Запропонуй учителю відповісти на них.

Розділ II

Моральні цінності СВЯТОГО ПИСЬМА

9. **Л**ЮБОВ ЯК ГОТОВНІСТЬ НА ЖЕРТВУ

*Якби я мав дар пророцтва і відав усі тайни
й усе знання, і якби я мав усю віру, щоб і
гори переставляти, але не мав любові,
я був би — ніщо.*

(І Кор. 13, 2)

Завдання 1.

Прочитай розповідь про те, як в одному із волинських сіл першокласниця врятувала життя своїй подрузі.

Одного зимового морозяного дня Ганнуся разом зі своєю подругою Іриною пішли поковзатися на сільський ставок. Там вони були не одні. Хлопці-однокласники гралися неподалік у сніжки. А дві подружки весело ковзалися на льоду. Несподівано Іринка почула тріск льоду під ногами. Страх охопив її. Дівчинка миттєво опинилася у крижаній воді. Допомогти було нікому. Хлопчаки, які, здавалося, були поруч, уже покинули ставок і здалека спостерігали за пригодою. На щастя, Ганнуся не розгубилася, кинулася рятувати Іринку. Спочатку пробувала витягнути її за руку. Однак заважали уламки криги. Тоді маленька рятувальниця посунула до Іринки санчата. Дівчинка схопилася за санчата і Ганнуся, зібравшись зі силами, шарпнула ними й потягнула до себе. Санчата витягнули за собою Іринку.

Дівчата тряслися від холоду, в мокрому одязі вони йшли додому. Були втомлені та налякані, а в душі — безмежно щасливі: Ганнуся — від того, що врятувала життя подрузі, а Іринка — від того, що залишилася жива.

Дивує лише одне: хлопчаки, які були на березі ставка, нічим не допомогли Ганнусі. Вони навіть не здогадалися покликати дорослих.

(З газети)

- Чим ризикувала Ганнуся, рятуючи Іринку?
- Чим здивував тебе вчинок Ганнусі?
- Чим ти можеш пояснити байдужу поведінку хлопчаків?

- Чи доводилося Тобі бувати у схожих ситуаціях? Хто приходив тобі на допомогу у скрутну хвилину?
- **Уявна ситуація.** Друже, якщо б тобі довелося зустрітися з учасниками цієї події, що б ти сказав їм?

Любов — Божа чеснота, почуття, яке спонукає людину не лише робити благородні вчинки, а й уміти жертвувати найдорожчим (навіть власним життям) задля добра ближнього.

Завдання 2.

Прочитай уважно біблійну розповідь та дай відповіді на питання.

БІБЛІЙНА РОЗПОВІДЬ ПРО ВИХІД АВРАМА ІЗ ЗЕМЛІ

1 І промовив Господь до Аврама: "Вийди зі своєї землі, і від родини своєї, і з дому батька свого до Краю, який Я тобі покажу. **2** І народом великим тебе Я вчиню, і поблагословлю Я тебе, і звеличу ймення твоє, — і будеш ти благословенням. ...

4 І відправивсь Аврам, як сказав був до нього Господь... Аврам же мав віку сімдесят п'ять літ, як виходив з Харану. **5** І Аврам узав Сару, свою жінку, та Лота, сина брата свого, і ввесь маєток, який набули, і лю-

Гюстав Доре.
Вихід Аврама в землю
Ханаанську

дей, що їх набули у Харані, та й вийшли, щоб піти до краю Ханаанського. І до краю Ханаанського вони прибули. ...

7 І Господь явився Авраму й сказав: “Я дам оцей Край потомству твоєму”. І він збудував там жертівника Господеві, що явився йому. ...

*9 І подавався Аврам усе далі на південь.
(Бут. 12, 1–2, 4–5, 7, 9)*

- Чи здивувало тебе щось у проханні Бога до сімдесятип'ятирічного Аврама?
- Чому Аврам послухав Бога? Про що це свідчить?
- Що змусило старенького Аврама іти в далекий край — відчуття обов'язку перед Богом чи почуття безмірної любові та послуху?
- Як Бог нагородив Аврама за послух?

Завдання 3.

Запам'ятай.

Любити — означає жертвувати всім добрим, що в нас є задля добра ближнього, вміти ділитися зі знайомими тими дарами, які ми маємо.

Аврам настільки любив Господа, що готовий був покинути рідну домівку і йти в далекий край та оселитися там. Аврам проявив цілковитий послух Божій волі. За це Господь нагородив Аврама своїм благословенням (довгими роками життя, великим потомством).

Господь настільки полюбив людей, що пожертвував своїм сином — Ісусом Христом — заради того, аби людству дарувати ласку спасіння.

Кожен із нас також повинен уміти любити жертовно. Якщо людина любить іншу людину заради якоїсь вигоди чи з корисливості, — це фальшива любов. Її треба стерегтися, як і всякого іншого обману в житті. Завжди треба бути щирими та чесними у своїх стосунках з людьми і Богом.

Завдання 4.

Заповни квадратики. Поміркуй, чим ти можеш поділитися з ближнім. Це буде твоя маленька жертва.

жертвувати

поділитися
канапкою з
товаришем

часом, відві-
давши хвору
бабусю

• Прочитай епіграф до уроку, поясни його зміст.

Завдання 5.

Прочитай розповідь про князів Бориса і Гліба — князів XI ст.

Борис і Гліб були синами київського князя Володимира Великого. Вони, як і їхній батько, були відданими державі і християнській вірі. Молоді князі не раз захищали рідну землю від ворогів. Також вони були зразковими християнами. Багато часу проводили в молитві, жили за Божими заповідями. Але, на жаль, під час молитви брати були підступно вбиті.

Святі брати Борис і Гліб.
Ікона XIII ст.

Русичі довго оплакували молодих князів.
У 1072 році князь Ізяслав побудував церкву на
честь князів Бориса і Гліба. Туди перенесли
мощі (нетлінні тіла) двох братів.

- Друже, знайди в календарі день, коли ми вшановуємо Бориса і Гліба.
- Чим відрізнялися від свого старшого брата Борис і Гліб?
- Як русичі вшанували пам'ять двох братів?

Завдання 6.

Прочитай прислів'я. Поясни їх зміст. Про яку любов у них розпо-
відається?

За народ і волю віддамо життя і долю.
Розлука навчить рідний край любити.
Для доброго друга випряжу коня з плуга.

Завдання 7.

Прочитай вірш Володимира Орлова. Дай відповіді на питання,
подані нижче.

ЯК ТРЕБА ДОПОМАГАТИ БАБУСІ

Із базару йшла бубуся,
Несла торбу до оселі,
А назустріч цій бабусі
Бігли подруги веселі.
Їм незручно, бо сусіда
Зупинилась на хвилину.
І шукать побігли діда,
Щоб поміг нести торбину.

- Чому дівчатам стало незручно, коли вони побачили свою сусіду?
- Чи добре зробили дівчата, що побігли кликати дідуся на допомогу?
- Як би ти вчинив у схожій ситуації?

Завдання 8.

✓ Друже, попроси батьків розповісти тобі про те, як наші діди-
прадіди жертвували своїм життям за християнську віру, Батьків-
щину. Поміркуй, чого вчать нас такі приклади.

10. ГОРДИСТЬ ТА ЗАРОЗУМІЛІСТЬ

*Не майте гордині ані в розумі, ані в серці.
(Володимир Мономах)*

Завдання 1.

Уважно розглянь малюнок. Запиши в зошиті, яку людину можна назвати зарозумілою, а яку — покірною. Скористайся підказкою: прочитай пояснення ключових слів уроку. Поділися власними міркуваннями з однокласниками.

Зарозумілою називають ту людину, яка про себе дуже високрі думки, зневажливо ставиться до інших людей, інакше кажучи, є пихатою. Гординя, зарозумілість — це зло, якого потрібно уникати.

Протилежним поняттям до гордині та зарозумілості є **смиренність (покора)**. Смиренною можна назвати ту людину, яка позбавлена гордині, зарозумілості. Смиренною є та людина, яка з радістю та завзяттям намагається виконати Божу волю та радо відгукується на потребу своїх ближніх.

Завдання 2.

Уважно прочитай біблійну розповідь і дай відповіді на питання.

БІБЛІЙНА РОЗПОВІДЬ ПРО ВАВИЛОНСЬКУ ВЕЖУ

1 І була вся земля — одна мова та слова одні. **2** І сталось, як рушали зо Сходу вони, то в Шинearському краї рівнину знайшли, і оселилися там. **3** І сказали вони один одно-

Гюстав Доре,
Вавилонська вежа

му: “Ану, наробімо цегли, і добре її випалімо!”
І сталася цегла для них замість каменя, а
смола земляна була їм за вапно. **4** І сказали
вони: “Тож місто збудуймо собі, та башту,
а вершина її аж до неба. І вчинімо для себе
ймення, щоб ми не розпорошилися по повер-
хні всієї землі”. **5** І зійшов Господь, щоб побачити
місто та башту, що людські сини бу-
дували її. **6** І промовив Господь: “Один це на-
род, і мова одна для всіх них, а це ось поча-
ток їхньої праці. Не буде тепер нічого для
них неможливого, що вони замишляли чини-
ти. **7** Тож зійдімо і змішаймо там їхні мови,
щоб не розуміли вони мови один одного”. **8** І
розпорошив їх звідти Господь по поверхні
всієї землі, — і вони перестали будувати те
місто. **9** І тому то названо ймення йому:
Вавилон, бо там помішав Господь мову всієї
землі. І розпорошив їх звідти Господь по
поверхні всієї землі. (Бут. 11, 1–9)

- Яке завдання поставили перед собою люди? З якою метою?
- Чи вдалося їм збудувати вежу? Чому?
- Яким способом будівничі покарали самі себе?
- Чому їхній замисел і вчинок не були схвалені Богом?

Завдання 3.

Запам'ятай.

Через власну зарозумілість люди покарали самі себе: вони втратили здатність розуміти один одного. Тому будівничі не добудували міста та вежі, а розійшлися у різні сторони світу. Біблійна розповідь про Вавилонську вежу вчить нас не бути зарозумілими, надмірно впевненими у власних силах.

Зарозумілість, гордіня мають руйнівну силу. Щоб життя було сповнене миром та любов'ю, треба, за словами Володимира Мономаха, не мати гордощів ані в розумі, ані в серці.

Завдання 4.

Прочитай про випадок, який трапився з Богданом Хмельницьким.

У 1630-х роках польська влада для утвердження свого панування в Україні спорудила фортецю Кодак (що неподалік сучасного Дніпропетровська). Для контролю будівельних робіт прибув туди польський коронний гетьман¹ Станіслав Конєцпольський на чолі з чотиритисячним військом. Після закінчення будівництва фортеці польський верховник спробував хизуватися міцністю фортеці перед козаками.

— А якої ви думки про Кодак? — хитрувато запитав Конєцпольський.

— *Manu facta, manum distrio!* (Що руками створено, те й руками руйнується!) — не менш двозначно відповів чигиринський сотник Богдан Хмельницький, який добре знав латину.

Пророчі Богданові слова знайшли своє втілення у 1648 році, коли українське козацтво, піднявшись на визвольну боротьбу, зруйнувало Кодак — оплот польської зверхності та символ несправедливості щодо українства.

Богдан Хмельницький

¹ Коронний гетьман — командувач польських військ в Україні.

- У чому проявилася зарозумілість Станіслава Конєцпольського?
- Як ти розумієш слова Богдана Хмельницького, сказані у відповідь коронному гетьману? Чи погоджуєшся з його думкою?

Завдання 5.

Прочитай прислів'я. Поясни їх зміст.

Не вчися бути найвищим, а вчися бути корисним.
Не смійся з другого, щоб тобі не було того.
Не літай, коли крил не маєш.

Завдання 6.

Уважно розглянь ілюстрації до народних казок "Два цапки", "Дві кізочки". Пригадай їх зміст (якщо призабув, прочитай у Додатках).

- Порівняй зміст двох казок. Як за свою впертість та зарозумілість поплатилися два цапки?
- У чому кізочки виявилися розумнішими?
- Коли в житті ми нагадуємо героїв цих казок? Наведи приклади.

Завдання 7.

Прочитай іспанську епіграму (вірш, який комусь присвячують) Вентури Агілєри та поміркуй над питаннями.

Досяг вершини я й гадав,
Що іншим це зробить несила,
Та наді мною в той же час
Якась комашка пролетіла.

- У чому була помилка героя епіграми?
- Як ти вважаєш, яка основна думка вірша?

Завдання 8.

Зверни увагу на епіграф до уроку. Вивчи слова Володимира Мономаха напам'ять. Дотримуйся його настанови у житті.

II. Уміння прощати

Простіть, і вам проститься.
(Лк. 6, 37)

Завдання 1.

Друже, як ти міркуєш, що означає простити (пробачити)? Вислови свою думку.

Простити, пробачити — це

а) забути образу і не нагадувати людині про неї;

б) вибачити на словах, а в душі зберігати намір у відповідний момент відістити кривднику;

в) зробити добрий вчинок кривднику;

г) інший варіант відповіді.

Прощати, простити — ставитись до ближнього милосердно, незлопам'ятно, вибачати йому провини. Слово походить зі старослов'янської мови, його буквальне значення — *звільнити (від боргу, гріхів тощо)*.

Завдання 2.

Уважно прочитай біблійну розповідь і дай відповіді на питання.

БІБЛІЙНА РОЗПОВІДЬ ПРО ЙОСИПА І ЙОГО БРАТІВ

2 Йосип, віку сімнадцяти літ, пас, як юнак, отару з братами своїми. ... І Йосип доносив недобрі звістки про них до їхнього батька. **3** А Ізраїль (Яків) любив Йосипа над усіх синів своїх, бо він був у нього сином старости. І він справив йому квітчасте вбрання. **4** І бачили його браття, що їх батько полюбив його над усіх братів його, — і зненавиділи його, і не могли говорити з ним спокійно.

5 І снувся був Йосипові сон, і він розповів своїм браттям, а вони ще збільшили ненависть до нього. **6** І сказав він до них: "Послухайте-но про той сон, що снувся мені.

Гюстав Доре.
Брати продають Йосипа
ізмаїльтянам

7 А ото ми в'яжемо снопи серед поля, і ось мій сніп зачав уставати, та й став. І ось оточують ваші снопи, — та й вклоняються снопові моєму". **8** І сказали йому його браття: "Чи справді ти будеш царювати над нами, чи теж справді ти будеш панувати над нами?" І вони збільшили ненависть до нього через сні його та через слова його. **9** І снівся йому ще сон інший, і він оповів його братам своїм, та й сказав: "Оце снів-ся мені ще сон, — і ось сонце та місяць та одинадцять зір вклоняються мені". **10** І він розповів це батькові своєму та браттям своїм. І докорив йому батько його, та й промовив до нього: "Що то за сон, що снівся тобі? Чи справді прийдемо ми, я та мати твоя та брати твої, щоб уклонитися тобі до землі?" **11** І заздрили йому брати його, а батько його запам'ятав ці слова.

12 І пішли брати його пасти отару свого батька в Сихем. **13** І сказав Ізраїль (Яків) до Йосипа: "Таж брати твої пасуть у Сихе-

мі! Іди ж, і я пошлю тебе до них!" А той відказав йому: "Ось я!" **14** І сказав він до нього: "Піди-но, побач стан братів твоїх і стан отари, та й дай мені відповідь". І він послав його з долини Хеврону, і той прибув до Сихему. **15** І знайшов його один чоловік, — а він ось блукає по полю. І запитав його той чоловік, кажучи: "Чого ти шукаєш?" **16** А той відказав: "Я шукаю братів своїх. Скажи ж мені, де вони випасають?" **17** І сказав той чоловік: "Вони пішли звідси, бо я чув, як казали вони: Ходімо до Дотайну".

І пішов Йосип за своїми братами, і знайшов їх у Дотайні. **18** А вони побачили його здалека, і поки він наблизився до них, то змовлялися на нього, щоб убити його. **19** І сказали вони один одному: "Ось іде той сновидець!" **20** А тепер давайте вбиймо його, і вкиньмо його до однієї з ям, та й скажемо: "Дикий звір з'їв його! І побачимо, що буде з його снами". **21** І почув це Рувим, і визволив його з руки їхньої, і сказав: "Не губімо душі його!" **22** І сказав до них Рувим: "Не проливайте крові, — киньте його до ями тієї, що в пустині, а руки не кладіть на нього", щоб визволити його з їхньої руки, щоб вернути його до батька його. **23** І сталося, коли прийшов Йосип до братів своїх, то вони стягнули з Йосипа вбрання його, вбрання квітчасте, що на ньому було. **24** І взяли його та й кинули його до ями, а яма та порожня була, — не було в ній води. **25** І сіли вони попоїсти хліба. І звели вони очі свої та й побачили: ось караван ізмаїлітів іде з Гілеаду, а верблюди їхні несуть пахощі, і бальзам, і ладан, — іде він спровадити це до Єгипту. **26** І сказав Юда до своїх братів: "Яка користь, що вб'ємо нашого брата, і затаїмо його кров?" **27** Давайте продамо його ізмаїльтянам, — і рука наша нехай не буде на ньому, бо він брат нам, він наше тіло". І послухалися брати його. **28** І коли проходили мідіяніти, купці, то витягли й підняли Йосипа з ями. І продали Йосипа ізмаїльтянам за двадцять срібняків, а ті повели Йосипа до Єгипту. (Бут. 37, 2–28)

- Що було причиною того, що брати задумали зло на Йосипа?
- Яким способом вони позбулися свого брата?
- Хто найбільше сумував за Йосипом і чому?

1 І не міг Йосип здержатися при всіх, що стояли біля нього, та й закричав: “Виведіть усіх людей від мене!” І не було з ним нікого, коли Йосип відкрився браттям своїм. **2** І він голосно заплакав, і почули єгиптяни, і почув дім фараонів.

3 І Йосип промовив до браттів своїх: “Я Йосип... Чи живий ще мій батько?”... І не могли його браття йому відповісти, бо вони налякались його... **4** А Йосип промовив до браттів своїх: “Підійдіть же до мене!” І вони підійшли, а він проказав: “Я Йосип, ваш брат, якого ви продали були до Єгипту... **5** А тепер не сумуйте, і нехай не буде жалю в ваших очах, що ви продали мене сюди, бо то Бог послав мене перед вами для виживлення. **6** Бо ось два роки голод на землі, і ще буде п'ять літ, що не буде орки та жнив. **7** І послав мене Бог перед вами зробити для вас, щоб ви позостались на землі, і щоб утримати для вас при житті велике число спасених. **8** І виходить тепер, — не ви послали мене сюди, але Бог. І Він зробив мене батьком фараоновим і паном усього дому його, і володарем усього краю Єгипетського”. (Бут. 45, 1–8)

- За яких умов брати знову зустрілися з Йосипом?
- Про що свідчить уміння Йосипа прощати?
- Яка основна думка біблійної розповіді? Прочитай епіграф до уроку. Поясни його зміст.

Забудіння 3.

Запам'ятай.

Біблійна розповідь учить нас умінню прощати. Найрідніші люди — брати — продали Йосипа в рабство. Здавалося, він мав би бути озлобленим на них, відімстити у першу-ліпшу хвилину. Однак не помста керувала думками і

вчинками Йосипа, а любов. Він не лише не нагадав братам про заподіяну кривду, а проявив милосердя.

Простити — це уміння забути образу, полюбити того, хто скривдив нас, проявити милосердя.

Завдання 4.

УЯВНА СИТУАЦІЯ. Придумай розв'язок: допоможи Синові з оповідання Василя Сухомлинського знайти правильний вихід із ситуації.

ОБРАЗЛИВЕ СЛОВО

Одного разу Син розсердився і згорячу сказав Матері образливе, грубе слово. Заплакала Мати. Схаменувся Син, жаль стало йому Матері. Ночей не спить — мучить його совість: адже він образив Матір.

Йшли роки. Син-школяр став дорослою людиною. Настав час їхати йому в далекий край. Поклонився Син Матері низько до землі й говорить:

— Простіть мене, Мамо, за образливе слово.

— Прощаю, — сказала Мати й зітхнула.

— Забудьте, Мамо, що я сказав вам образливе слово.

Задумалась Мати, геть посмутніла. На її очах з'явилися сльози. Каже вона синові...

- Як ти вважаєш, чому Син не попросив пробачення в Матері у той момент, коли сказав їй погане слово, а зробив це через багато років?
- Чому Сина мучила совість? Друже, пригадай, що таке совість.
- Чому Мати заплакала, коли Син попросив у неї прощення і попросив забути його поганий вчинок?
- Яка основна думка оповідання?

Друже, не забувай просити вибачення у старших за свої провини.

Завдання 5.

Дізнайся про неділю прощення, яка є напередодні Великого посту.

Друже, ти знаєш, що християни цілого світу величаво святкують Воскресіння Ісуса Христа, і напередодні цього свята дотримуються так званого Великого Посту, який триває сорок днів.

І донині у нашому народі збереглася добра традиція: у неділю напередодні посту християни просять один в одного пробачення за образи, погані помисли, недобрі вчинки. Тому цю неділю називають прощеною. Мовляв, треба простити кривднику і не тримати зла ні на кого і ні за що. Про радість прощення нагадує нам церковне Богослужіння у храмі. У цей день у церквах ми чуємо такі слова: *“І друг друга обнімім, скажімо, браття, і тим, що ненавидять нас, простім усе”*.

Досі в багатьох християнських спільнотах збереглася зворушлива церемонія прощення. У храмах після спільної молитви люди підходять один до одного зі словами: “Прости мені, брате (сестро)” і відповідають: “Хай Бог простить і я прощаю.”

- Чому ця розповідь є повчальною для тебе?
- Як ти міркуєш, чи варто і надалі дотримуватися доброї традиції прощення? Чому?

Завдання 6.

Прочитай прислів'я. Поясни їх зміст.

Хочеш добрим бути — зло умій забути.
Той жити уміє, хто прощати вміє.
Нині посваряться — завтра помиряться.

Завдання 7.

Прочитай народний вірш-мирилку.

Вишні-черешні розвиваються,
Синє море розливається.
Ясне сонечко усміхається,
Жито силоньки набирається.
Через тин вишня похилилася,
Дві подруженьки посварилися.
Тобі яблучко, мені грушечка,
Не сварімося, моя душечко.
Тобі яблучко, мені зернятко,
Не сварімося, моє серденько.

- Яка основна думка вірша?
- Як вона перегукується з християнським вченням про прощення?

Завдання 8.

Пригадай, чи, бувало, ти не завинив перед ближніми (батьками, учителями, однокласниками). Попроси вибачення у них за провину.

12. ПАТРІОТИЗМ. ЛЮБОВ ДО СВОГО НАРОДУ

*Боже великий, єдиний,
Нам Україну храни.
(Олександр Кониський)*

Завдання 1.

Прочитай, що таке патріотизм. Продовжи речення, висловлюючи власну думку. Дай відповіді на питання.

Патріотизм — це любов до Батьківщини, до рідної землі.

Патріот — той, хто любить свою Батьківщину.

У моєму розумінні Батьківщина — це...
Моя любов до Батьківщини виявляється у
тому, що...
Прикладом справжнього патріотизму для
мене є...
Я хочу, щоб моя Батьківщина...

Завдання 2.

Уважно прочитай біблійну розповідь та дай відповіді на питання.

БІБЛІЙНА РОЗПОВІДЬ ПРО ТЕ, ЯК ДАВИД, ЗАХИЩАЮЧИ РІДНИЙ НАРОД, ПОБОРОВ ГОЛІАФА

1 І зібрали филистимляни свої війська на війну. ... **2** І зібралися Саул та ізраїльтяни, і таборували в долині Елі, і вставилися до бою проти филистимлян. **3** І стояли филистимляни на горі з того боку, а Ізраїль стояв на горі з цього боку, а поміж ними долина. **4** І вийшов із филистимських таборів одноборець, ім'я йому Голіат із Гату. Високий був... **5** А на голові його — мідяний шолом, і він одягнений був у панцера з луски; а вага того панцера — п'ять тисяч шеклів міді. **6** А на ногах його — мідяні наголінники, а за плечима його — мідяний спис. **7** А держак списа його —

Юліус Шнорр фон
Карольсфельд.
Давид і Голіаф

як ткацький вал, а вістря спису його — шістсот шеклів заліза. А перед ним ходив щитоноша. **8** І став він, і кликнув до Ізраїлевих полків, та й сказав до них: “Чого ви вийшли ставати до бою? Чи ж я не филистимлянин, а ви не раби Саулові? Оберіть собі кого, і нехай він зійде до мене”. ...

20 І встав Давид рано-вранці, і полишив отару свою на сторожа; і взяв та й пішов, як наказав йому Ессей. І ввійшов він до обозу, а військо виходило до бойового строю, і підняли вони окрик у бою. **21** І вишикувалися Ізраїль та филистимлянин лава проти лави. **22** І Давид позоставив свою ношу в сторожа речей, та й побіг до полку. І ввійшов він, і запитував своїх братів про поводження. ...

37 І сказав Давид: “Господь, що врятував мене з лапи лева та з лапи ведмедя, Він урятує мене з руки цього филистимлянина”. І сказав Саул: “Іди, і нехай Господь буде з тобою!” **38** І зодягнув Саул Давида в свою одіж, і дав мідяного шолома на його голову, і надів на нього панцера. **39** І прип'яв Давид меча його на одіж свою, та й силкувався йти, бо він не звик був до того. І сказав Давид до Саула: “Не можу в цьому ходити, бо я не звик!” І покидав Давид їх із себе. **40** І взяв він кия свого в свою руку, і вибрав собі п'ять вигладжених камінців із потоку, і поклав їх

у пастушу торбу, яку мав, та в торбину, а його праща — у руці його. І він пішов до филистимлянина. **41** А филистимлянин підходив усе ближче до Давида, і чоловік ніс щита перед ним. **42** І подивився филистимлянин та й побачив Давида, — і злегковажив його, бо той був ще хлопець, рум'яний юнак стрункої постави. **43** І сказав филистимлянин до Давида: “Чи я пес, що ти вийшов на мене з києм?” І филистимлянин прокляв Давида своїми богами. **44** І сказав филистимлянин до Давида: “Ходи ж до мене, а я твоє тіло віддам птаству небесному та звірині польовій”. **45** І сказав Давид до филистимлянина: “Ти йдеш на мене з мечем і списом та ратищем, а я йду на тебе в Ім'я Господа Саваота, Бога військ Ізраїлевих, які ти зневажив. ...

48 І сталося, коли филистимлянин устав і пішов, і зблизився до Давида, то Давид поспішив і побіг до лави навпроти филистимлянина. **49** І простяг Давид руку свою до торби, і взяв звідти каменя, та й кинув із праці, — і вдарив филистимлянина в чоло його. І той камінь втявся йому в чоло, — і він упав на обличчя своє на землю. **50** І отак переміг Давид филистимлянина.

(1 Сам. 17, 1–8, 20–22, 37–45, 48–50)

- Друже, як ти думаєш, які почуття переживав Давид, виступаючи на боротьбу з Голіафом? Прочитай ще раз опис Голіафа.
- На чию допомогу надіявся Давид? Про що це свідчить?
- У чому проявився патріотизм Давида?

До речі, митець Мікеланджело створив скульптуру, яка зображає Давида перед двобоєм з велетнем Голіафом. Майстер працював над нею понад два роки. У прекрасному й суворому обличчі Давида він відобразив титанічну силу, незламну волю, безмежну міць вільної людини.

У 1504 р. флорентійці поставили цю статую висотою 5, 5 метра перед будинком міського самоврядування (Палаццо Веккіо) як заклик до мужнього захисту міста і мудрого управління.

Завдання 3.

Запам'ятай.

Звичайний пастух Давид не побоявся вийти на двобій із силачем Голіафом. Віра в Божу допомогу та любов до рідного народу допомогли йому побороти велетня. Для кожного з нас це приклад справжнього патріотизму. Наша любов до Батьківщини проявляється у щоденних вчинках:

- ✓ наполегливому навчанні в школі;
- ✓ щирій допомозі ближнім добрими вчинками;
- ✓ зверненні за допомогою до Бога (запам'ятай епіграф до уроку);
- ✓ вивченні історії рідного краю;
- ✓ охороні навколишнього середовища, природи.

Завдання 4.

Дізнайся про випадок з життя Юрія Липи — українського талановитого лікаря та поета ХХ ст.

1943 рік. Юрій Липа плідно працює у польській столиці Варшаві: пише вірші, лікує хворих. У цей час ішла Друга світова війна: якраз у Західній Україні почалися запеклі бої між українцями та їхніми ворогами. Юрій Липа, довго не міркуючи, залишає улюблену справу і повертається на Львівщину. За покликом серця він іде в загони українських вояків. Днями і ночами, наскільки вистачало сил, він допомагав пораненим.

А тим часом із-за кордону постійно надходили листи на домашню адресу Юрія Липи. У них переконували Юрія Липу не губити свого таланту лікаря і радили покинути Батьківщину. Мовляв, там, за кордоном, найкращі лікарні — всі умови для плідної лікарської праці. Юрій Липа відмовився. Він не міг дбати про розвиток свого таланту за кордоном, коли в Україні гинули його співвітчизники. В одному з листів він написав: “Краще вмерти на своїй землі гідно у боротьбі”. Так і сталося. У 1944 році Юрій Липа загинув.

До сьогодні співвітчизники пишаються патріотизмом Юрія Липи. Навіть є лікарні, які носять ім'я великого українця. Одна із таких — Львівський обласний госпіталь для ветеранів війни та інвалідів.

- Друже, що здивувало тебе в розповіді про Юрія Липу?
- У чому проявився патріотизм українського лікаря та поета?
- Як ти міркуєш, чи правильно зробив Юрій Липа, що не залишився у Варшаві? Адже там були найкращі умови для розвитку власного таланту.
- Прикладом чого є для тебе Юрій Липа?

Забуття 5.

Пригадай з молодших класів вірш Дмитра Павличка. Розкажи його напам'ять. Скористайся підказкою.

ДЕ НАЙКРАЩЕ МІСЦЕ НА ЗЕМЛІ

Де зелені хмари яворів
Заступили неба синій став,
На стежині сонце я зустрів,
Привітав його і запитав:

— Всі народи бачиш ти з висот,
Всі долини і гірські шпилі.
Де найбільший на землі народ?
Де найкраще місце на землі?

Сонце посміхалося здаля:
— Правда, все я бачу з висоти,
Всі народи рівні, а земля
Там найкраща, де вродився ти.

Виростай, дитино, й пам'ятай —
Батьківщина — то найкращий край!

- Яка основна думка вірша?
- Які висновки ти можеш зробити, прочитавши останній рядок вірша?

Забуття 6.

Прочитай прислів'я. Поясни їх зміст.

Та земля мила, де мати народила.
Грудка рідної землі дорожча від пуда золота.
За рідний край — хоч помирай.

Завдання 7.

Прочитай оповідання Василя Сухомлинського і дай відповіді на питання.

ДІДУСЕВА ЗАПОВІДЬ

Я навчаюся у четвертому класі. На почесному місці в нас портрет мого дідуся Павла. Під портретом напис: “Він віддав своє життя за Батьківщину”.

Із розповідей мами, бабусі я знаю, що дідусь мій був розвідник. Він поліг смертю героя далеко на заході, в Карпатських горах.

Наближався день пам'яті мого дідуся. Щороку в цей день бабуся приносить до дідусевого портрета багато квітів. А цієї весни і я виплевав білі квіточки абрикоси й поніс їх раненько в школу. У школі ще нікого не було. Я поставив квіти біля портрета. Сів за парту. Коли це бачу: дідусь усміхнувся.

— Дідусю, — попросив я, — скажіть, будь ласка, ким мені бути? Мені й льотчиком хочеться стати, й агрономом, і лікарем. Ким мені бути?

— Будь патріотом, — почув я голос дідуся. — Це найголовніше.

- Як сім'я хлопчика проявляє свою пошану та любов до дідуся (вдома, у школі)?
- Що побачив хлопчик перед початком уявної розмови?
- Як ти розумієш дідусеву заповідь бути патріотом?
- У чому проявляється твій патріотизм?

Завдання 8.

Друже, можливо, і в твоїй родині були патріоти. Попроси батьків, щоб вони розповіли тобі про них.

13. Мужність. Непохитність переконань

Тому то ми сміливо говоримо:
“Господь мені помічник,
і я не злякаюсь нікого:
що зробить людина мені?”
(Євр. 13, 6)

Завдання 1.

Уважно розглянь малюнки. Поміркуй над питаннями.

- Що зображено на малюнках?
- Кого можна назвати мужнім — силача (богатиря) чи дівчинку, яка рятує немовля з пожежі?
- На кого ти хотів би бути схожим? Чому?
- Продовжи синонімічний ряд: мужній — хоробрий...

Завдання 2.

Уважно прочитай біблійну розповідь і дай відповіді на питання.

БІБЛІЙНА РОЗПОВІДЬ ПРО МУЖНІСТЬ ТА НЕПОХИТНІСТЬ ПЕРЕКОНАНЬ ТРЬОХ ЮНАКІВ

1 Цар Навуходоносор зробив був золотого боввана. ... Він поставив його в долині Дура в вавилонській окрузі. ... **4** А оповісник закли-

кав лунким голосом: "До вас говориться, народи, люди та язики! **5** Того часу, коли ви почуєте голос рога, сопілки, гітари, гусел, псалтиря, флейти та всілякого роду музику, падайте й поклоніться золотому бовванові, якого поставив цар Навуходоносор. **6** А той, хто не впаде й не поклониться, тієї хвили буде вкинений до середини палахкотючої огненної печі"... **8** А цього часу наблизилися халдейські мужі, і доносили на юдеїв. **9** Вони заговорили та й сказали цареві Навуходоносорові: "Царю, живи навіки!"... **12** Є юдейські мужі, яких ти призначив над справами вавилонської округи, Шадрах, Мешах та Авед-Него, — ці мужі не звернули на тебе, царю, уваги: богам твоїм не служать, і золотому бовванові, якого ти поставив, не вклоняються".

13 Тоді Навуходоносор у гніві та в лютості наказав привести Шадраха, Мешаха та Авед-Него, і того часу цих людей привели перед царя. **14** Навуходоносор заговорив та й сказав їм: "Шадраху, Мешаху та Авед-Него, чи це правда, що ви моїм богам не служите, а золотому бовванові, якого я поставив, не вклоняєтеся? **15** Тепер, якщо ви готові, щоб того часу, коли почуєте голос рога, сопілки, гітари, гусел, псалтиря й флейти та всіляких родів музику, попадали й клалися бовванові, якого я зробив. А якщо ви не поклонитесь, тієї години будете вкинені до середини палахкотючої огненної печі, і хто той Бог, що врятує вас від моїх рук?... **16** Шадрах, Мешах та Авед-Него відповіли та й сказали цареві Навуходоносорові: "Ми не потребуємо відповідати тобі на це слово. **17** Якщо наш Бог, Якому ми служимо, може врятувати нас з палахкотючої огненної печі, то Він урятує й з твоєї руки, о царю! **18** А якщо ні, нехай буде тобі, о царю, знане, що богам твоїм ми не служимо, а золотому бовванові, якого ти поставив, не будемо вклонятися!"

Гюстав Доре.
Три мужі в огненній
печі Вавилонській

19 Тоді Навуходоносор переповнився лютістю, і вигляд його обличчя змінився проти Шадраха, Мешаха та Авед-Него. Він відповів, і наказав напалити піч усемеро понад те, як повинно було напалити її. **20** І він наказав хоробрим військовим мужам, що були в його війську, зв'язати Шадраха, Мешаха та Авед-Него, щоб укинути до палахкотючої огненної печі. **21** Того часу ці мужі були пов'язані в своїх плащах, у своїх сорочках і в своїх шапках, і в своїх убраннях, і були повкидані до середини палахкотючої огненної печі. **22** А що слово царя було гостре, то піч напалена була надзвичайно сильно, так, що тих мужів, що підіймали, щоб укинути Шадраха, Мешаха та Авед-Него, забило їх огняне полум'я. **23** А ці три мужі, Шадрах, Мешах та Авед-Него, упали до середини палахкотючої огненної печі пов'язані. **24** Тоді цар Навуходоносор здивувався і поспішно встав, заговорив та й сказав до своїх радників: "Чи ж не трьох зв'язаних мужів ми ки-

нули до середини огню?" Ті відповіли та й сказали цареві: "Певне, царю!"

25 Він відповів та й сказав: "Та ж я бачу чотирьох мужів непов'язаних, що ходять посеред огню, і шкоди їм нема, а вигляд того четвертого подібний до Божого сина!"

26 Тоді Навуходоносор наблизився до челюстів палахкотючої огненної печі, заговорив та й сказав: "Шадраха, Мешаху та Авед-Него, раби Його, Бога Всевишнього, вийдіть і прийдіть!" Тоді Шадрах, Мешах та Авед-Него вийшли з середини огню. **27** І зібралися сатрапи, заступники, і підсатрапи, і цареві радники, та й побачили тих мужів, що огонь не мав сили над їхнім тілом, і не опалився волос їхньої голови, і їхні плащі не змінилися, і запах огню не ввійшов у них. **28** Навуходоносор заговорив та й сказав: "Благословенний Бог Шадраха, Мешаха та Авед-Него, що послав Свого Ангола і врятував Своїх рабів, які надіялися на Нього. І вони не послухалися царського слова і дали свої тіла на огонь, аби не служити й не кланятися іншому богові, крім Бога свого".

(Дан. 3, 1, 4-6, 8-9, 12-28)

- Який наказ видав цар?
- Чому три юнаки не виконали царського наказу? У чому ти вбачаєш їхню мужність?
- Що здивувало царя, коли він поглянув у піч? Який висновок він зробив для себе?
- Прочитай епіграф до уроку. Поясни його.
- Яка основна думка біблійної розповіді?

Завдання 3.

Запам'ятай.

На прикладі з життя трьох юнаків Бог учить нас бути мужніми і стійкими у своїх переконаннях. Зокрема, у тих випадках, коли йдеться про віру людини, її патріотизм, дотримання Божих заповідей, плекання споконвічних родинних традицій тощо.

Водночас потрібно пам'ятати: кожна людина має право на власні переконання та на власну віру. Іноді віра та погляди інших людей відрізняються від наших. Проте християнин виявляє любов та повагу до кожної людини, навіть якщо не погоджується з її поглядами.

Адже в основі всіх християнських переконань повинна бути любов до Бога та любов до ближнього. *“По тому пізнають усі, що ви учні Мої, як будете мати любов між собою”.*

(Ів. 13, 35)

Мужність — це моральна чеснота, дар Божий, здатність людини рішучо відстоювати свої переконання; навіть під загрозою для власного здоров'я чи життя допомагати ближньому у скрутній ситуації (наприклад, захищати Батьківщину; врятувати життя тому, хто гине; пожертвувати власними грошима задля здоров'я хворого та ін.).

Непохитність переконань — це вміння мати стійкі переконання; уміння не змінювати їх, навіть не боячись покарання.

Завдання 4.

Прочитай уривок з вірша Василя-Богдана Мендруня “Бо я — християнин”. Дай відповіді на питання.

Де гнів, ненависть, марнотратство,
Де розпаношилося хамство, —
Не Церква там, не християнство,
Злоби там вбитий клин!

Прощаю, каюсь і рятую,
Де лиш благальний стогін чую.
В недолі душу я гартую,
Бо я — християнин.

- Які негативні риси, на думку поета, не притаманні християнам?
- Друже, як ти вважаєш, яким повинен бути християнин?

Завдання 5.

Прочитай розповідь про Олеса Гончара (українського письменника ХХ ст.) і поміркуй над питаннями.

У 1968 році Олесь Гончар написав роман “Собор”. У ньому письменник розповів про долю християнського храму, про те, які суспільні наслідки дає занепад духовності.

Написати таку книжку в часи тоталітарної радянської влади — це був надзвичайно мужній крок. Відомо, що в ті часи багато справжніх патріотів, християн гинули за свої переконання в радянських концтаборах на Соловках, у Магадані.

Олеся Гончара як письменника покарали дуже суворо. Спершу привселюдно висміяли його на засіданнях Спілки письменників і зборах компартії. А потім заборонили видавати роман “Собор”. Письменник боляче переживав усі цькування. І лише через двадцять років “Собор” Олеся Гончара знову потрапив до рук читача.

Згодом, через багато років, у щоденнику Олесь Гончар зробив такий запис: *“Першопричина трагедії нашого суспільства — криза моральна! Коли було скинуто з дзвіниці перший дзвін, викинуто з хати ікону, коли діти почули, як дорослі в хаті лихословлять — оттоді почалася деградація суспільства, розвал життя”*. Олесь Гончар свято вірив, що *“Україна ХХІ сторіччя буде країною віруючих”*.

- Чому можна вважати мужністю написання Олесем Гончаром роману “Собор”?
- Зверни увагу на щоденниковий запис Олеся Гончара. Чи погоджуєшся з міркуваннями письменника? Чому?

Завдання 6.

Прочитай прислів'я, поясни їх зміст.

За добре діло стій сміло.
Хто терпін, той і спасін.
За терпіння Бог дає спасіння.

Завдання 7.

Продовжи речення, висловлюючи власну думку.

Бути мужнім — це означає...
Непохитність переконань людини проявляється у тому, що...
Прикладом справжньої мужності для мене є...

Завдання 8.

Пригадай, хто з відомих тобі людей (чи з історії, чи з життя власної родини) може бути прикладом мужності, непохитності переконань. Поспілкуйся на цю тему з батьками вдома та з вчителями в школі.

14. Віра та довіра

*Ті ж, що на Господа вповають,
відновлюють сили, немов орел,
здіймають крила, біжать, не знають втоми,
ідуть уперед, не знемагають.*
(Ісайя, 40, 31)

Завдання 1.

Прочитай міркування Олександра Довженка — видатного українського письменника та кінорежисера ХХ ст.

Після багаторічних страждань, цькувань, перебуваючи далеко від рідної домівки, без права повернення на Україну Олександр Довженко зробив у щоденнику такий запис: *“Я почав молитися Богу. Я не молився Йому тридцять сім років, майже не згадував Його. Коли посивіла моя голова і вщухли пристрасті, відчув до глибини душі своєї, що “слаб і немоцнен є чоловік, і все життя людське скорбне є”. Бог в людині. У майбутньому люди придуть до Нього”*.

- Друже, як ти вважаєш, що може спонукати людину до молитви — важкі переживання, трагічні випадки у житті чи щось інше?
- Що, на твою думку, спонукало Олександра Довженка на схилі літ звернутися до Господа?
- Чи погоджуєшся з його міркуваннями, що рано чи пізно люди все-таки придуть (навернуться) до Бога? Чому?
- Як віра в Бога допомагає людині жити?

Завдання 2.

Уважно прочитай біблійну розповідь і дай відповіді на питання.

БІБЛІЙНА РОЗПОВІДЬ ПРО ПРОРОКА ІЛЛЮ

1 І сказав тішб'янин Ілля, з гілеадських мешканців, до Ахава: *“Як живий Господь, Бог Ізраїлів, що перед лицем Його я стою, — цими роками не буде роси та дощу, але тільки за моїм словом!”* **2** І було до нього слово

Гюстав Доре.
Ілля воскресає сина
вдови із Сарепти

Господнє, говорячи: **3** “Іди звідси, й обернешся собі на схід, і сховаєшся при потоці Керіті, що навпроти Йордану. **4** І станеться, — будеш ти пити з потоку, а крукам наказав Я годувати тебе там”. **5** І він пішов, і зробив за Господнім словом: і пішов, й осівся при потоці Керіті, що навпроти Йордану. **6** А круки приносили йому хліба та м’яса вранці, і хліба та м’яса ввечері, а з потоку він пив. **7** І сталося на кінці днів, і висох потік, бо в краю не було дощу.

8 І було Господнє слово до нього, говорячи: **9** “Устань, іди до Сарепти сидонської й осядеш там. Ось наказав Я там одній вдові, щоб годувала тебе”. **10** І він устав та й пішов до Сарепти. І прибув він до входу міста, аж ось там збирає дрова одна вдова. І він кликнув до неї й сказав: “Візьми мені трохи води до посудини, й я нап’юся”. **11** І пішла вона взяти. А він кликнув до неї й сказав:

“Візьми мені й шматок хліба в свою руку!”

12 А та відказала: “Як живий Господь, Бог твій, — не маю я калача, а тільки повну пригорщу борошна в дзбанку та трохи олії в горняті. А оце я назбираю дві полінці дров, і піду, і приготую це собі та синові своєму. І з’їмо ми, — та й помremo”... **13** І сказав до неї Ілля: “Не бійся! Піди, зроби за своїм словом. Тільки спочатку зроби мені з того малого калача, і винесеш мені, а для себе та для сина свого зробиш потім. **14** Бо так сказав Господь, Бог Ізраїлів: Дзбанок муки не скінчиться, і не забракне в горняті олії аж до дня, як Господь дасть дощу на поверхню землі”. **15** І пішла вона, і зробила за словом Іллі, і їла вона й він та її дів довгі дні, — **16** “дзбанок муки не скінчився, і не забракло в горняті олії”, за словом Господа, що говорив через Ілля.

17 І сталося по тих пригодах, — заслаб був син тієї жінки, господині того дому. І була його хвороба дуже тяжка, аж духу не позосталося в ньому. **18** І сказала вона до Іллі: “Що тобі до мене, чоловіче Божий? Прийшов ти до мене, щоб згадувати мій гріх та щоб убити мого сина!”... **19** І сказав він до неї: “Дай мені сина свого!” І він узяв його з лона її, і виніс його в горницю, де він сидів, і поклав його на своєму ліжку. **20** І кликнув він до Господа й сказав: “Господи, Боже мій, чи й цієї удові, що я в неї мешкаю, учиниш зло, щоб убити її сина?” **21** І витягся він тричі над дитиною, і кликав до Господа та казав: “Господи, Боже мій, нехай вернеться душа цієї дитини в неї!” **22** І вислухав Господь голос Іллі, і вернулася душа дитини в неї, і вона ожила... (1 Цар. 17, 1–22)

- У чому Ілля проявив послух Богові?
- Як Бог опікувався Іллею?
- Про що свідчить той факт, що Бог на прохання Іллі оживив дитину?
- На підставі чого можна стверджувати, що Ілля був вірний Богові?
- У чому ця розповідь є повчальною для тебе?

Завдання 3.

Запам'ятай.

У християнському розумінні віра — це Божий дар. Вірити — означає беззастережно приймати за правду все те, що Бог виявляє людині у Біблії та через Святе Передання. Пророк Ілля вірив Богові, тому беззастережно слухав Його. Натомість Бог опікувався Іллею.

А от довіра — це віддане ставлення до Бога, яке виникає на основі віри та любові до Нього. Ілля довірив Богові вдовиного сина і Той оживив його.

Бог не залишає без опіки тих, хто вірить у Нього, довіряє Йому та очікує від Нього допомоги.

- Прочитай епіграф до уроку. Поясни його.

Завдання 4.

Прочитай молитовні прохання женця-землероба до Бога. Дай відповіді на питання, подані нижче.

В Україні з давніх-давен була добра традиція: коли людина починала працювати (чи в полі, чи на будові), то обов'язково зверталася до Бога з проханням допомогти, поблагословити працю і щиро вірила у Божу допомогу.

Наприклад, жінці перед тим, як починати працювати, молилися: “Дай, Боже, час добрий, і поле в доброму здоров'ї пожать та й на той рік дождать”. Або: “Господи-Боже, поможи добре-нько, щоб вижати хутенько”. Коли хто з подорожніх бачив селянина на полі за роботою, то обов'язково говорив: “Боже, помагай” або “Дай, Боже, щастя”. На що землероб відповідав: “Дякую, дай, Боже, й Вам”.

- З якою метою українці перед тим, як починати працювати, зверталися до Бога?
- Чи не є це свідченням глибокої довіри до Бога?
- Яка етична вартість цієї розповіді?

Довідайся, якою була віра в козаків.

Хто тільки не захоплювався мужністю і патріотизмом запорізьких козаків! До сьогодні про них пишуть книжки, співають пісні, знімають фільми. Напевно, цікаво тобі дізнатися, якою ж була віра в козаків.

Віра козаків у Бога була непохитною. Адже головною метою свого життя козаки вважали не лише захист Батьківщини, а й збереження єдиної християнської віри. Коли вони оселялися на новому місці, то зразу ж починали будувати храми. Відомо, що в Запорізькій Січі було 14 церков та один чоловічий монастир. У Січі було прийнято щоденно молитись у Божому храмі. У куренях, де спали козаки, на кутах висіли ікони. Перед походом козаки молилися за щасливе повернення додому. Своєю покровителькою вважали Богородицю. Тому по-особливому вшановували Її: на Покрову — 14 жовтня — у молитві просили в Богородиці захисту і покровительства. До того ж цей день козаки вважали святом Запорізької держави.

Цікавий факт. Як тільки у козацькій сім'ї народжувався хлопчик, то на восьмий день після народження його хрестили в церкві. Батьки не ламали голови над тим, яке ім'я вибрати дитині. Вони давали ім'я того святого, у чий день козака народилося.

Наприклад, якщо хлопчик народився 7 липня (а в цей день християни вшановують святого Івана Хрестителя), то йому давали ім'я Іван, а якщо дівчинка — то Іванка. Святого вважали ангелом-хоронителем охрещеної дитини.

Ікона Покрови. XIX ст.
Івано-Франківщина

Великою подією у козацькій родині була поява в дитини перших зубів. Батько з сином на руках урочисто їхав верхи на коні до церкви. У храмі священник правив молебень святому Іоану-воїну за здоров'я майбутнього козака. Уся родина молилася за те, щоб їх нащадок ріс хоробрим воїном, відданим церкві, Богу та Україні.

Прикладом шанобливого ставлення козаків до християнської віри є й те, що в 1620 році гетьман Петро Сагайдачний разом із запорізьким військом вступив до Київського братства — одного з тогочасних культурних осередків української культури та духовності.

- Якою була головна мета життя козаків?
- Про що свідчать звичаї і традиції, яких дотримувалися козаки при облаштуванні житла та народженні малого козака?
- Чому козаки вважали 14 жовтня днем Запорізької держави?

Завдання 6.

Апостол Яків писав: *“Віра без діл не приносить плоду”* (Як. 2, 20). Напиши, які добрі вчинки ти найчастіше робиш. Уважно розглянь малюнок. Він допоможе тобі пригадати добрі справи.

Прочитай про побожне життя Антонія — монаха і засновника Києво-Печерської лаври (XI ст.).

Антоній був вихідцем із міста Любеча, що поблизу Чернігова. Виростав він у побожній родині. Будучи в молодому віці, Антоній вирішив цілком присвятити своє життя Богові. Він довідався про Афонський монастир, який знаходиться на території Греції, і вирушив туди.

Ченці захоплювалися побожністю та витривалістю молодого Антонія. Він багато часу проводив у молитві, у роздумах над Святим Письмом, у строгому пості.

Одного разу до Антонія підійшов ігумен монастиря і запропонував молодому монахові повернутися на Батьківщину, щоб поширювати там християнське вчення. Антоній послухав ігумена і повернувся додому.

Він оселився в печері поблизу Києва. Жив побожно: продовжував багато молитися, постив, допомагав усім, хто приходив до нього. Бачачи праведне життя Антонія, багато людей приймали християнську віру.

Антоній та Феодосій
Печерські —
засновники Києво-
Печерської лаври

За допомогою до Антонія приходили і прості люди, і князі. Одні просили в нього благословення, інші — поради. До Антонія приводили хворих та немічних. Молитви монаха допомагали їм оздоровитися та духовно зміцнитися у вірі.

Бог подарував Антонію дев'ять десятиків земного життя. Ці роки були сповнені любов'ю до людей, вірою до Бога та надією на поширення Слова Божого на Русі-Україні.

- Як впливало на людей побожне життя печерського монаха Антонія?
- Апостол Яків писав: *"Віра без діл мертва"* (Як. 2, 26). Які добрі вчинки робив Антоній, поширюючи таким чином Слово Боже між людьми?
- Взірцем чого є для християн печерський монах Антоній?

Завдання 8.

- ✓ Укріплюйся у вірі добрими вчинками.
- ✓ Прочитай разом з батьками ще одну біблійну розповідь про пророка Іллю у Святому Письмі (1 Цар. 18, 1-46).

15. СИЛА І ШЛЯХЕТНІСТЬ

Не бійся, бо Я з тобою!
Не тривожся, бо Я Бог твій!
Я додам тобі сили,
Я тобі допоможу, підтримаю.
(Іс. 41, 10)

Завдання 1.

Поміркуй над питаннями. Дай відповіді на них.

- Яку людину ти можеш назвати сильною?
- Коли ти відчуваєш себе сильною людиною?
- Підбери синоніми до слова *сильний* — *хоробрий*...
- Хто для тебе є прикладом сильної людини?

Завдання 2.

Уважно прочитай біблійну розповідь і дай відповіді на питання.

БІБЛІЙНА РОЗПОВІДЬ ПРО ЄЛИСЕЯ — БОЖОГО ЧОЛОВІКА ТА ПРОРОКА

8 Сирійський цар воював з Ізраїлем. І радився він зі слугами своїми, говорячи: “На такому-то місці буде моє таборування”. **9** А Божий чоловік послав до Ізраїлевого царя, говорячи: “Стережися переходити оце місце, бо там сходяться сиріяни!” **10** І послав Ізраїлев цар до того місця, про яке говорив йому Божий чоловік та остерігав його; і він стерігся там не раз і не два. **11** І сильно занепокоїлося серце сирійського царя про ту річ, і він покликав своїх слуг та й сказав до них: “Чи не розповісте мені, хто з наших зраджує перед Ізраїльським царем?” **12** І сказав один з його слуг: “Ні, пане мій царю, це не наш, а це Єлисей, той пророк, що в Ізраїлі, доносить Ізраїлевому цареві ті слова, що ти говориш!”... **13** А він відказав: “Ідіть і подивіться, де він, — і я пошлю й візьму його!” І донесено йому, кажучи: “Ось він у Дотані!” **14** І послав він туди... військо. І прийшли вони вночі й ото-

Ікона Святого пророка
Єлисея

чили те місто. **15** А слуга Божого чоловіка встав рано і вийшов, аж ось військо оточує місто! ... І сказав його слуга до нього: "Ох, пане мій, що будемо робити?" **16** А той відказав: "Не бійся, бо ті, що з нами, численніші від тих, що з ними". **17** І молився Єлисей і говорив: "Господи, розкрий йому очі, і нехай він побачить!" І відкрив Господь очі того слуги, і він побачив, аж ось гора повна коней та огняних колесниць навколо Єлисея!.. **18** І зійшли сирійці до нього, а Єлисей помолився до Господа й сказав: "Удар цей люд сліпотою!" І Він ударив їх сліпотою за Єлисеєвим словом... **19** І сказав до них Єлисей: "Це не та дорога й не те місто. Ідіть за мною, й я проведу вас до того чоловіка, якого ви шукаєте". І він завів їх у Самарію. **20** І сталося, як прийшли вони до Самарії, то Єлисей сказав: "Господи, відкрій оці очі, і нехай вони побачать!" І Господь відкрив їхні очі, і вони побачили, аж ось вони в середині Самарії!.. **21** І сказав Ізраїлів цар до Єлисея, коли побачив їх: "Чи побити їх, чи побити, мій батьку?" **22** А той відказав: "Не вбивай! ... Поклади хліб та воду перед ними, і нехай вони їдять та п'ють, і нехай ідуть до свого пана". **23** І справив цар для них велику гостину, і вони їли й пили; і він відпустив їх, і вони пішли до свого пана. І сирійські орди вже більш не входили до Ізраїлевого краю. (2 Цар. 6, 8–23)

- До кого звернувся Єлисей, коли опинився у небезпеці? Про що це свідчить?
- Друже, чи доводилося тобі у скрутні хвилини звертатися до Бога? Про що це свідчить?
- Прочитай епіграф до уроку. На твою думку, у яких життєвих ситуаціях Бог промовляє до тебе такими словами?

Завдання 3.

Запам'ятай.

Приклад із життя Єлисея дає підстави стверджувати, що в людини, окрім фізичної

сили, є ще й сила духовна. Вона дається людині Богом. Її суть полягає у моральній стійкості людини, здатності людини у найскрутніших ситуаціях керуватися Божими заповідями та своєю совістю. Бог допоміг Єлисею тому, що він був праведною людиною.

Завдання 4.

Прочитай народну пісню-молитву і дай відповіді на питання.

БОЖЕ, ВИСЛУХАЙ БЛАГАННЯ

Боже, вислухай благання,
Нищить недоля наш край.
В єдності сила народу,
Боже, нам єдність подай.

Боже, здійми з нас кайдани,
Не дай загинуть в ярмі.
Волю пошли Україні,
Щастя і долі дай їй.

- З якою метою ліричний герой звертається до Бога?
- У чому, на думку автора, сила народу? Обґрунтуй свою відповідь конкретними прикладами.

Завдання 5.

Дізнайся про те, як шляхетно повелися брати-князі у конфліктній ситуації.

У першій половині XI ст. брати Ярослав Мудрий і Мстислав Хоробрий сперечалися за князювання на Київському престолі. Внаслідок їхніх непорозумінь відбулася військова сутичка, у якій переміг Мстислав Хоробрий. Як правило, він же і повинен був посісти Київський престол, який у цей час належав Ярославу Мудрому.

Друже, уявляєш, Мстислав не скористався плодами власної перемоги! Він, навпаки, — повівся досить шляхетно: запропонував Ярославу Мудрому — своєму старшому брату — і надалі князувати у славному граді Києві. І, як пише літописець, жили брати в мирі і злагоді, скільки Бог дав їм віку.

Ікона великого князя київського Ярослава Мудрого

- Довідайся, кого можна назвати шляхетним?

Шляхетною можна назвати ту людину, яка має високі моральні якості (вміє прощати, є милосердною, терпеливою); шляхетність — це благородність.

- У чому проявилася шляхетність синів Володимира Великого — Ярослава Мудрого і Мстислава Хороброго?
- До яких висновків спонукає тебе розповідь?

Забдання 6.

Прочитай народне оповідання, дай відповіді на питання, подані нижче.

ВІНИК

Жив на світі батько. Він мав трьох синів. Вони часто сварилися, не жили в злагоді. Батько подумав: “Як тільки я помру, сини поділять майно між собою і розійдуться. Не буде їм добре”.

От і настав час йому помирати. Покликав він до себе своїх синів і попросив їх принести віник. Сини подали батькові віник.

Батько каже: “Переломіть віник”. — “Хіба можна його переламати? Він же міцний”, — обурилися сини.

Тоді батько розв’язав шнурок, яким були щеплені гілки у віник. Гілки розсипалися. Сини переламали всі гілочки.

Тоді батько промовив: “Ось так і з вами буде, як з цим віником. Якщо ви будете дружно жити, то ніяка біда вас не здолає. А як розійдетесь по світу, забудете один одного, тоді годі вам буде, пропадете”.

- Як ти вважаєш, чи зрозуміли сини батькову мудрість?
- Яка основна думка народного оповідання? У чому, на думку батька, проявляється сила та шляхетність людини?

Завдання 7.

Прочитай прислів'я. Поясни їх зміст.

Материна молитва з дна моря виймає.
Будь сильний духом, а не новим кожухом.
І малі камінці роблять синці.

Завдання 8.

За поданим зразком запиши у дві колонки ознаки сили фізичної та духовної. Відповідь обґрунтуй конкретними прикладами з життя.

Сила	
Фізична	Духовна
✓ Міцна статура	✓ Уміння пробачати ворогу
✓	✓

Завдання 9.

Разом з батьками прочитай про силу і шляхетність у Святому Письмі (Прип. 16, 1–33). Випиши один із біблійних висловів у зошит. Запам'ятай його.

16. Мудрість як Божий дар

Щасливий чоловік, що знайшов мудрість,
людина, що розум придбала.
(Прип. 3, 13)

Завдання 1.

Поміркуй. Дай відповіді на питання. Обґрунтуй свою думку конкретними прикладами.

- Як ти вважаєш, яку людину можна назвати мудрою?
- Хто з твоїх рідних є для тебе прикладом мудрості? Чому?
- Прочитай епіграф. Чи погоджуєшся з такою думкою? Чому?
- Поміркуй, що є спільного, а що відмінного у словах *мудрий, розумний, освічений*.

Розумний — той, хто має ясний розум; є розсудливим; має життєвий досвід.

Освічений — той, хто має освіту; обізнаний у багатьох науках.

Мудрий — той, кого наділив Бог даром розуміння, що є добро, а що є зло, і завжди намагається розсудливо цим даром керуватися у своєму житті.

Завдання 2.

Уважно прочитай біблійну розповідь і дай відповіді на питання.

БІБЛІЙНА РОЗПОВІДЬ ПРО СУД ЦАРЯ СОЛОМОНА

16 І прийшли до царя дві жінки блудниці, та й стали перед обличчям його. **17** І сказала одна жінка: “Прошу, пане мій, я та ця жінка сидимо в одному домі. І породила я при ній у цьому домі. **18** І сталося третього дня по породі моїм, і породила теж оця жінка. А ми були разом, нікого чужого в домі з нами не було, тільки двоє нас було в домі. **19** А вночі помер син цієї жінки, бо вона налягла на нього. **20** І встала вона серед ночі, і взяла мого сина від мене, — а невільниця твоя спала, — і поклала його при своєму лоні, а свого померлого сина поклала при лоні моїм... **21** І встала я рано, щоб погодувати сина свого, аж ось — помер він! І придивилася я до нього

Гюстав Доре.
Суд Соломона

рано, а ото — не був це син мій, що я породила”... **22** А інша жінка відказала: “Ні, то мій син живий, а твій син мертвий!” А та говорила: “Ні, то твій син мертвий, а мій син живий!” І так сперечались вони перед царем. **23** І сказав цар: “Ця говорить: Це мій син живий, а син твій мертвий, а та говорить: Ні, то син твій мертвий, а мій син живий”. **24** І сказав цар: “Подайте мені меча!” І принесли меча перед цареве обличчя. **25** І сказав цар: “Розітніть це живе дитя надвоє, і дайте половину одній, а половину другій!”... **26** І сказала до царя жінка, що син її — той живий, бо запалилася любов її до сина свого, — і сказала вона: “Прошу, пане мій, дайте їй немовлятко живим, а забити не забувайте його!”... А та каже: “Хай не буде ні мені, ні тобі, — розтинайте!”... **27** А цар відповів та й сказав: “Дайте їй це живе немовлятко, а вбивати — не вбивайте його. Вона його мати!” **28** І почув увесь Єрусалим про той

суд, що цар розсудив, і стали боятися царя, бо бачили, що в ньому Божя мудрість, щоб чинити суд. (1 Цар. 3, 16–28)

- Яким чином любов справжньої матері допомогла Соломонові у його рішенні?
- Яким способом цар Соломон розсудив жінок? Чи справедливим був його суд?
- Як ти оцінюєш слова іншої жінки, яка готова була віддати дитину для вбивства?
- Як єрусалимський народ оцінив судові рішення царя Соломона?

Завдання 3.

Запам'ятай.

Мудрою є та людина, яка живе за Божими заповідями. Вона вміє знаходити правильний вихід зі складної ситуації. Скажімо, як це зробив цар Соломон, справедливо розсудивши двох жінок. Мудрій людині не властиві користолюбство, марнославство, лінощі.

Навчання у школі також допомагає тобі ставати мудрішим. А знання, здобуті в школі, стануть тобі в пригоді, коли доведеться приймати правильне та мудре рішення. Адже ти збагачуєшся знаннями, а *“в устах розумного перебуває мудрість”* (Прип. 10, 13). Мудрою є та людина, яка використовує свої знання на радість батькам, на користь Україні та на славу Божу.

Завдання 4.

Прочитай розповідь про те, як колись учні здобували мудрість у школі.

У давнину навчальний рік починався не восени — 1 вересня, а взимку — 1 грудня. До пізньої осені діти допомагали батькам поратися по господарству. З початком зими господарські роботи закінчувалися. Тому наставляв найбільш сприятливий час для навчання. Окрім того (за новим стилем — 1 грудня), наші предки вшановували святого Наума — покровителя розуму, знань і добродітства. Українці вва-

жали, якщо цього дня почати навчання, то дитині легко даватиметься наука (недарма казали: “Пророк Наум наведе на ум”). Напередодні свята батьки зустрічалися з вчителем і домовлялися з ним про оплату за навчання. Оскільки більшість українців не мали змоги оплатити навчання грошима, то був звичай, що за шкільну науку потрібно було забезпечити вчителя дровами на зиму і харчами на різдвяні та великодні свята.

Цікавою була підготовка до навчання. Напередодні дитину одягали в нову, вишиту для цього свята сорочку. Зранку батько і майбутній школяр урочисто йшли до церкви, де всі разом молилися за успіхи в навчанні. Священик читав Євангеліє над схиленими головами дітей, які уважно слухали Боже Слово. Опісля приходили додому, де їх очікувала мама. Вона тримала в руках ікону для благословення. А тим часом батько брав у руки посвячену ще напередодні Великодня вербову гілку, злегка вдаряв нею “новоспеченого” учня і промовляв: “Святою вербицею, якою Христа зустрічали, виряджаємо тебе, дитино, до школи, щоб легко давалася тобі наука”. З цим і проводжали дитину до школи, де чекав на неї мудрий учитель.

Звичайно, вчитися було важко. Не кожна дитина опановувала всю шкільну науку. Бувало таке, що посеред навчального року батьки забирали дитину зі школи. Водночас багато учнів досягали великих успіхів у навчанні. Цьому сприяли правила, заведені в школах.

Тоді в школах не було різниці між заможними та бідними учнями. Наголошували на тому, що “в школі багатий над убогим нічим не має бути вищий, тільки самою наукою”.

Недарма арабський мандрівник та архідиякон Павло Алеппський, який подорожував Україною у 1654 році, записав у своєму щоденнику, що найбільше його здивувала в українців їх освіченість: уміння читати, писати, обізнаність у багатьох науках.

- Які традиції були в наших предків, коли вони виряджали свою дитину до школи? Про що це свідчить?
- Чи добре робили батьки, коли просили Божої допомоги у навчанні? Чому?
- Чому в школах не робили різниці між заможними та бідними дітьми? Який це давало результат?
- Який висновок ти зробиш для себе?

Завдання 5.

Прочитай розповідь про храмові споруди, названі на прославу Божої мудрості. Дай відповіді на питання, подані нижче.

Любий п'ятикласнику! Тобі щоразу доводиться бачити прекрасні церкви та собори — духовні та мистецькі пам'ятки української культури. У них відкривається мудрість віків і духовність наших предків.

Софія Київська. XI ст.
Богородиця-Оранта

На весь світ Україна славиться унікальною пам'яткою — Софією Київською — собором, збудованим за часів князювання Ярослава Мудрого. Не лише кияни, а й гості міста захоплюються красою собору. Його мозаїки та фрески мають мистецьку довершеність.

Наприклад, у зображенні святих дослідники нараховують аж 35 відтінків зеленого кольору, 31 — червоного, 44 — жовтого. Правда, у фресках¹, мозаїках² не було хаотичного поєднання кольорів. Навпаки — кольори плавно переходили від одного відтінку до іншого. Уяви собі, якими мудrimi були митці, коли змогли знайти таку велику кількість відтінків одного й того ж кольору, довершено поєднати їх у мозаїках та фресках Софійського собору. До речі, саме слово “софія” перекладається з грецької мови як мудрість.

А от коли будеш у Львові, обов’язково завітай у Шевченківський гай. У ньому є невеличка дерев’яна церковця, привезена із Карпат. Її називають храмом Божої Премудрості. Будівничі церкви у її назві прославили Божу мудрість.

- Чи є у твоїй місцевості духовні пам’ятки української сакральної (церковної) культури, які свідчать про мистецьку обдарованість нашого народу?
- У чому проявилася талановитість будівничих Софійського собору в Києві?

Завдання 6.

Прочитай прислів’я. Поясни їх зміст.

Не бажай синові багатства, а бажай розуму (мудрості).
Кожна пригода до мудрості дорога.
Повний колос униз гнеться, а порожній вгору дереться.
Краще з мудрим загубити, ніж з дурним знайти.

Завдання 7.

Прочитай разом з батьками біблійну розповідь про те, яким способом цар Соломон одержав від Бога дар мудрості (1 Цар. 3, 1–15).

¹ Фреска — це картина, написана фарбами на свіжій вогкій штукатурці.

² Мозаїка — це зображення, зроблене з окремих різнокольорових шматочків скла, мармуру, камінців, які щільно припасовані один до одного і закріплені на цементі.

17. Покликання. Служіння як відповідь на покликання

Будь тим, ким ти покликаний бути.
(Григорій Сковорода)

Завдання 1.

Прочитай вислови відомих українських письменників. Поміркуй над питаннями.

- а) Любов до народу — це служіння народові.
(Олександр Довженко)
- б) Яке глибоке щастя жить!
Буть гідним імені людини,
Народу й людськості служити!
(Максим Рильський)

- Про яке служіння розповідається у висловах українських поетів?
- Кого можна назвати слугами народу? Носіями яких рис вони повинні бути?

Служіння — це віддано працювати, трудитися задля добра свого ближнього, іншими словами, прислужувати комусь.

- Прочитай епіграф до уроку. Поясни, як ти розумієш слова Григорія Сковороди.
- Як ти вважаєш, для чого покликана людина (наприклад, лікар, учитель, мама, священник)?

Покликання — це завдання, до якого людину запрошує Бог, аби вона, виконуючи його, була щасливою. Покликання людини завжди скероване до добра ближніх. Прикладом такого покликання є служіння своїй Вітчизні та своєму народові.

Завдання 2.

Уважно прочитай біблійну розповідь і дай відповіді на питання.

БІБЛІЙНА РОЗПОВІДЬ ПРО ПОКЛИКАННЯ САМУЇЛА

1 А отрок Самуїл служив Господеві при Ілїї. А Господнє слово було рідке за тих днів, видіння не було часте. **2** І сталося того дня, коли Ілїї лежав на своєму місці, а очі його стали затемнятися, він не міг бачити, **3** і поки Божий світильник ще не погас, а Самуїл лежав у Господньому храмі, там, де Божий ковчег, **4** то покликав Господь до Самуїла: "Самуїле, Самуїле!" А він відказав: "Ось я!" **5** І побіг він до Ілїя та й сказав: "Ось я, бо ти кликав мене". А той відказав: "Я не кликав. Вернися, лягай". І він пішов і ліг. **6** А Господь далі покликав: "Самуїле, Самуїле!" І встав Самуїл, і пішов до Ілїя та й сказав: "Ось я, бо ти кликав мене". А той відказав: "Не кликав я, сину мій. Вернися, лягай". **7** А Самуїл ще не пізнав голосу Господа, і ще не відкрилося йому Господнє слово. **8** А Господь далі покликав Самуїла третій раз. І він устав, і пішов до Ілїя та й сказав: "Ось я, бо ти кликав мене". І зрозумів Ілїй, що то Господь кличе отрока. **9** І сказав Ілїй до Самуїла: "Іди, лягай. І якщо знову покличе тебе, то скажеш: Говори, Господи, бо раб Твій слухає Тебе!" І пішов Самуїл, та й ліг на своє місце. **10** І ввійшов Господь, і став, і покликав, як перед тим:

Пророк Самуїл. Фреска
з Михайлівського
Золотоверхого
монастиря, м. Київ,
1112 р.

“Самуїле, Самуїле!” А Самуїл відказав: “Говори, Господи, бо раб Твій слухає!” **11** І сказав Господь до Самуїла: “Ось Я зроблю таку річ серед Ізраїля, що в кожного, хто почує про неї, задзвенить в обох вухах його.” **12** Того дня Я виконаю над Ілієм все, що Я говорив про дім його, від початку й до кінця. **13** І розповім йому, що Я суджу дім його навіки за гріх, про який він знав, що сини його богозневажають, та не спиняв їх. **14** Тому присягнув Я домом Ілія, що не очиститься гріх Ілієвого дому жертвою та жертвою хлібною навіки”. **15** І лежав Самуїл аж до ранку, і відчинив двері Господнього дому. А Самуїл боявся розповісти Ілієві про те видіння. **16** І покликав Ілій Самуїла, та й сказав: “Самуїле, сину мій!” А той сказав: “Ось я!” **17** І сказав він: “Що то за річ, про яку Він говорив до тебе? Не крий правди передо мною. Нехай Господь зробить тобі так, і нехай додасть, якщо ти скажеш неправду передо мною про щось зо всього того, що говорив Він до тебе!” **18** І розповів йому Самуїл усе те, і не сказав неправди перед ним. А той сказав: “Він — Господь, нехай зробить те, що добре в очах Його!” **19** І виростав Самуїл, а Господь був із ним, і не опустив ані жодного зо всіх Його слів. **20** І увесь Ізраїль, від Дана аж до Беер-Шеви, пізнав, що Самуїл вірний, як пророк Господній. (1 Сам. 3, 1–20)

- У який спосіб Бог звернувся до Самуїла?
- Як ти розумієш речення: “І виростав Самуїл, а Господь був із ним”?
- Прочитай ще раз останнє речення. Як Самуїл служив ізраїльському народу?

Завдання 3.

Запам'ятай.

Кожна людина покликана Богом до здійснення свого завдання на Землі. Воно буває різним. Хтось покликаний рятувати життя іншим (лікарі, пожежники, військові), хтось — навчати (учителі). Є люди, які покликані до священства та чернецтва.

Усі покликання зводяться до служіння людям: робити добро, опікуватися слабшими, облагороджувати світ добрими вчинками.

Бог звертається до людини різними способами. До пророка Самуїла Він звернувся у сні. До нас Він може звернутися через батьків, друзів, учителів.

Отже, коли людина поспішає на допомогу ближньому, вона чинить згідно зі своїм покликанням. Служити людям — ось покликання кожної людини.

Завдання 4.

Прочитай про покликання великого українця Миколу Амосова.

Відомий хірург і єпископ Лука (Войно-Ясенецький) сказав, що Господь поставив перед своїми учнями два завдання: зцілювати і навчати словами. Так можна сказати і про Миколу Амосова — талановитого хірурга, або, як часто казали його друзі, лікаря від Бога. Адже він врятував життя кільком тисячам людей. За підрахунками, за своє життя Микола Амосов встиг зробити понад шість тисяч операцій на серці. В Україні він перший наважився та успішно розпочав лікування вад серця. Це був незабутній 1955 рік. З усіх куточків світу люди їхали до Києва, щоб потрапити на прийом до Миколи Амосова. Лікар за покликанням приймав кожного, незважаючи на соціальний статус хворого. Пригадують випадок, коли батьки привели до нього десятирічну Тамару, яка, за словами лікарів, мала вроджені вади серця, що були несумісні з життям. Дівчинці залишилося жити дуже мало. Але завдяки лікарській опіці Миколи Амосова дівчинка повернулася додому здоровою. Дотепер, уже маючи власну сім'ю, Тамара пам'ятає слова Миколи Амосова: "Ідь додому. Тобі нема чого хвилюватися. Серце твоє в безпеці. Коли ти виростеш, то зможеш народити здорових дітей і втішати в старості батьків".

Микола Амосов

В одному з інтерв'ю Микола Амосов сказав: “Людське життя — це великий дар, який треба цінувати. Дуже важливо, аби кожен лікар постійно пам’ятав про цінність людського життя. Я завжди керувався цим правилом, кожного оперував так, ніби взявся оперувати власного сина, брата, матір”.

За покликанням Микола Амосов був не лише талановитим лікарем, а й літератором, інженером. Його книжки “Думки і серце”, “Книга про щастя і нещастя” надихають робити добро. Миколою Амосовим пишаються друзі, учні, його пацієнти, зрештою — уся Україна.

- Яким способом прислужився людям Микола Амосов?
- Про що свідчать такі слова видатного хірурга: *“Людське життя — це великий дар, який треба цінувати. Дуже важливо, аби кожен лікар постійно пам’ятав про цінність людського життя. Я завжди керувався цим правилом, кожного оперував так, якби взявся оперувати сина, брата, матір”*?
- Прикладом чого може бути для нас Микола Амосов?

Завдання 5.

Прочитай прислів'я. Поясни їх зміст.

Діло майстра величає.
Не одежа красить людину, а добрі діла.
Не хитруй, не мудруй, а чесно працюй.
Не в службу, а в дружбу.

Завдання 6.

Поміркуй, як ти можеш виявляти своє служіння людям. Заповни таблицю.

ВДОМА			У ШКОЛІ		НА ВУЛИЦІ	
батькам	братові сестричці	дідусеві бабусі	учителям	одно- класникам	сусідам	людям пожилого віку

Завдання 7.

Прислужися людям удома, на вулиці, у школі. Виконай те, що ти записав у завданні 6.

18. Гостинність та щедрість

*Щедрий той, хто дає,
не вимагаючи взамін.
(Народна мудрість)*

Завдання 1.

Прочитай уривок вірша українського письменника XIX ст. Амвросія Метлинського. Дай відповіді на питання, подані нижче.

ДО ГОСТЕЙ

Так нам казали розумні батьки:
Божою ласкою овощ — садки,
Жито з пшеницею родить нам поле
Не для одних нас, на всякого долю!

• Чи погоджуєшся з думкою поета про те, що всі Божі дари даються людині для того, аби вона могла поділитися ними з іншими?

Гостинність — це щира готовність прийняти людину як гостя, виявити до неї щедрість та доброту.

Щедрою називають ту людину, яка радо надає допомогу потребуєчому, яка не шкодує ніяких благ (зароблених своєю працею) для ближнього. Протилежні поняття: *скулий, зашланний, жадібний*.

Завдання 2.

Уважно прочитай біблійну розповідь і дай відповіді на питання.

БІБЛІЙНА РОЗПОВІДЬ ПРО ТЕ, ЯК АВРААМ ПРИЙМАВ НЕБЕСНИХ ГОСТЕЙ

1 І явився до нього (Авраама) Господь між дубами Мамре, а він сидів при вході в намет під час денної спеки. **2** І він ізвів очі свої та й побачив: ось три Мужі стоять біля нього. І побачив, і вибіг із входу намету назустріч їм, і вклонився до землі. **3** та й промовив: "Господи, коли тільки знайшов я милість в очах Твоїх, — не прохось повз Свого раба! **4** Принесуть трохи води, — і ноги Свої помийте, і спочиньте під деревом. **5** І хай хліба шматок принесу я, а Ви підкріпіть

Гюстав Доре.
Авраам і три Ангели

серце Ваше. Потому підете, бо на те Ви йдете повз свого раба". І сказали вони: "Зроби так, як сказав". 6 І Авраам поспішив до намету до Сарри й сказав: "Візьми швидко три міри пшеничної муки, заміси, і зроби коржі". 7 І побіг Авраам до товару, і взяв молоде та добре теля, і дав слугі, а той швидко його приготував. 8 І взяв масла й молока, та теля приготовлене, та й поклав перед Ними, а сам став біля Них під деревом. І їли Вони. (Бут. 18, 1–8)

- Що зробив Авраам, коли на порозі свого намету побачив трьох гостей?
- У чому виявилася гостинність та щедрість Авраама до гостей?
- Яка етична вартість біблійної розповіді про Авраама?

Завдання 3.

Запам'ятай.

Вчинок Авраама, який гостинно та щедро прийняв гостей, є прикладом для кожного з нас. Адже щедрість та гостинність християнина проявляється у тому, що він завжди готовий радо допомогти, не шкодуючи нічого, навіть найдорожчого, для блага інших людей.

Друже, запам'ятай, Бог створив увесь світ для тебе, аби ти опікувався ним, користався у добрих цілях його дарами. Тому найкращим прикладом щедрості для кожного з нас є Бог. Він запрошує тебе, щоб ти своїми вчинками поширював добро у світі на радість батькам, на користь Вітчизні і на прославу Божу.

Завдання 4.

Прочитай про традиції українців, дай відповіді на питання.

Ще здавна мандрівники у своїх щоденниках писали про українців як про щедрий та гостинний народ. Це справді так. До сьогодні збереглося багато традицій щедрості та гостинності.

Наприклад, приїжджих гостей завжди гостинно зустрічають хлібом та сіллю, а подекуди — ще й вгощають медом. В оселі є окрема кімната для гостей — це вітальня. Здогадуєшся, друже, чому цю кімнату так називали? Звісно, це пов'язано з традицією приймати і вітати в ній гостей.

На всі релігійні свята люди обов'язково відвідували своїх рідних, знайомих, сусідів, або ж просто чужих людей. На стіл господарі виставляли найкращі страви та напитки, щиро припрошували гостей частуватися та й самі споживали святкову їжу. Гості та господарі взаємно одні одних вітали святковими побажаннями та зичили Божого благословення батькам, їхнім діточкам, доброго врожаю на полі, гарного приплоду у господарстві тощо. Ці спільні гостини були виявом взаємної пошани та любові, бо їсти за спільним столом завжди було для християн прикметою спільного родинного життя. Дати їсти іншій людині означає пітримати їй життя, вчинити їй милосердя. Тому

гостинність нашого народу є відомою в цілому світі та вказує на глибоку духовність українців.

Наші предки щедрості бажали, про щедрість співали і щедрими та гостинними були.

- Які ще звичаї гостинності та щедрості українців ти знаєш?
- Чи у твоїй родині дотримуються схожих традицій? Поділись міркуваннями.

Завдання 5.

Прочитай про щедру вдачу українського гетьмана Івана Мазепи (кінець XVII—початок XVIII ст.).

Гетьман Іван Мазепа

Друже, тобі, напевно, неодноразово доводилося чути про людей, яких називають меценатами або спонсорами. Одним із таких був Іван Мазепа. За життя українському гетьману вдалося збудувати аж дванадцять храмів, ще й двадцять відреставрувати.

Окрім того, Іван Мазепа дбав про освіту українців. Так, на розвиток Києво-Могилянської академії він щорічно давав з військової скарбниці 200 карбованців¹. Завдяки гетьману у Києво-Печерській лаврі з'явився новий будинок для друкарні.

¹ У XVIII столітті за 200 карбованців можна було купити цілий маєток.

Також Іван Мазепа дбав про поширення Божого Слова і за межами української держави. Гетьман власним коштом посприяв виданню Євангелія арабською мовою. Прикрашена діамантами книга до сьогодні зберігається в містечку Алеппо (Сирія).

- Якими вчинками увіковічив себе в пам'яті народній Іван Мазепа?
- Чи хотів би ти бути подібним на Івана Мазепу? Чому?

Завдання 6.

Прочитай прислів'я. Поясни їх зміст.

Любиш у гостях бувати, люби ж і гостей приймати.

Хоч не багатий, а гостям радий.

Хоч їдеш у гостину, а хліба бери в торбину.

Щедрий дає, а зажерливий гребе.

Завдання 7.

Прочитай вірш Василя Симоненка та дай відповіді на питання.

ЩЕДРІСТЬ

Благословенна щедрість! Все від неї,
Від щедрості думок людських і рук.
Краса сповита матір'ю-землею
Од щедрості страждань її і мук.

І ми народжені од щедрості любові,
Нас годувала щедрість матерів,
Ми теж її вихлюпувать готові
Із душ своїх, як рибу з ятерів.

І все ж прожити, певне, так годиться,
Щоб старість не промовила бува:
— Ти був, козаче, щедрим на дурниці
І на крикливі та пусті слова!..

- Від якої щедрості застерігає нас автор вірша? Чи погоджуєшся ти з автором?
- Друже, який висновок ти зробиш для себе?

Завдання 8.

Продовжи речення, висловлюючи власну думку.

Моя щедрість до людей проявляється у тому, що...

Бути гостинним — це означає...

За проявлену до мене щедрість я дякую таким способом:...

Завдання 9.

Поміркуй, хто з близьких потребує твоєї допомоги: не забарися, сьогодні прояви щедрість у допомозі цій людині.

19. Узагальнення

*Нехай це кожен знає:
Сам Бог його чекає!*
(Василь-Богдан Мендрунь)

Завдання 1.

Прочитай уривок з вірша Т.Коломієць. Поміркуй над питаннями.

Сію дитині
В серденько ласку,
Сійся-родися,
Ніжне “Будь ласка”,
Вдячне “Спасибі”,
“Вибач” тремтливе. —
Слово у серці,
Як зернятко в ниві.

- Друже, у яких ситуаціях ти говориш виділені у вірші слова?
- Яка біблійна розповідь подає нам приклад прощення?

Завдання 2.

Склади невеличку розповідь на тему: “Моя улюблена розповідь з розділу “Моральні цінності Святого Письма”.

Завдання 3.

Пригадай якомога більше прислів'їв, вивчених на уроках християнської етики (розділ “Моральні цінності Святого Письма”).

Завдання 4.

Прочитай уривок з вірша Володимира Сосюри “Любіть Україну”. Дай відповіді на питання.

Любіть Україну, як сонце, любіть,
Як вітер, і трави, і води...
В годину щасливу і в радості мить,
Любіть у годину негоди!

Любіть Україну у сні й наяву,
Вишневу свою Україну,
Красу її вічно живу і нову,
І мову її солов'їну.

Між братніх народів, мов садом рясним,
Сіяє вона над віками...
Любіть Україну всім серцем своїм
І всіма своїми ділами!..

- Як, на думку поета, кожен із нас повинен любити Україну?
- Як ти розумієш такі слова Володимира Сосюри: *"Любіть Україну всім серцем своїм і всіма своїми ділами"*?
- У чому, на твою думку, проявляється палка любов до України?
- Чи ти вважаєш себе патріотом? Чому?
- Пригадай, яка біблійна розповідь вчить патріотизму?

Завдання 5.

Розглянь уважно картину відомого художника. Розкажи, що на ній зображено. Пригадай біблійну подію, у якій розповідається про це.

Едвард Хікс.
Тварини, що заходять
до ковчега по двоє

Завдання 6.

Заздалегідь підготуй для вчителя питання з основ християнської етики. Запропонуй учителю відповісти на них.

Розділ III

Значення приходу в світ ІСУСА ХРИСТА

20. Очікування Месії

Все упованіє¹ моє
На тебе, мій пресвітлий раю.
На милосердіє твоє,
Все упованіє моє
На тебе, мати, возлагаю.
(Тарас Шевченко)

Завдання 1.

Дізнайся нову інформацію та поміркуй над нею.

• Друже, пригадай перші уроки з християнської етики у п'ятому класі. На одному з них тобі доводилося читати про гріхопадіння перших людей — Адама та Єви. Пригадай, як наші прародичі покарали самі себе за свій непослух Богові?

• Однак Бог не залишив людей напризволяще. Він обіцяв їм Спасителя. Господь сказав змієві-спокуснику: *"Я покладу ворожнечу між тобою й між жінкою, між насінням твоїм і насінням її. Воно зітре тобі голову, а ти будеш жалити його в п'яту"*. (Бут. 3, 15)

Жінка, про яку говорить Бог, — це Марія, мати Ісуса Христа, Якого очікували люди, як свого визволителя з рабства.

• Пророки Старого Завіту (Ісайя, Захарій) також сповіщали людей про прихід у світ Спасителя, Месії. Покоління людей з надією очікували Його.

Месія — помазаник Божий, Якого чекали люди з надією, що Він переможе ворогів та встановить мир і справедливість.

Завдання 2.

Уважно прочитай біблійну розповідь і дай відповіді на питання.

БІБЛІЙНА РОЗПОВІДЬ ПРО БЛАГОВІЩЕННЯ ДІВИ МАРІЇ

26 А шостого місяця від Бога був посланий Ангел Гавриїл у галілейське місто, що йому на ім'я Назарет, **27** до діви, що заручена з мужем була, на ім'я йому Йосип, із дому Давидового, а ім'я діви — Марія. **28** І, ввійшовши до неї, промовив: "Радій, благодатная, Господь із тобою! Ти благословенна між жонами!" **29** Вона ж затривожилась словом,

¹ Упованіє — зі старослов'янської мови: надія, сподівання.

Гюстав Доре.
Благовіщення

та й стала роздумувати, що б то значило це привітання. **30** А Ангол промовив до неї: “Не бійся, Маріє, — бо в Бога благодать ти знайшла! **31** І ось ти в утробі зачнеш, і Сина породиш, і даси Йому ймення Ісус. **32** Він же буде Великий, і Сином Всевишнього званий, і Господь Бог дасть Йому престола Його батька Давида. **33** І повік царюватиме Він у домі Якова, і царюванню Його не буде кінця”.

34 А Марія озвалась до Ангола: “Як же станеться це, коли мужа не знаю?”... **35** І Ангол промовив у відповідь їй: “Дух Святий злине на тебе, і Всевишнього сила обгорне тебе, через те то й Святе, що народиться, буде Син Божий!”. (Лк. 1, 26–35)

- Якими словами архангел Гавриїл привітав Марію? Що він сповістив їй?
- У чому виявилася покора Марії?
- Друже, а чи доводилося тобі уже від когось чути про описану подію?
- Прочитай епіграф до уроку — уривок з поеми Тараса Шевченка “Марія”. Поясни його.

Завдання 3.

Запам'ятай.

Пророки Старого Завіту сповіщали людям про прихід у світ Спасителя (Визволителя). Він, згідно з пророцтвами, мав народитися від діви та звільнити людство від поневолення гріхом. Упродовж багатьох поколінь людство з надією очікувало на прихід обіцяного Визволителя.

Одного разу Марії з'явився ангел Гавриїл та звістив їй, що вона стане матір'ю очікуваного Месії і назве його Ісус, що в перекладі означає Спаситель. Ця подія називається Благовіщенням Діви Марії, скорочено — Благовіщення. Тобто ангел сповістив Марії благу (добру) вістку.

Завдання 4.

Прочитай розповідь про українські традиції святкування Благовіщення.

Андрей Рубльов.
Благовіщення

Для християн Благовіщення є одним з найбільших свят. Благовіщення — це перша вказівка в Новому Завіті на те, що народиться Той, на кого вказував Бог ще в раю Адамові та Єві, та на якого очікували багато поколінь людей. Нарешті здійсниться Божо обіцянка звільнити людство від тягара гріха Адама та Єви.

В Україні Благовіщення відзначають 7 квітня за старим стилем (25 березня — за новим). В усіх християнських храмах радісно святкують Благовіщення. У цей день радіють не лише люди, а й уся природа (небо та земля). Тому сповнені радістю люди у цей святковий день намагаються присвятити весь свій час славній події Благовіщення. У народі кажуть, що навіть пташка не в'є гнізда в цей день.

Завдання 5.

Прочитай уривок вірша Зеновія Филипчука. Дай відповіді на питання.

МОЛИЛАСЬ ДІВЧИНА МАРІЯ

Молилась дівчина душею,
І день був гарний, мов любов.
У світлі радості до неї
Архангел Гавриїл зійшов.
— Хай серденько твоє радіє
Вже материнськими
Думками...
Благословенна ти, Маріє,
Між другими жінками.
Знай, Дух Святий тебе огорне,
Бо ти покликана для того —
Виплекати неповторне
Життя святе,
Для сина Божого й людського
Готуй себе...

Тремтіла дівчина Марія,
Почувши правду неземну.
Але печаль Господь розвіяв,
Вдихаючи свою снагу...
Душа Марії золотіла,
Мов нива в росах навесні,
Душа Марії відповіла:
“Хай квітне Боже у мені”.

- З якими почуттями поет описує зустріч Марії та архангела Гавриїла?
- У чому покликання Марії? Знайди відповідь у віршованих рядках. Зачитай їх.
- Як ти розумієш слова: *“Душа Марії відповіла:
“Хай квітне Боже у мені”*?

Завдання 6.

Прочитай про благородний вчинок великого князя київського Ярослава Мудрого.

Друже, тобі вже відомо з попередніх уроків, що київський князь Ярослав Мудрий прославився тим, що збудував у Києві величний

Софійський собор — храмову споруду неперевершеної краси.

Окрім того, як пише літописець, князь Ярослав Мудрий збудував храм на честь величного свята Благовіщення Пресвятої Богородиці. Його спорудили в 1037 році. Ярослав Мудрий віддав під духовну опіку Божої Матері весь український народ.

- Чим прославив себе київський князь Ярослав Мудрий?
- З якою метою Ярослав Мудрий спорудив у Києві храм Благовіщення Пресвятої Богородиці?

Завдання 7.

Уважно розглянь мозаїку Софійського собору в Києві і розкажи, яка біблійна подія зображена на ній?

Софія Київська.
Благовіщення.
Мозаїка

Завдання 8.

Друже, пригадай, від кого тобі довелося вперше почути про Ісуса Христа? Поділися спогадами.

21. Народження Ісуса Христа. Значення цієї події для людства

*Радуйся! Ой радуйся, земле,
Син Божий народився.
(З колядки)*

Завдання 1.

Прочитай уривок з вірша Зеновія Филипчука "Маю радість я сьогодні".

Маю радість я сьогодні.
І щасливий, бо Різдво,
Ідучи з Небес у гості,
Наш поріг не обійшло.

Маю радість я сьогодні,
А зі мною — вся рідня.
В Божій вірі та спокої
Дочекались того дня...

- Друже, а що ти знаєш про народження Христа?
- Що означає: "В Божій вірі та спокої
Дочекались того дня"?

Завдання 2.

Уважно прочитай біблійну розповідь і дай відповіді на питання.

БІБЛІЙНА РОЗПОВІДЬ ПРО НАРОДЖЕННЯ ІСУСА ХРИСТА

1 І трапилося тими днями, — вийшов наказ царя Августа переписати всю землю. **2** Цей перепис перший відбувся тоді, коли владу над Сирією мав Квіріній. **3** І всі йшли записатися, кожен у місто своє. **4** Пішов теж і Йосип із Галілеї, із міста Назарету, до Юдеї, до міста Давидового, що зветься Віфлеєм, бо походив із дому та з роду Давидового, **5** щоб йому записатись із Марією, із

Гюстав Доре.
Втеча до Єгипту

ним зарученою, що була вагітна. **6** І сталося, як були вони там, то настав їй день породити. **7** І породила вона свого Первенця Сина, і Його сповила, і до ясел поклала Його, — бо в заїзді місця не стало для них...

8 А в тій стороні були пастухи, які пильнували на полі, і нічної пори вартували отару свою. **9** Аж ось Ангол Господній з'явивсь коло них, і слава Господня осяяла їх. І вони перестрашились страхом великим... **10** Та Ангол промовив до них: "Не лякайтесь, бо я ось благовіщу вам радість велику, що станеться людям усім. **11** Бо сьогодні в Давидовім місті народився для вас Спаситель, Який є Христос Господь. **12** А ось вам ознака: Дитину сповиту ви знайдете, що в яслах лежатиме".

13 І ось раптом з'явилася з Анголом сила велика небесного війська, що Бога хвалили й казали: **14** "Слава Богу на висоті, і на зем-

лі мир, у людях добра воля!" **15** І сталося, коли Анголи відійшли від них в небо, пастухи зачали говорити один одному: "Ходім до Віфлєма й побачмо, що сталося там, про що сповістив нас Господь". **16** І прийшли, поспішаючи, і знайшли там Марію та Йосипа, та Дитинку, що в яслах лежала. **17** А побачивши, розповіли про все те, що про Цю Дитину було їм звіщено. **18** І всі, хто почув, дивувались тому, що їм пастухи говорили... **19** А Марія оці всі слова зберігала, розважючи, у серці своїм. **20** Пастухи ж повернулись, прославляючи й хвалячи Бога за все, що почули й побачили, так, як їм було сказано. (Лук. 2, 1–20)

- Де відбулося народження Ісуса Христа?
- Хто і яким чином першим отримав звістку про народження Божого Сина?
- Хто сповістив людям про народження Ісуса Христа?

Завдання 3.

Запам'ятай.

Народження Ісуса Христа — надзвичайна подія для всього людства. З цього моменту люди почали змінювати своє ставлення до Бога, до природи, до інших людей. Ісус відкрив людям правду про люблячого Бога, навчив їх любити один одного, оздоровляв хворих, робив багато інших речей, які свідчили, що Він є Син Божий.

Завдання 4.

Довідайся більше про різдвяні традиції в Україні.

Різдво Христове — одне із найвеличніших християнських свят. До Різдва Христового християни готуються постом, який називається Пилипівкою (починається в день апостола Пилипа), і завершується 6 січня Святвечором.

Цікавими є традиції Святвечора, який починається із появи першої зірки на небі. До цього часу в оселі збирається вся родина. Господар — глава роду — вносить до світлиці Дідух — святковий сніп найкращої пшениці, жита або ячменю, що став символом доброго урожаю, миру і злагоди в родині, достатку в домі. Господиня дому готує багато пісних страв. Окрасою святкового столу є кутя. Її варять із найкращої пшениці, додають до неї мед, мак, цукор та горіхи. Обабіч неї ставлять інші страви: гриби, вареники, узвар тощо. Коли на небесах засіяє зіронька — передвісниця народження Ісуса Христа, господар запалює свічку. Уся родина, помолившись, радо сідає за стіл. За столом згадують померлих родичів. Кажуть, що й вони радіють народженню Ісуса Христа разом з нами.

На Різдво Христове — 7 січня за старим стилем (25 грудня — за новим) — християни удосвіта поспішають на святкове Богослужіння у церкві, де лунає християнське вітання: Христос рождається! Славимо Його!

Церковні дзвони радісно сповіщають про народження Спасителя світу.

А тим часом колядники ходять від оселі до оселі, прославляючи співом величну подію — народження Ісуса Христа.

- Друже, а як ти допомагаєш батькам готуватися до Різдва Христового?
- Розкажи, яких звичаїв і традицій дотримується твоя родина у різдвяні свята? Чи запам'ятовуєш їх? Чи зможеш передати їх своїм майбутнім дітям?

Завдання 5.

Прочитай колядку — обрядову пісню, яка прославляє народження Ісуса Христа.

ТРИ СЛАВНІ ЦАРІ

Три славні царі, звідки ви прийшли?
З далекого сходу за зіркою йшли,
Щоб побачить Рожденного

Христа-Бога Правдивого
З Пречистої Диви, Диви Марії.

Ангели співають, славу віщають,
Пастирі щасливі всім повідають,
Що Христос-Бог народився,
В людське тіло воплотився,
Слава Рожденому й Матінці Його! (2)

- А чи ти ходиш колядувати?
- Які колядки ти знаєш?

Завдання 6.

Дізнайся про те, як в українців з'явився вертеп.

У Різдвяні дні від хати до хати із щирими побажаннями та колядками ходять колядники, які нагадують людям подію, що сталася понад дві тисячі років тому. Інколи колядники розігрують вертепну виставу про народження Ісуса Христа. У вертепі є і ангели, і пастушки, а також Ірод зі своїми слугами. Цікаво спостерігати за тим, як ведеться суперечка між добрими та поганими персонажами. Наприкінці вистави Ірод помирає, а люди славлять народження Ісуса Христа.

У давнину (XVII–XVIII ст.) наші предки бачили зовсім інший вертеп — ляльковий. Дія від-

Сокиринський вертеп,
1770 р.

Куп'яньський вертеп,
1896 р.

бувалась у двоповерховому будиночку, відкритому з одного боку для глядачів. Будиночок-вертеп виготовляли і найчастіше носили студенти духовних навчальних закладів (спудеї, бурсаки). Підготувати вертепну виставу було доволі важко. Адже потрібно було пошити ляльки-маріонетки,

навчитися керувати ними (смикаючи пальцями за потрібні ниточки), запам'ятати слова сценарію та навчитися озвучувати кожен персонаж відповідним голосом, переходячи від однієї ляльки до іншої.

Верхній ярус (поверх) вертепу символізував Небо. На цьому ярусі відбувалися біблійні події.

Нижній ярус — це Земля, де персонажами були звичайні люди: дід, баба, священик і заporожці та інші.

Вертеп — і сучасний, і давній — своєрідне явище в різдвяній традиції українців.

- Чи доводилося тобі бути учасником вертепного дійства?
- Які персонажі були у вашій виставі? Поділися спогадами.

Завдання 7.

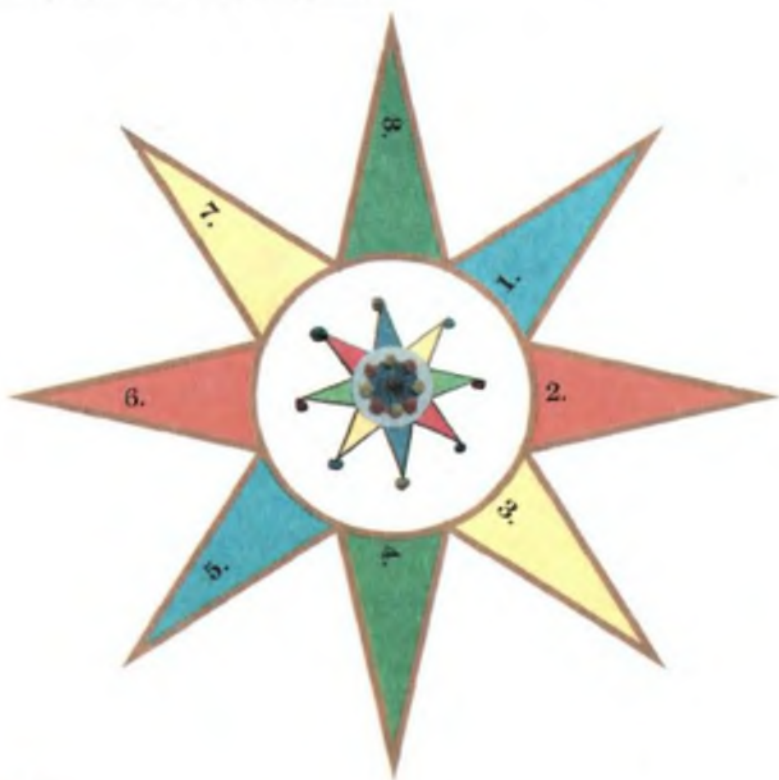
Прочитай інформацію про вертепну зізду та розв'яжи кросворд.

Готуючись до Різдвяних свят, парубки виготовляли вертепні зізди (зірки). Зізди часто були витворами справжнього мистецтва. Їх робили достатньо великими. Потім яскраво розфарбовували. Інколи в середину вставляли свічку, щоб зізда світилася. Опісля прикріплювали на високу палку, несли в руках, коли ходили колядувати. За такою вертепною зіздою ще здалеку впізнавали колядників.

Вертепна зірка символізує зірку, яка з'явилася на небі в момент народження Ісуса Христа. Щороку парубки вправлялися у тому, щоб виготовити якнайкращу вертепну зірку.

1. Обрядове дійство, яке нагадує нам події, що сталися під час народження Ісуса Христа.
2. Про народження Ісуса Христа пастухам сповістили...
3. Хто з людей першим довідався про народження Ісуса Христа?
4. Обрядова пісня, яку співають у Різдвяні свята.
5. Найважливіша страва Святвечора.
6. 7 січня християни святкують...
7. Наш Спаситель — ...
8. Вертепне Світило, яке вказало пастухам шлях до новонародженого Ісуса Христа.

Завдання 8.

✓ Власноруч зроби листівки, напиши на них різдвяні побажання і подаруй їх близьким людям: мамі, татові, братові, сестричці.

✓ Знайди в Євангеліях розповіді про народження Ісуса Христа (Мт. 2; Лк. 1, 2–20). Що нового ти довідався з них про різдвяну подію?

22. Дитинство Ісуса Христа

*А Ісус зростає мудрістю,
і віком та благодаттю, у Бога й людей.
(Лк. 2, 52)*

Завдання 1.

Уважно розглянь малюнок. Дай відповіді на питання.

Свята родина

- Розкажи, хто зображений на малюнку?
- Що робить малий Ісус? Чи не свідчить це, що він ніколи не цурався важкої роботи?
- Уважно поглянь на Діву Марію та Йосифа? Як ти вважаєш, чи малий Ісус був утіхою для них? Чому?
- Критично проаналізуй свою поведінку. Як ти маєш поводитися серед людей?
- Що ти робиш для того, аби з тобою було приємно співпрацювати вчителям, щоб ти був доброю людиною — для ближнього?

Завдання 2.

Прочитай вірш Василя-Богдана Мендруня і дай відповіді на питання, подані нижче.

НАЗАРЕТ

Хатина на узгір'ї
Та ослик на подвір'ї.
Щодня — молитва тричі.
На поміч Мати кличе.

Хлоп'я в літах зростає,
Вже Йосиф вітку має.
Вся радість їх — в Ісусі.
Родина — в Божім Дусі...

- У якому містечку пройшло дитинство Ісуса Христа?
- Про що свідчать слова: *“Вся радість їх — в Ісусі”*? (Про кого йдеться?)
- Як ти вважаєш, чи було дитинство Ісуса Христа щасливим?

Завдання 3.

Уважно прочитай біблійну розповідь і дай відповіді на питання.

БІБЛІЙНА РОЗПОВІДЬ ПРО ТЕ, ЯК ДВНАДЦЯТИРІЧНИЙ ІСУС ХРИСТОС ПЕРЕБУВАВ У ХРАМІ

41 А батьки Його (Ісуса) щорічно ходили до Єрусалиму на свято Пасхи. **42** І коли мав Він дванадцять років, вони за звичаєм на свято пішли. **43** Як дні ж свята скінчились були, і вертались вони, молодий Ісус в Єрусалимі лишився, а Йосип та мати Його не знали того. **44** Вони думали, що Він із подорожніми йде; пройшли день дороги та й стали шукати Його поміж родичами та знайомими. **45** Але, не знайшовши, вернулися в Єрусалим, та й шукали Його.

46 І сталось, що третього дня відшукали у храмі Його, як сидів серед учителів, і вислухував їх, і запитував їх.

47 Усі ж, хто слухав Його, дивувалися розумові та Його відповідям. **48** І як вони Його вгледіли, то здивувались, а мати сказала до Нього: “Дитино, чому так Ти зробив нам? Ось Твій батько та я із журбою шукали Тебе”... **49** А Він їм відказав: “Чого ж ви шукали Мене? Хіба ви не знали, що повинно Мені бути в тому, що належить Моєму Отцеві?” **50** Та не зрозуміли вони того слова, що Він їм говорив.

Гюстав Доре.
Ісус серед учителів
у храмі

51 І пішов Він із ними, і прибув у Назарет, і був їм слухняний. А мати Його зберігала оці всі слова в своїм серці.

52 А Ісус зростав мудрістю, і віком та благодаттю, у Бога й людей. (Лук. 2, 41–52)

- Для чого Ісус з матір'ю Марією та опікуном Йосипом щороку ходили в Єрусалим на свято Пасхи?
- Друже, як ти вважаєш, чому дванадцятирічний Ісус залишився в єрусалимському храмі? Прочитай вголос уривок, у якому про це розповідається. Вислови свої міркування.
- Що відповів Ісус на питання своєї Матері? Чи зрозуміла вона слова Сина?
- Чи надалі Ісус був слухняним до своїх батьків? Знайди відповідь у тексті біблійної розповіді.

Завдання 4.

Запам'ятай.

Ще в дитинстві Ісус Христос дивував людей. Лише один епізод — перебування Ісуса в єрусалимському храмі — свідчить про надзвичайну мудрість та неземну обізнаність дванадцятирічного хлоп'яти.

У ті часи люди приходили в храм не лише молитися, а й слухати повчання служителів храму. Малий Ісус здивував усіх своєю мудрістю та обізнаністю зі Святим Письмом — мудрістю, що дана була від Бога.

У Назареті Ісус був слухняним до своєї Матері та Йосифа. Він допомагав їм у щоденній праці, а також “зростав мудрістю, і віком та благодаттю, у Бога й людей”.

Завдання 5.

За поданим зразком намалюй у зошиті найприємніший, на твою думку, спогад зі свого дитинства. Розкажи про нього вчителю та однокласникам.

Завдання 6.

Прочитай спогади про дитинство Панаса Мирного — українського письменника ХІХ—поч. ХХ ст.

Коли Панас Мирний згадував своє дитинство, то з теплом у душі розповідав про батьків. Вони були добрими християнами, дуже побожними людьми. У такому дусі виховували й своїх дітей.

Для прикладу, у світлиці їхнього дому на стіні висіла ікона. Коли наставав час молитися, батько першим заходив у кімнату. Він запалював лампадку, яка освічувала ікону. Діти з трепетом спостерігали за таким дійством. Клякнувши услід за татом і мамою, малий Панас разом зі своїм братом молився. У цілковитій тиші було чути слова палкої молитви цілої сім'ї. Опісля сідали за стіл, щоб спожити їжу.

До речі, батьки Панаса Мирного ще змалку прививали своїм дітям любов до книги. Так, майбутній письменник, прочитавши Шевченків "Кобзар", майже всі вірші вивчив напам'ять. Настільки захопила його творчість геніального українського поета.

- Як ти вважаєш, чому Панас Мирний, згадуючи своє дитинство, розповідає саме ці епізоди зі свого життя?
- Поміркуй, що варто було "запозичити" з родинних звичаїв письменника?
- Від кого ти вперше почув про Бога? Хто плекав у тобі доброту та милосердя?
- Чи були такі, що тебе підмовляли до поганих справ?

Завдання 7.

Прочитай прислів'я. Поясни їх зміст.

У дитини пальчик заболить, а в матері — серце.

Добрі діти батькам вінець, а погані — кінець.

Завдання 8.

✓ Зроби своїм батькам подарунок: потіш їхнє серце старанням у школі.

✓ Прочитай разом з батьками біблійні розповіді про дитячі роки Ісуса Христа ще в Мт. 2, 13–23.

23. Служіння Ісуса Христа. Іван Предтеча Хрещення Ісуса Христа

*Коли хто бути першим бажає,
нехай буде найменшим із усіх і слуга всім!*
(Мк. 9, 35)

Завдання 1.

Поміркуй над питаннями.

- Підбери синоніми до слова *служіння*.
- У яких вчинках людини може виявитися її служіння високій меті? (див. урок № 17).
- Продовжи думку: Служити Богові — це...
Служити людям — це...

Перед тим, як Ісус Христос почав проповідувати Добру Новину, тобто вийшов на привселюдне служіння, — він прийняв хрещення. Тобі, очевидно, цікаво буде дізнатися, як це відбувалося. Тому виконай наступне завдання.

Завдання 2.

Уважно прочитай біблійну розповідь і дай відповіді на питання, подані нижче.

БІБЛІЙНА РОЗПОВІДЬ ПРО ТЕ, ЯК ВІДБУВАЛОСЯ ХРЕЩЕННЯ ІСУСА ХРИСТА

1 Початок Євангелії Ісуса Христа, Сина Божого. **2** Як у пророка Ісаї написано: “Ось перед обличчя Твоє посилаю Свого посланця, який перед Тобою дорогу Твою приготує. **3** Голос того, хто кличе: У пустині готуйте дорогу для Господа, рівняйте стежки Йому!” — **4** виступив був так Іван, що в

Гюстав Доре.
Хрещення Ісуса Христа

пустині хрестив та проповідував хрещення на покаяння — для прощення гріхів. **5** І до нього приходила вся країна Юдейська та всі єрусалимляни, і в річці Йордані від нього хрестились вони, і визнавали гріхи свої.

6 А Іван зодягався в одежу з верблюжого волосу, і мав пояс ремінний на стегнах своїх, а їв сарану та мед польовий. **7** І він проповідував, кажучи: “Услід за мною йде он Потужніший від мене, що Йому я негідний, нагнувшись, розв’язати ремінця від узуття Його. **8** Я хрестив вас водою, а Той вас хреститиме Духом Святим”.

9 І сталося тими днями — прийшов Ісус з Назарету Галілейського, і від Івана хрестився в Йордані. **10** І зараз, коли Він виходив із води, то побачив Іван небо розкрите, і Духа, як голуба, що сховався на Нього. **11** І голос із неба почувся: “Ти Син Мій Улюблений, що Я вподобав Його!”

12 І зараз повів Його Дух у пустиню. **13** І Він був сорок днів у пустині, випробовуваний від сатани, і перебував зо звіриною. І служили Йому Анголи.

14 А коли Іван виданий був, то прийшов Ісус до Галілеї і проповідував Божу Євангелію. (Мк. 1, 1–14)

- Що ти можеш розповісти про Івана Предтечу?
- Уважно розглянь гравюру Гюстава Доре і розкажи, що сталося під час хрещення Ісуса Христа?
- Як Ісус Христос служив людям після свого хрещення?
- Як ти розумієш слова Івана Предтечі про Ісуса Христа: *“Услід за мною йде он Потужніший від мене, що Йому я негідний, нагнувшись, розв’язати ремінь від узуття Його”*?

Завдання 3.

Запам’ятай.

Після свого хрещення Ісус Христос почав привселюдне служіння людям.

1. Ісус Христос навчав людей.

2. Ісус Христос оздоровляв невиліковно хворих.

Ісус Христос служить людям і тепер. Наприклад, Він промовляє до кожного з нас через Євангеліє — книги Нового Завіту.

Ісус Христос вислуховує нас, коли ми звертаємося до Нього з проханням, або дякуємо за допомогу.

Завдання 4.

Довідайся про те, як українці святкують Хрещення Ісуса Христа.

19 січня за старим стилем (6 січня — за новим) святкують ще одне свято зимового циклу — Хрещення Ісуса Христа в річці Йордан (інші назви — Богоявлення, Водосвяття, Йордан).

До свята християни готуються насамперед одноденним постом та молитвою. Напередодні (18 січня) господиня дому, дотримуючись давніх традицій, готується до Щедрого вечора: знову готує пісні страви, серед яких найважливішою є кутя. У цей вечір кожен залишається

вдома, щоб усією родиною разом помолитися і скуштувати смачні й водночас пісні страви.

Джіотто.

Хрещення Ісуса Христа

Наступного дня, коли тільки-но починає світати, християнська родина йде до церкви. На Богослужінні прославляють Ісуса Христа у той момент, як він охрестився в Йордані від Івана. Священик нагадує всім присутнім, що під час хрещення Ісуса Христа Святий Дух зі-йшов на Нього у вигляді голуба, а Бог Отець промовив з небес: “*Ти Син Мій Улюблений...*”

У цей день (на Богоявлення) священнослужителі освячують воду. Кожен з трепетом, з утіхою і радістю несе з церкви освячену водицю, щоб окропити нею свою оселю.

Збереглася добра традиція: запрошувати священика благословляти домівки християн йорданською водою.

- Розкажи, як у твоїй сім’ї святкують Богоявлення.
- Про що свідчать наші українські християнські традиції?

Завдання 5.

Друже, тобі, напевно, доводилося чути, як віншують, щедрують на Богоявлення. Навчися щедрівки, в якій прославляється хрещення Ісуса Христа.

ОЙ, У МІСТІ, МІСТІ

Ой, у місті, місті, місті Вифлеємі
Хрестився Христос на Йордан.

Там Божая Мати Сина породила.
Хрестився Христос на Йордан.

Сина породила, в пелени повила.
Хрестився Христос на Йордан.

Як таке уздріла, вся земля зраділа.
Хрестився Христос на Йордан.

• Пригадай, які щедрівки співають у тебе вдома. Заспівай одну з них.

Завдання 6.

Прочитай розповідь про українські хрестинні звичаї, дай відповіді на питання.

Тобі, друже, мабуть, доводилося спостерігати за тим, як хрестять маленьких дітей.

У нас, в Україні, є добра традиція: немовлятко під час хрещення отримує *хрещених* батьків. У людини є рідні батьки (які дали життя), а також хрещені (духовні батьки) — це духовні родичі і в духовному зрості похресника відповідальні перед Богом.

Як правило, хрещених батьків (іншими словами — хресних) запрошує батько немовляти. Вітаючи їх хлібом і сіл्लю, він просить їх бути хрещеними батьками його донечці (хрещениці) або синовкові (хрещенику). Таке за-

прошення є почесним, тому відмовлятися від нього не можна. Хрещені батьки в разі сирітства дитини заміняли їй рідних.

Діти повинні з повагою та любов'ю ставитися до хрещених батьків, прислухатися до їхніх порад, бо в разі смерті рідних батьків хрещені візьмуть на себе обов'язок виховувати дітей. Натомість хрещеник чи хрещениця повинні не забувати за хрещених батьків у їх старості, тобто опікуватися ними.

До слова, в Україні збереглася гарна давня традиція: під час хрещення давати дитині ім'я того святого, в чий день вона народилася. Наприклад, 14 січня (у старий Новий рік) християни вшановують святого Василя Великого. Отож, якщо в цей день народжувався хлопчик, то йому давали ім'я Василь, а якщо дівчинка — то Василина.

- Друже, чи розповідали тобі батьки про твоє хрещення?
- Як часто доводиться тобі спілкуватися з хрещеними батьками?
- Що ти можеш розказати про святого, чийм іменем ти називаєшся?

Завдання 7.

Прочитай хрестинну пісню та дай відповіді на питання.

ОЙ, ЧИ ТО ТАК БОГ ДАВ

Ой, чи то так Бог дав нинішньої днини,
Що такі гарні куми¹ прийшли на хрестини.

¹ Для батьків дитини хрещені — це куми. А кумівство — це духовне родичання.

Ой, чи то так Бог дав, чи Пресвята Мати,
Що такії гарні куми вже зайшли до хати.

Що ми будем мати, тим Вас будем пригощати,
А за решту, любі куми, просим вибачати.

- На твою думку, для чого український народ складав хрестинні пісні?
- Про що свідчить люб'язне звертання до кумів у пісні?
- Чим, образно кажучи, прислужуються нам хрещені батьки?

Завдання 8.

- ✓ Прочитай біблійні розповіді про хрещення Ісуса Христа у викадї святого Луки та святого Матвія (Мт. 3 та Лк. 3, 1–22).
- ✓ Відвідай своїх хрещених батьків, розпитай їх про своє хрещення.

24. ДВІ ГОЛОВНІ ЗАПОВІДІ ЛЮБОВІ

*Якщо будете жити в любові між
собою, Бог перебуватиме у вас.
(Ярослав Мудрий)*

Завдання 1.

Уважно розглянь схему і поміркуй, у яких вчинках проявляється любов?

- Друже, кого найбільше ти любиш, крім батька і мами?
- У чому проявляється твоя вдячність тим людям, які творять тобі добро?
- Які риси властиві справжній любові? Вибери із низки слів ті, які, на твою думку, найбільш властиві справжній любові. Відповідь аргументуй.

Любов — добра, щира, жорстока, вірна, жадібна, велика, погана, віддана, ненависна, вічна, Божа, заздрісна, швидкоминуча, безкорислива.

Любов — найголовніша Божа чеснота (поряд з вірою та надією); благородне почуття, яке спонукає людину робити добро ближньому, добрими вчинками виявляти шану та повагу до Бога.

Завдання 2.

Уважно прочитай біблійну розповідь і дай відповіді на питання.

Ісус Христос Учитель.
Ікона з бісеру
О.Іваночко

БІБЛІЙНА РОЗПОВІДЬ ПРО ДВІ ЗАПОВІДІ ЛЮБОВІ

35 І спитався один із них, учитель Закону, Його (Ісуса Христа) випробовуючи й кажучи: **36** “Учителю, котра заповідь найбільша в Законі?” **37** Він же промовив йому: “Люби Господа Бога свого всім серцем своїм, і всією душею своєю, і всією своєю думкою. **38** Це найбільша й найперша заповідь. **39** А друга однакова з нею: “Люби свого ближнього, як самого себе”. **40** На двох оцих заповідях увесь Закон і Пророки стоять”. (Мт. 22, 35–40)

- Кого навчають любити дві заповіді любові, проголошені Ісусом Христом?
- Як ти міркуєш, у чому проявляється твоя любов до Бога?
- Що, на твою думку, означає любити ближнього (людину, яка є поруч з тобою)?

Завдання 3.

Пригадай і прочитай десять Божих заповідей і дві заповіді любові. За поданим зразком знайди між ними відповідності. Поміркуй, як у двох заповідях любові міститься десять Божих заповідей?

Я — Господь Бог твій
Нехай не буде в тебе інших богів.
Не взивай на марне імені Господа Бога твого.
Пам'ятай святий день святкувати.
Шануй батька і матір, щоб тобі добре було, щоб ти довго прожив на землі.
Не убий.
Не чужолож
Не кради.
Не свідчи неправдиво на ближнього твого.
Не пожадай жінки ближнього твого.
Не пожадай нічого, що є у ближнього твого.

Люби Господа Бога свого всім серцем своїм, і всією душею своєю, і всією своєю думкою.

Люби свого ближнього, як самого себе.

• Прочитай епіграф до уроку — слова великого князя київського Ярослава Мудрого. Чи погоджуєшся з його думкою? Чому?

Завдання 4.

Запам'ятай.

Любов — це дар Божий. Друже, Бог першим полюбив людину. Адже він з любові до людини створив прекрасний світ і віддав його в опіку людині.

Любов треба плекати, розвивати у собі:

— без жалю в серці уміти ділитися з ближнім найдорожчим (наприклад, дорогою ручкою, цікавою книжкою, улюбленими цукерками);

— без заздрості щиро радіти за успіхи друга (скажімо, добру оцінку, несподівану похвалу від учителя);

— поспівчувати ближньому у невдачах, розрадити в смутку (наприклад, коли він хворий або отримав погану оцінку);

— не забувати дякувати Богу за прожиті дні, дари (скажімо, здоров'я, радість, мудрість), які Він нам дає;

— просити в Бога здоров'я для хворого, не забути відвідати його;

— шанувати природу як творіння Боже, опікуватися нею.

Завдання 5.

Прочитай уривок з вірша М.Сингаївського. Дай відповіді на питання.

ЧОРНОБРИВЦІ

Чорнобривців насіяла мати
У моїм світанковім краю
Та й навчила веснянки співати
Про квітучу надію свою.

Приспів:

Як на ті чорнобривці погляну,
Бачу матір стареньку,
Бачу руки твої, моя мамо,
Твою ласку я чую, рідненька.

Я розлуки та зустрічі знаю,
Бачив я у чужій стороні
Чорнобривці із рідного краю,
Що насіяла ти навесні.

Прилітають до нашого поля
Із далеких країв журавлі,
Розцвітають і квіти, і доля
На моїй українській землі.

- Які почуття та переживання викликає у тебе прочитаний вірш?
- Які віршовані рядки вказують на любов героя вірша до матері?
- Який висновок ти зробиш для себе, прочитавши вірш, що став народною піснею?
- Друже, в чому проявляється твоя любов до батьків, а до матері зокрема?

Завдання 6.

Уважно розглянь малюнок. Розкажи, яким способом проявляється наша любов до Бога.

Завдання 7.

Прочитай вислови про любов і поясни їх.

- ✓ Ніхто більшої любові не має над ту, як хто свою душу поклав би за друзів своїх.
(Ів. 15, 13)

✓ Любав будує, а ненависть руйнує.

(Народна мудрість)

✓ Коли мовчиш — мовчи з любові.

Коли говориш — говори з любові.

Коли виправляєш — виправляй з любові.

Коли вибачаєш — вибачай з любові.

Май завжди в глибині серця корінь любові.

З того кореня виростуть тільки добрі справи.

(Святий Августин)

✓ Справжня любов народжується лише в серці, яке пережило турботи про долю іншої людини.

(Василь Сухомлинський)

Завдання 8.

✓ Прочитай разом з батьками біблійну розповідь у викладі святого євангеліста Луки (Лк. 10, 25–29).

✓ Вивчи напам'ять один із висловів про любов, зазначених у завданні 7. Керуйся ним у житті.

25. Ісус Христос як лікар душі та тіла

*Бог для нас — охорона та сила,
допомога в недолях, що часто трапляються.
(Псалом 45 (46), 2)*

Завдання 1. _____

Уважно розглянь гравюру. Розкажи, що на ній зображено.

*Гюстав Доре.
Ісус Христос оздоровляє
хворого*

Завдання 2. _____

Уважно прочитай біблійну розповідь і дай відповіді на питання.

БІБЛІЙНА РОЗПОВІДЬ ПРО ОЗДОРОВЛЕННЯ СВЯТОГО ВАРТИМЕЯ

46 І приходять вони в Єрихон. А коли з Єрихону виходив Він (Ісус Христос) разом із Своїми учнями й з безліччю люду, сидів і просив при дорозі сліпий Вартимей, син Тимеїв.

47 І, прочувши, що то Ісус Назарянин, почав кликати та говорити: “Сину Давидів, Ісусе, змилуйся нащо мною!” **48** І сварились на нього багато хто, щоб мовчав, а він іще більше кричав: “Сину Давидів, змилуйся нащо мною!”

49 І спинився Ісус та й сказав: “Покличте його!” І кличуть сліпого та й кажуть йому: “Будь бадьорий, устань, — Він кличе тебе”.

50 А той скинув плаща свого, і скочив із місця, і прибіг до Ісуса. **51** А Ісус відповів і сказав йому: “Що ти хочеш, щоб зробив Я тобі?” Сліпий же Йому відказав: “Учителю, нехай я прозрю!” **52** Ісус же до нього промовив: “Іди, твоя віра спасла тебе!” І той зараз прозрів, і пішов за Ісусом дорогою. (Мк. 10, 46–52)

- Як ти міркуєш, чому люди сварили сліпого жебрака?
- Яким способом Ісус Христос оздоровив сліпця?
- Як ти розумієш слова Ісуса: “Іди, твоя віра спасла тебе!”?
- Прикладом чого є для кожного з нас випадок із життя святого Вартимея?

Завдання 3.

Запам'ятай.

Ісус Христос оздоровляв людей: Він зцілював їх не лише від тілесних хвороб. Зверни увагу на слова Ісуса Христа, сказані Вартимею, “Іди, твоя віра спасла тебе!” Тілесному оздоровленню допомогла й віра сліпця. Тілесне прозріння духовно зміцнило Вартимея. Тому й він “пішов за Ісусом дорогою”.

Випадок з Вартимеєм — це приклад для кожного з нас. У найважчих переживаннях людини (наприклад, важких хворобах) Бог завжди поруч з людиною, готовий допомогти їй. Варто вірити в Його всемогутність і щиро звертатись до Нього за допомогою.

Завдання 4.

Прочитай уривок з вірша Василя-Богдана Мендруня "Чи віриш ти Мені?" і дай відповіді на питання.

Чи віриш ти Мені?
Люблю тебе як Бог!
В любові, як в огні,
Спали зневіри мох.
Зневіра — лютий звір,
Це — холод і сльота.
О, друже мій, повір:
Я — вічна Доброта!

- Що б ти відповів на питання Ісуса Христа: "Чи віриш ти Мені?"?
- Що руйнує духовний зв'язок людини і Бога?
- Чому Ісуса Христа можна назвати вічною добротою?

Завдання 5.

Уважно розглянь схему. Поміркуй, яким способом Господь наш Ісус Христос допомагає кожному з нас у скрутних ситуаціях.

Завдання 6.

Прочитай про великий дар зцілення лікаря-монаха Києво-Печерської лаври Агапіта.

На всю Київську Русь Агапіт прославився великим даром зцілення. Усі, хто до нього приходив за допомогою, позбавлялися хвороб. Агапіт доглядав за хворими у своїй келії аж до повного видужання. Передусім він постійно

молився над хворим, поїв його цілющими відварами з лікарських рослин, не соромився доглядати за хворим.

Молитви Агапіта скріплювали і тіло, і душу хворого. Всі, хто вилікувався в Агапіта, виходили з монастиря глибоко вірнучими людьми.

До речі, глибоко шанував Агапіта та лікувався в нього великий князь Київської Русі Володимир Мономах.

Агапіт Печерський

- Яким чином використовував Божий дар зцілення монах Агапіт?
- Про що свідчить факт, що сам Володимир Мономах відвідував Агапіта та лікувався в нього?
- Прикладом чого є для нас життя ченця Агапіта?

Завдання 7.

✓ Поміркуй, за що б ти хотів подякувати Богу, а чого попросити в Нього. Не відкладай на завтра. Зроби це сьогодні.

✓ Якщо хтось із твоїх знайомих захворів, зроби добрий вчинок — відвідай його.

✓ Прочитай про оздоровлення Ісусом Христом десяти прокажених (Лк. 17, 11–19).

26. Останні події земного життя Ісуса Христа

*Це страшно, як людину розпинають,
Не йнявши віри їй, що Бог вона;
Плювками прибивають до хреста
Невинну душу, генієм поїняту.*
(Дмитро Павличко)

Завдання 1.

Уважно розглянь гравюру. Поміркуй над питаннями.

Гюстав Доре.
Ісус на вершині Голгофи

- Яка біблійна подія відтворена на гравюрі?
- Що зворушило тебе в зображеному?
- Які страждання мусив пережити Ісус Христос?
- Де доводилося тобі бачити схожі зображення?
- Прочитай епіграф до уроку. Поясни його.

Завдання 2.

Уважно прочитай біблійну розповідь і дай відповіді на питання, подані нижче.

БІБЛІЙНА РОЗПОВІДЬ ПРО РОЗП'ЯТТЯ ІСУСА ХРИСТА

1 А первосвященики з старшими й книжниками та весь синедріон, зараз уранці, нараду вчинивши, зв'язали Ісуса, повели та й Пилатові видали. **2** А Пилат запитався Його: "Чи Ти Цар Юдейський?" А Він йому в відповідь каже: "Сам ти кажеш"... **3** А первосвященики міцно Його винуватили. **4** Тоді Пилат знову Його запитав і сказав: "Ти нічого не відповідаєш? Дивись, як багато проти Тебе свідкують!" **5** А Ісус більш нічого не відповідав, так що Пилат дивувався.

6 На свято ж він їм відпускав був одного із в'язнів, котрого просили вони. **7** Був же один, що звався Варавва, ув'язнений разом із повстанцями, які за повстання вчинили були душогубство. **8** Коли ж натовп зібрався, він став просити Пилата зробити, як він завжди робив їм. **9** Пилат же сказав їм у відповідь: "Хочете, відпущу вам Царя Юдейського?" **10** Бо він знав, що Його через заздрощі видали первосвященики. **11** А первосвященики натовп підмовили, щоб краще пустив їм Варавву. **12** Пилат же промовив із новим у відповідь: "А що ж я чинитиму з Тим, що Його ви Юдейським Царем називаєте?"

13 Вони ж стали кричати знов: "Розіпни Його!" **14** Пилат же сказав їм: "Яке ж зло вчинив Він?" А вони ще сильніше кричали: "Розіпни Його!"... **15** Пилат же хотів догодити народові — і відпустив їм Варавву. І видав Ісуса, збичувавши, щоб розп'ятий був.

16 Вояки ж повели Його до середини двору, цебто в преторій, і цілий відділ скликають. **17** І вони зодягли Його в багрянницю і, сплівши з тернини вінка, поклали на Нього. ...

20 І коли назнущалися з Нього, зняли з Нього багрянницю і наділи на Нього одягу Його. І Його повели, щоб розп'ясти Його.

21 І одного перехожого, що з поля вертався, Симона Кірінеянина, батька Олександра та Руфа, змусили, щоб хреста Йому несли.

Гюстав Доре.
Розп'яття Христа

22 І Його привели на місце Голгофу, що значить “Череповище”. ...

24 І Його розп'яли, і “поділили одежу Його, кинувши жереб про неї”, хто що візьме. **25** Була ж третя година, як Його розп'яли. **26** І був написаний напис провини Його: “Цар Юдейський”.

27 Тоді розп'ято з Ним двох розбійників, одного праворуч і одного ліворуч Його. **28** І збулося Писання, що каже: “До злочинців Його зараховано!”

29 А хто побіч проходив, то Його лихо-словили, “головами своїми хитали” й казали: “Отак! Ти, що храм руйнуєш та за три дні будуєш, **30** зійди із хреста та спаси Самого Себе!” **31** Теж і первосвященики з книжниками глузували й один до одного казали: “Він інших спасав, а Самого Себе не може спасти!” **32** Христос, Цар Ізраїлів, нехай зійде тепер із хреста, щоб побачили ми та й

увірували". Навіть ті, що разом із Ним були розп'яті, насміхалися з Нього...

33 А як шоста година настала, то аж до години дев'ятої темрява стала по цілій землі. **34** О годині ж дев'ятій Ісус скрикнув голосом гучним та й вимовив: "Елої, Елої, лама савахтані", що в перекладі значить: "Боже Мій, Боже Мій, нащо Мене Ти покинув?" **35** Дехто ж із тих, що стояли навколо, це почули й казали: "Ось Він кличе Ілля!"

36 А один із них побіг, намочив губку оцтом, настромив на тростину, і давав Йому пити й казав: "Чекайте, побачим, чи прийде Ілля Його зняти!" **37** А Ісус скрикнув голосом гучним — і духа віддав!.. **38** І в храмі завіса роздерлась надвоє — від верху аж додола. **39** А сотник, що насупроти Нього стояв, як побачив, що Він отак духа віддав, то промовив: "Чоловік Цей був справді Син Божий!" ...

42 А коли настав вечір, — через те, що було Приготовлення, цебто перед суботою, —

43 прийшов Йосип із Ариматеї, радник поважний, що сам сподівався Царства Божого, і сміливо ввійшов до Пилата, і просив тіла Ісусового. **44** А Пилат здивувався, щоб Він міг уже вмерти. І, покликавши сотника, запитався його, чи давно вже Розп'ятий помер. **45** І, дізнавшись від сотника, він подарував тіло Йосипові. **46** А Йосип купив плащаницю і, знявши Його, обгорнув плащаницею, та й поклав Його в гробі, що в скелі був висічений. І каменя привалив до могильних дверей.

(Мк. 15, 1–17, 20–22, 24–39, 42–46)

- Що зробили первосвященики для того, аби розп'ясти Ісуса Христа?
- Де розп'яли Ісуса Христа?
- Як природа відреагувала на смерть Ісуса Христа?
- Про що свідчать слова сотника: "Чоловік Цей був справді Син Божий!"?
- Хто забрав тіло Ісуса Христа? Що з ним зробили?
- Друзе, що вразило тебе в цій біблійній розповіді?

Завдання 3.

Запам'ятай.

Розп'яття Ісуса Христа показує безмежну Його любов до всіх людей. Навіть коли над ним знущалися та завдавали Йому тілесного й морального болю, Він не озлобився на своїх кривдників. Ісус навіть на хресті виявив до них співчуття та вибачив їм їхній злочин. Його вчинок чітко показує нам, що лише любов та милосердя перемагають зло та ненависть. Для нас Ісус залишив Божу правду, що лише добро перемагає зло.

Завдання 4.

Дізнайся про те, як українці переживають події Страсного тижня.

Останній тиждень перед Воскресінням називається Страсним, бо в цей тиждень Ісусові довелося витерпіти страсті (муки) та смерть на хресті. Християни по-особливому намагаються прожити цей час, більше зосереджуючись на речах духовних. А також більше часу присвячують роздумам над тими страшними подіями, пов'язаними зі смертю Ісуса. У церквах про-

Плащаниця.
1599 р. Афіни

тягом Страсного тижня відбуваються особливі Богослужіння, які відображають ці сумні події. Багато читають з Євангелія розповідей про страждання Христові. Люди ще раз “проходять” разом з Ісусом Христом його шлях на гору Голгофу.

У п’ятницю Страсного тижня, тобто в день, коли розп’яли Ісуса, в церквах виставляють плащаницю (тканину зі зображенням відбитком тіла померлого Ісуса). Плащаниця лежить у церкві аж до закінчення суботи і весь цей час люди приходять до плащаниці, щоб віддати шану Ісусові Христові та подякувати Йому за безмежну Його любов до людей.

Протягом Страсного тижня віруючі намагаються утримуватися від гучних забав та розваг, обмежують себе в слуханні розважальної музики, строгіше дотримуються посту. Більше часу проводять за читанням Святого Письма, у духовних роздумах та молитві.

- Чому тиждень напередодні Великодня називають Страсним?
- Яких традицій дотримуються християни напередодні Великодня?
- Чи доводилося тобі бути учасником описаних подій? Поділися спогадами.

Завдання 5.

Прочитай вірш Богдана Лепкого. Дай відповіді на питання.

* * *

Голгофга. Хрест
Страшні кроваві сні.
Товпа реве:
— Розпни! Розпни! Розпни!
І розп’яли.
На голові вінок.
По каплі кров
Спливає з колючок.
Товпа реве:
— Коли ти Божий Син,
Зійди з хреста
І сам себе спаси!

Якщо не Бог,
А лиш юдейський цар,
То військами —
на ворогів удар.
А ти мовчиш,
Здригаєшся, мов трус.
А ти — ніхто,
Лиш Назарей Ісус.
Товпа реве:
— Розпни! Розпни! Розпни!

Прости їм, Боже,
Бо сліпі вони.

- Друже, що зворушило тебе в цьому вірші?
- Прочитай останні рядки вірша. Як ти їх розумієш?
- Яка основна думка вірша?

Завдання 6.

Уважно розглянь фреску. Прочитай уривок з вірша Василя-Богдана Мендруня і дай відповіді на питання, подані нижче.

П'єтро Лоренцетті.
Фреска "Оплакування
Христа". Фрагмент

Невдячний народ споготовив вже хрест.
Чи тільки для Сина? Для Матері — теж!
Кріпись, Найдорожча, Ти ж знала про це.
Із сонцем померкло Марії лице.

- Хто страждав разом з Ісусом Христом?
- Як ти розумієш поетичні рядки:
*“Кріпись, Найдорожча, Ти ж знала про це.
 Із сонцем померкло Марії лице”?*

Завдання 7.

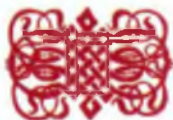
Продовжи речення, висловлюючи власну думку.

Господь наш Ісус Христос номер на хресті, бо...
 Своїми стражданнями він показав людині свою...
 У Страсний тиждень християни...

Завдання 8.

Разом з батьками прочитай в Євангеліях біблійні розповіді про останні дні Ісуса Христа. Порівняй їх зміст (Матвія 26, 27; Марка 14; Луки 22, 23; Івана 18, 19).

27. Христове воскресіння

*Хай небеса достойно веселяться,
хай радіє земля, хай празнує увесь світ
видимий і невидимий,
бо Христос устав, радість вічна.
(Тропар Воскреслого канону)*

Завдання 1.

Прочитай вірш Леоніда Глібова. Дай відповіді на питання.

НА ВЕЛИКДЕНЬ!

Усім, усім святих небес
Святий привіт: *Христос воскрес!*
Давно діди його мовляли,
Друг друга щиро привітали.
Летіли роки, сотні літ,
Линяв людської слави цвіт.
Руйнуючи землі митарства,
Мінялися царі і царства.
Живе, не вмере святих небес
Святий привіт: *Христос воскрес!*
Ростіть, цвітіть, навчайтесь, діти,
Вважають добро, людей любити.
Поглянувши на Божий світ,
Твердять, як ще один привіт,
Щоб рівно йшла моя дорога,
Душа моя звеличить Бога.

- Друже, пригадай, у яке свято ми вітаємося словами: “*Христос воскрес — Воістину воскрес!*” Поясни значення цього привітання.
- Як ти вважаєш, чому Леонід Глібов у вірші це привітання називає святим?
- Як ти розумієш такі поетичні рядки:

“Летіли роки, сотні літ,
Линяв людської слави цвіт.
Руйнуючи землі митарства,
Мінялися царі і царства. ...
Живе, не вмере святих небес
Святий привіт: *Христос воскрес!*”?

Уважно прочитай біблійну розповідь і дай відповіді на питання, подані нижче.

БІБЛІЙНА РОЗПОВІДЬ ПРО ВОСКРЕСІННЯ ІСУСА ХРИСТА

1 А дня першого в тиждні, рано вранці, як ще темно було, прийшла Марія Магдалина до гробу та й бачить, що камінь від гробу відвалений. **2** Тож біжить вона та й прибуває до Симона Петра, та до другого учня, що Ісус його любив, та й каже до них: "Взяли Господа з гробу, і ми не знаємо, де поклали Його!" **3** Тоді вийшов Петро й другий учень, і до гробу пішли. **4** Вони ж бігли обидва укупі, але другий той учень попереду біг, хутчіш від Петра, і перший до гробу прибув. **5** І, нахилившись, бачить — лежить плащаниця... Але він не ввійшов. **6** Прибуває і Симон Пет-

Гюстав Доре.
Ангел і жінки-
мироносиці

ро, що слідком за ним біг, і входить до гробу, і плащаницю оглядає, що лежала, **7** і хустка, що була на Його голові, лежить не з плащаницею, але осторонь, згорнена, в іншому місці... **8** Тоді ж увійшов й інший учень, що перший до гробу прибув, і побачив, — і повірував. **9** Бо ще не розуміли з Писання вони, що Він має воскреснути з мертвих. **10** І учні вернулися знову до себе.

11 А Марія стояла при гробі назовні та й плакала. Плачучи, нахилилась до гробу. **12** І бачить два Ангели, що в білім сиділи, — один у головах, а другий у ніг, де лежало Ісусове тіло... **13** І говорять до неї вони: “Чого плачеш ти, жінко?” Та відказує їм: “Узяли мого Господа, і я не знаю, де Його поклали”... **14** І, сказавши оце, обернулась назад, і бачить Ісуса, що стояв, та вона не пізнала, що то Ісус... **15** Промовляє до неї Ісус: “Чого плачеш ти, жінко? Кого ти шукаєш?” Вона ж, думаючи, що то садівник, говорить до Нього: “Якщо, пане, узяв ти Його, то скажи мені, де поклав ти Його, — і Його я візьму!” **16** Ісус мовить до неї: “Маріє!” А вона обернулася та по-єврейському каже Йому: “Раббуні!” себто: “Учителю мій!” **17** Говорить до неї Ісус: “Не торкайся до Мене, бо Я ще не зійшов до Отця. Але йди до братів Моїх та їм розповіж: Я йду до Свого Отця й Отця вашого, і до Бога Мого й Бога вашого!” **18** Іде Марія Магдалина, та й учням звіщає, що бачила Господа, і Він це їй сказав...

19 Того ж дня — дня першого в тижні, — коли вечір настав, а двері, де учні зібрались були, були замкнені, — бо боялись юдеїв, — з'явився Ісус, і став посередині та й промовляє до них: “Мир вам!” (Ів. 20, 1–19)

- Що здивувало Марію Магдалину, коли вона заглянула у Божий гріб? Чому вона плакала?
- Як повелися учні, коли не побачили тіла Ісуса Христа?
- Як відбулася зворушлива зустріч Марії Магдалини та воскреслого Ісуса Христа?
- Якими словами Ісус Христос звернувся до своїх учнів? Поміркуй, де доводилося тобі чути такі слова?
- Що зворушило тебе в цій біблійній розповіді?

Завдання 3.

Запам'ятай.

Воскресіння Ісуса Христа — важлива подія в історії людства. Адже своєю перемогою над смертю Ісус Христос знищив владу гріха і силу смерті. Людина через гріх стала смертною, як розповідає про це Біблія. Ісус воскрес із мервих і переміг смерть. Це є найбільшою перемогою добра над злом і кожний, хто вірить у Воскреслого Ісуса Христа, стає співучасником цієї перемоги.

Воскресіння Ісуса Христа (інша назва — Великдень) — одне з найбільших свят, яке щороку відзначають християни. В Україні Великдень є державним святом.

Завдання 4.

Довідайся більше про українську традицію святкування Великодня.

Великдень — найвеличніше свято року для християн. У неділю зранку після Богослужіння в Україні посвячують паски.

На Великдень (удосвіта) християни поспішають на Богослужіння до церкви: там радісними співами возвеличують Воскресіння Ісуса Христа. Опісля ідуть додому, де за святковим столом збирається вся рідня. На столі є усе, що освятилося напередодні в церкві: паска, яйця, сир, м'ясо тощо. Після молитви за святковим сніданком господар дому бажає: “Дай Боже ще й на другий рік дочекатися світлого празника

Воскресіння Христового в щасті і здоров'ї". Опісля християни радісно вітають зі святом близьких родичів, знайомих: пригощають один одного пасками, дарують барвисті писанки. Вважають, що в цей день варто простити й ворога.

Цілий Великдень церковні дзвони радісно нагадують людям про світле Воскресіння Христове.

Великодні свята закінчувалися поминанням померлих родичів.

- Друже, розкажи, як у твоїй сім'ї святкують Великдень.
- Чому для християн Великдень є радісним святом?

Завдання 5.

Прочитай вірш Леоніда Глібова. Дай відповіді на питання.

ХРИСТОС ВОСКРЕС

Христос воскрес — радійте, діти,
Біжіть у поле, у садок,
Збирайте зіллячко і квіти,
Кладіть на Божий хрест вінок.
Нехай бринять і пахнуть квіти,
Нехай почує Божий рай,
Як на землі радіють діти
І звеселяють рідний край.
На вас погляне Божа Мати,
Радіючи з святих небес...
Збирайтесь, діти, ну ж співати:
Христос воскрес! Христос воскрес!

- Як ти вважаєш, чому поетична розповідь про воскресіння Ісуса Христа сповнена позитивних емоцій та радісних почуттів?
- Чи доводилося тобі у Великодні дні переживати схожі душевні настрої?
- Прочитай епіграф до уроку. Поясни його.

Прочитай розповідь про українську писанку і розглянь уважно малюнок. Дай відповіді на питання, подані нижче.

Ще здавна існувала традиція у Великодні дні малювати писанки. Для цього брали якнайкращі фарби та розмальовували різними візерунками яйце. До речі, візерунок підбирали залежно від того, кому хотіли дарувати писанку. Якщо для дівчини, то на писанці красувалися барвисті квіти. Якщо писанку дарували господарю дому, то придумували всілякі геометричні фігурки, хвилясті лінії, що переплітались і плавно облягали писанку.

Найчастіше дівчата дарували писанки хлопцям, хрещеники — хрещеним батькам. Коли йшли вітати рідню з Великоднем, то також несли зі собою не лише запашну паску, а й писанку.

Дотепер зберігся добрий звичай у Великодні дні відвідувати могили рідних. Так, у Києво-Печерській лаврі після Великоднього богослужіння монахи йдуть у печери, щоб померлим монахам принести радісну звістку про Христове воскресіння.

В окремих місцевостях України і досі на могилах рідних залишають писанку — великодній символ Воскресіння Ісуса Христа.

Дотримання таких традицій виховує у нас доброту, любов до ближнього та віру в Господа Бога.

Музей Писанки
в м. Коломия

- Яку біблійну подію згадують на Великдень?
- Що таке писанка?
- Які почуття переповнюють душу кожного християнина у Великодні дні?

Завдання 7.

Прочитай воскресну пісню і дай відповіді на питання.

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

Христос воскрес, під неба звід
Пливе луна дзвінких пісень.
Це празник в нас, Великий день,
Кінець журби, недолі, бід.
Христос воскрес! (4 рази)

Христос воскрес, надходить час,
Що по зимі тьми і гріха.
Іде свята весна життя,
Воскресний день святий для нас.
Христос воскрес! (4 рази)

- Друже, а які воскресні пісні ти знаєш? Пригадай і спробуй заспівати разом з однокласниками.
- З якою метою склалися воскресні пісні?

Завдання 8.

- ✓ Прочитай про воскресіння Ісуса Христа в Євангеліях (наприклад, Лк. 24, 1–53), порівняй зміст біблійних розповідей.
- ✓ Розпитай батьків, як вони в дитинстві святкували Великдень.
- ✓ Намалюй писанку і подаруй її найближчій людині. Придумай Великодне привітання.

28. Узагальнення

*Любов виникає з любові; коли хочу,
щоб мене любили, я сам перший люблю.
(Григорій Сковорода)*

Завдання 1.

Прочитай уривок з вірша Василя-Богдана Мендруня. Поміркуй над питаннями.

Цю мить догідну я відзначу:
В руках твоїх — Святе Письмо.
Твоєї долі се кермо.

- Чому Святе Письмо є кермом у житті людини?
- Яка основна думка вірша? Чи погоджуєшся з такою думкою?

Завдання 2.

Уважно розглянь гравюру. Розкажи про події, пов'язані з народженням Ісуса Христа.

Гюстав Доре.
Різдво Господа нашого
Ісуса Христа

Завдання 3.

Прочитай біблійні вислови. Поясни їх.

- ✓ *Хто просить у тебе, то дай, а хто хоче позичити в тебе, не відвертайся від нього. (Мт. 5, 42)*
- ✓ *А як ти чиниш милостиню, хай не знатиме ліва рука твоя, що робить правиця твоя, щоб таємна була твоя милостиня, а Отець твій, що бачить таємне, віддасть тобі явно. (Мт. 6, 3–4)*
- ✓ *А ви один до одного будьте ласкаві, милостиві, прощаючи один одному, як і Бог через Христа вам простив! (Еф. 4, 32)*

Завдання 4.

- Пригадай якомога більше українських християнських звичаїв, традицій, вивчених на уроках християнської етики. Яким чином вони допомагають плекати в житті християнські цінності?
- Прочитай епіграф до уроку. Поясни його.

Завдання 5.

Пригадай праведників Старого Завіту. Намалюй улюблену біблійну подію, пов'язану з їхнім життям. Розкажи про неї однокласникам.

Завдання 6.

Друже, з Божою допомогою виростаю доброю людиною:

- ✓ Живи за Божими заповідями.
- ✓ Учися на радість батькам, на користь Україні та на славу Богу.
- ✓ Плекай у житті християнські цінності (любов, милосердя, доброту).
- ✓ Прикрась світ благородними вчинками.

Додатки

ДВА ЦАПКИ

(Казка)

З одного берега йде до річки білий цапок, а з іншого надходить чорний. І перший хоче перейти через річку, і другий. А через річку лежить тільки одна кладка. І то така вузесенька, що тільки хтось один зможе перейти. Двом на ній не поміститься.

Не схотів білий цапок зачекати, поки перейде через кладку чорний. А останній вперто не захотів заждати, щоб перейшов білий.

Обидва ступили на вузесеньку кладку, зішлись посередині та й почали один одного лобами й рогами бити! Билися, билися. Кладка почала хитатися у них під копитами та вмить розкололася. Друже, здогадуєшся, чим усе закінчилося?.. Обидва цапки попадали у воду та й потопилися.

(За М.Коцюбинським)

ДВІ КІЗОЧКИ

(Казка)

А от дві кізочки були розумнішими. Зустрілися вони на вузькій стежині. З одного боку стежечки був глибокий рів, а з іншого — височіла крута гора. Розминутися аж ніяк не зможуть.

Постояли вони, подумали-подумали. Тоді одна кізочка стала на коліна, перевернулася на бік, лягла на стежині і притиснулася спиною до височезної гори.

Тоді інша обережно переступила через неї. Кізочка, яка лежала, встала і радо пішла собі. Порозумілися дві кізочки між собою.

(За М.Коцюбинським)

Біблія — настільна книга багатьох християн. (Інша її назва — Святе Письмо). Вона складається з двох великих частин: Старого Завіту і Нового Завіту. У Старому Завіті розповідь починається від створення світу аж до пророкувань про народження Ісуса Христа. У Новому — від народження Ісуса Христа аж до історії перших християнських громад. Окрім того, книги Біблії можна поділити на історичні, поетичні, пророчі та інші.

Віра — це Божий дар. Вірити — означає беззастережно приймати за правду все те, що Бог виявляє людині у Біблії та через Святе Передання.

Вірність — це здатність християнина бути стійким у своїх переконаннях, вірі, у виконанні своїх обов'язків.

Гостинність — це щира готовність прийняти людину як гостя, проявити до неї щедрість та доброту.

Гріх — це поганий вчинок людини, який суперечить Божій волі, людській справедливості та викликає докори сумління в самій людині.

Етика (від лат. *ethica* — мораль) — це наука про добро і зло, а також про те, як робити добро та уникати зла. Якщо говорять про добрі або погані вчинки людини, то кажуть, що людина або морально добра, або морально зла. Через те кажемо, що мораль людини показує, яких правил та звичаїв вона дотримується у своєму житті.

Етикет — це прийняті в родині, громаді, народі правила ввічливості та гарної поведінки між людьми. Здебільшого при цьому зважають лише на зовнішнє дотримання цих правил. Наприклад, як поводити себе за столом, як правильно розмовляти зі старшими, як приймати гостей тощо.

Закон — це певні правила, прийняті в суспільстві для гармонійного й безпечного життя всіх його членів. Для християн закон завжди має моральне значення.

Зарозумілою називають ту людину, яка про себе дуже високої думки, зневажливо ставиться до інших людей, інакше кажучи, є пихатою. Гординя, зарозумілість — це зло, якого потрібно уникати. Протилежним поняттям до гордині та зарозумілості є смиренність (покора). Смиренною можна назвати ту людину, яка позбавлена гордині, зарозумілості. Смиренною є та людина, яка з радістю та завзяттям намагається виконати Божу волю та радо відгукується на потребу своїх ближніх.

- Любов** — Божа чеснота, почуття, яке спонукає людину не лише робити благородні вчинки, а й уміти жертвувати найдорожчим (навіть власним життям) задля добра ближнього.
- Месія** — помазаник Божий, Якого чекали люди з надією, що Він переможе ворогів та встановить мир і справедливість.
- Мудрий** — той, кого наділив Бог даром розуміння, що є добро, а що є зло, і завжди намагається розсудливо цим даром керуватися у своєму житті.
- Мужність** — це моральна чеснота, дар Божий, здатність людини рішучо відстоювати свої переконання; навіть під загрозою для власного здоров'я, чи життя допомагати ближньому у скрутній ситуації (наприклад, захищати Батьківщину; врятувати життя тому, хто гине; пожертвувати власними грошима задля здоров'я хворого та ін.).
- Непохитність переконань** — це вміння мати стійкі переконання; уміння не змінювати їх, навіть не боячись покарання.
- Освічений** — той, хто має освіту; обізнаний у багатьох науках.
- Патріот** — той, хто любить свою Батьківщину.
- Патріотизм** — це любов до Батьківщини, до рідної землі.
- Покликання** — це завдання, до якого людину запрошує Бог, аби вона, виконуючи його, була щасливою. Покликання людини завжди скероване до добра ближніх. Прикладом такого покликання є служіння своїй Вітчизні та своєму народові.
- Праведність** — це дотримання людиною Божих заповідей.
- Прощати, простити** — ставитись до ближнього милосердно, незлопам'ятно, вибачати йому провини. Слово походить зі старослов'янської мови, його буквально значення — *звільнити (від боргу, гріхів тощо)*.
- Розумний** — той, хто має ясний розум; є розсудливим; має життєвий досвід.
- Служіння** — це віддано працювати, трудитися задля добра свого ближнього, іншими словами, прислужувати комусь.
- Совість (сумління)** — це голос Божий у душі людини, що допомагає їй розрізняти добро і зло, робити правильний вибір.
- Християнська етика** вчить, що правду про добро і зло людям виявляє Бог через Біблію та християнське Передання. Це вчення про те, як людина може бути доброю та щасливою, якщо дотримується Божих заповідей у житті.
- Шляхетною** можна назвати ту людину, яка має високі моральні якості (вміє прощати, є милосердною, терпеливою); шляхетність — це благородність.
- Щедрою** називають ту людину, яка радо надає допомогу потребуючому, яка не шкодує ніяких благ (зароблених своєю працею) для ближнього. Протилежні поняття: *скупий, захланний, жадібний*.

Зміст

Вступ. 1. Особливості, специфіка та завдання курсу “Основи християнської етики”	5
Розділ I. БІБЛІЯ. ЇЇ ВЧЕННЯ ПРО ЛЮДИНУ, ДОБРО І ЗЛО	13
2. Біблія — Слово Боже до людини	14
3. Біблія про створення світу	18
4. Людина — образ і подoba Бога	26
5. Добро і зло	30
6. Біблія про праведність і вірність. Праведники Старого Завіту	36
7. Закони Божі і закони людські	41
8. Узагальнення	45
Розділ II. МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ СВЯТОГО ПИСЬМА	49
9. Любов як готовність на жертву	50
10. Гордість та зарозумілість	55
11. Уміння прощати	59
12. Патріотизм. Любов до свого народу	66
13. Мужність. Непохитність переконань	72
14. Віра та довіра	79
15. Сила і шляхетність	87
16. Мудрість як Божий дар	92
17. Покликання. Служіння як відповідь на покликання ..	98
18. Гостинність та щедрість	103
19. Узагальнення	109
Розділ III. ЗНАЧЕННЯ ПРИХОДУ В СВІТ ІСУСА ХРИСТА ...	111
20. Очікування Месії	112
21. Народження Ісуса Христа. Значення цієї події для людства	117
22. Дитинство Ісуса Христа	124
23. Служіння Ісуса Христа. Іван Предтеча. Хрещення Ісуса Христа	129
24. Дві головні заповіді любові	137
25. Ісус Христос як лікар душі та тіла	142
26. Останні події земного життя Ісуса Христа	146
27. Христове воскресіння	154
28. Узагальнення	161
ДОДАТКИ	163
МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ СЛОВНИЧОК	164

Автор

Сохань Галина Степанівна — кандидат філологічних наук, доцент кафедри суспільствознавчої та культурологічної освіти Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Рецензенти

Кузик Олег Євгенович — кандидат педагогічних наук, директор Центру творчості дітей та юнацтва Галичини

Танчин Ігор Зіновійович — кандидат історичних наук, завідувач кафедри суспільствознавчої та культурологічної освіти Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Консультанти

о. Баранов Миколай — протоієрей, керівник відділу релігійної освіти і катехизації Львівської єпархії Української Православної Церкви

о. Воловецький Юрій — референт комісії шкільництва Львівської архієпархії Української Греко-Католицької Церкви

о. Гнатів Іван — голова комісії Української Греко-Католицької Церкви у справах шкільництва

о. Толочкевич Євгеній — митрофорний протоієрей, інспектор Львівської духовної семінарії Української Автокефальної Православної Церкви

о. Хомин Іван — настоятель храму Вознесіння Господнього у м. Львові, представник Української Православної Церкви Київського Патріархату

Сестра Цюпа Луїза — директор Катехитично-педагогічного інституту Українського католицького університету

Антонова Оксана Михайлівна — секретар відділу релігійної освіти та катехизації Львівської єпархії Української Православної Церкви

Войтко Любов Степанівна — методист з християнської етики, викладач Самбірського педколеджу ім. І.Филипчака

Добош Галина Павлівна — викладач Катехитично-педагогічного інституту Українського католицького університету

Сабара Олександра Семенівна — вчитель християнської етики Класичної гімназії при Львівському національному університеті ім. Івана Франка, методист Інформаційно-методичного центру освіти м. Львова

Методичні рекомендації

Гусаков Ігор Миколайович — асистент кафедри суспільствознавчої та культурологічної освіти Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Дверій Роман Євстахович — старший викладач кафедри суспільствознавчої та культурологічної освіти Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Пастушенко Наталія Миколаївна — кандидат педагогічних наук, заступник директора Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Навчальне видання

Галина СОХАНЬ

Основи християнської етики

Підручник для учнів 5 класів загальноосвітніх
навчальних закладів

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Ілюстрації Світлани Яблонської, Марини Шутурми

Редактор *Лідія Веремієнко*
Художнє оформлення *Марини Шутурми*
Художній редактор *Ігор Шутурма*
Технічний редактор *Ірина Сімонова*
Коректори *Ольга Тростянчин,*
Божена Павлів

Підп. до друку 16.07.09.
Формат 70х100¹/₁₆. Гарн. Шкільна. Папір офс. Друк офс.
Умовн. друк. арк. 13,65. Обл.-вид. арк. 13,5.
Вид. № 17. Зам. № 179-9.

Державне підприємство "Всеукраїнське спеціалізоване видавництво "Світ"
79008 м. Львів, вул. Галицька, 21
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2980 від 19.09.2007
www.dsv-svit.lviv.ua; e-mail: office@dsv-svit.lviv.ua

Друк на ВАТ „Львівська книжкова фабрика „Атлас“
79005, м. Львів, вул. Зелена, 20
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1110 від 08.11.2002